

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘๗ ตอนที่ ๑๘๖๑ – ๑๘๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๘๖๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ตัวอย่างพระชาติหนึ่งของพระผู้มีพระภาคที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ในตระกูลของมิจฉาทิฏฐิ คือ ในครั้งที่พระองค์ทรงเป็นโชติปาละมาณพ เกิดในตระกูลมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีศรัทธาในพระผู้มีพระภาคและลบหลู่พระผู้มีพระภาคตามมารดาบิดา เพราะว่าพวกพราหมณ์ที่มีความเห็นผิดไม่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค ซึ่งในครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะ ก่อนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้

ข้อความใน **มิลินทปัญหา จัตถันตโชติปาละอาร์พภปัญหา** เปรียบการสะสมบารมีของพระผู้มีพระภาคจนกระทั่งถึงพระชาติที่เป็นโชติปาละมาณพ และไม่มี ความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปะว่า เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ คือ บารมีทั้งหลายที่ได้บำเพ็ญมาแล้วมีรัศมีสว่างไสว แต่ในชาตินั้นถูกน้ำดับ ก็หมดรัศมี มีแต่ถ่านดำ

เพราะฉะนั้น ในชาติหนึ่งชาติใดใครจะเป็นอย่างไรก็ยากที่จะรู้ได้ จึงไม่ควรประมาทที่จะไม่เห็นโทษภัยของการคบกับพาล เพราะแม้แต่โชติปาละมาณพซึ่งได้สะสม บารมีมาเปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ที่มีรัศมีสว่างไสว แต่เมื่อเกิดในสกุลของพราหมณ์ที่ไม่เลื่อมใสในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้รัศมีที่สว่างไสวนั้นก็ถูกน้ำดับ จึงหมดรัศมี มีแต่ถ่านดำ

สำหรับศีลบารมี ท่านผู้ฟังคงจะเข้าใจอยู่แล้ว การที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ศีล ๕ หรือศีล ๘ หรือศีลต่าง ๆ ก็ตามเพศ ตามอภยาศัย ซึ่งต้องเป็นชีวิตประจำวัน ที่สะสมไป

สำหรับเนกขัมมบารมี คือ การบรรเทา การละ การปราบปรามความพอใจในกาม หรือการออกจากกามนั่นเอง เพียงการรู้สึกตัวว่า เป็นผู้ที่ดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพอในชาติหนึ่ง และค่อย ๆ คลายไปได้แค่นั้น นั่นก็เป็น การเจริญเนกขัมมบารมี เพราะถึงแม้ว่าจะสละเพศคฤหัสถ์เป็นบรรพชิตแล้ว แต่ถ้ายัง มีความติดความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงเหมือนคฤหัสถ์ ก็ไม่มีความต่างกันเลย ระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น เนกขัมมบารมี จริง ๆ ไม่ใช่หมายความว่าสละเพศคฤหัสถ์สู่เพศบรรพชิต แต่ต้องหมายความว่า การเพียรที่จะละคลายความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึง ซึ่งทุกคน ยังมี ตราบใดที่ยังไม่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคลก็ต้องรู้จักตนเองตาม ความเป็นจริงว่า มีความมั่นคง มีความจริงใจ มีความไม่หวั่นไหวที่จะละคลายการติด ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงลงบ้างไหม

เช่น การติดในรูป ในสีสนั้ณณะที่ปรากฏซึ่งมีหลายอย่าง แม้ในจิตรกรรม ภาพเขียนต่าง ๆ ก็ให้เห็นได้ว่า เป็นสิ่งที่น่าดู น่าพอใจ และส่วนใหญ่เวลาเห็น สิ่งที่น่าพอใจ ทุกคนก็ต้องมีความยินดี คือ โลภะ ความติดข้อง ความพอใจเกิดขึ้น ถ้ารู้สึกตัวในขณะนั้นว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ แต่ละคลายได้ โดยไม่แสวงหาและไม่สะสม คือ มีก็ดู ไม่มีก็ไม่ดู ไม่ไปแสวงหาจนเป็นผู้ที่สะสม ทรัพย์สมบัติมากมายทั้งสิ่งละอันพันละน้อย ไม่รู้ว่าอะไรต่ออะไรเต็มไปหมด ซึ่งนั่นคือ เป็นผู้ที่ดีมาก อาจจะสำรวจดูห้องนอนก่อนก็ได้ และขยับขยายไปเรื่อย ๆ ว่า ท่านเป็นผู้ที่แสวงหามากหรือน้อย

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่ได้สิ่งใดมา และมีความพอใจในสิ่งนั้นโดยไม่ชวนขยาย ก็ยังดีกว่าอยากจะได้จนทนไม่ได้ จนต้องไปชวนขยาย จนกระทั่งต้องสะสมมากมาย เป็นร้อยเป็นพันชิ้นก็มี

แสดงให้เห็นว่า เรื่องของเนกขัมมะ เป็นเรื่องของการสละ การบรรเทา การละคลาย แม้ในรูปก็ต้องพิจารณา แม้ในเสียงต่าง ๆ ได้ยินเสียงที่น่าพอใจ

โลกะเกิดก็เป็นของธรรมดา เพราะว่ามีปัจจัยให้เกิด แต่ไม่แสวงหาและไม่สะสม ก็เป็นการค่อย ๆ คลาย ค่อย ๆ บรรเทาความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น และในรสด้วย รับประทานอาหารแค่เพียงพอแก่การที่จะมีชีวิตอยู่ได้ใหม่

ถ้าปกติเป็นผู้ที่บริโภคอาหารอร่อยเสมอ และบริโภคมาก บางครั้งอาจจะรู้สึก อึดอัด ไม่สบาย ปวดท้อง มีโรคต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะบริโภคมาก แต่ไม่รู้เลยว่า นอกจากจะเป็นโทษภัยกับร่างกายแล้ว จิตใจที่มีความติด มีความพอใจในรสอาหาร ก็ทำให้บริโภคมากเกินไป

เพราะฉะนั้น ถ้าจะเป็นผู้ละคลายความติด ความพอใจ คือ เนกขัมมะในรส ออกจากรส ก็คือ บริโภคเพียงพอจริงๆ และถ้าเป็นไปได้ก็ไม่ชิมด้วย เพราะว่า บางคนไม่หิว แต่ถ้าอาหารอร่อย และไม่อยากจะรับประทานมาก เนื่องจาก รับประทานแล้วจะไม่สบาย ก็ชิมอาหารเพียงคำเดียว ซึ่งนั่นแสดงว่า ไม่ใช่เนกขัมมะ

ถ้าจะเป็นเนกขัมมะจริงๆ เริ่มฝึกหัดตนใหม่ด้วยความอดทน ซึ่งก็ต้องอาศัย ขันติบารมีด้วยที่จะรู้ว่า อาหารที่เพียงพอมีประโยชน์เพียงพอแล้ว และแม้จะเป็น อาหารที่อร่อย ถ้าเป็นเนกขัมมะบารมีในขณะนั้น ที่เคยรับประทานมากก็ลดลง และถ้าลดลงแล้วเพียงพอแล้ว ก็อาจจะลดลงยิ่งกว่านั้นก็ได้ คือ ไม่ชิมด้วย ถ้าไม่หิว

ถ้าเข้าใจเรื่องบารมีจริงๆ จะเห็นได้ว่า กว่าจะพ้นจากความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจะนั้น ยากเย็นสักแค่ไหน เพราะเพียงฝึกหัดที่จะละคลาย ก็ยังยาก และการที่จะให้ร่างกายและจิตใจเข้มแข็งค่อย ๆ มีกำลัง ไม่ใช่คนป่วยทางจิต ที่เดินทางมรรคมีองค์ ๘ ไม่ไหวแน่ เพราะเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนัก ก็จะต้องค่อย ๆ รักษาโรคและบำรุงกำลังของจิตใจให้เข้มแข็งขึ้น จนกระทั่งบารมีทั้งหลายเกื้อกูล ต่อการที่สติปัญญาจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมเป็นปกติเพิ่มขึ้นได้

สำหรับเรื่องรส เป็นเรื่องที่ทุกท่านอาจจะเริ่มเนกขัมมะบารมีได้โดยไม่จำเป็นต้อง เป็นบรรพชิต เพราะว่าเนกขัมมะจริงๆ คือ การออกจากการติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจะ

สำหรับโงฐัพพะ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นผู้ที่มีความอดทน บางครั้งกระทบสัมผัสกับความหนาวก็ทนได้ หรือความร้อนก็ทนได้ ไม่ต้องชวนชวนว่า เวลาร้อนต้องอาบน้ำเย็น เวลาเย็นต้องอาบน้ำอุ่น หรืออะไรอย่างนั้น ซึ่งสำหรับบางท่านก็มี ความจำเป็นที่เกี่ยวกับร่างกาย แต่ถ้าไม่ใช่เรื่องของร่างกาย ก็เป็นเรื่องของความติดใจ เพราะถ้าได้อาบน้ำอุ่น บางท่านอาจจะรู้สึกสบาย โดยที่ร่างกายก็แข็งแรง อยู่แล้ว แต่ยังอยากสบายที่จะได้กระทบกับน้ำอุ่น หรือบางกาล บางโอกาสก็สบายที่จะได้กระทบกับน้ำเย็น แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องเนกขัมมบารมีก็จะเป็นผู้อดทนขึ้น ไม่ว่าจะหนาว จะร้อน จะเย็นอย่างไร ก็ยังสามารถทนได้ ซึ่งในขณะที่ทนจะเห็นได้ว่า ต้องมีขันติบารมี และต้องมีวิริยบารมีด้วย

ขอกล่าวถึงเนกขัมมบารมีในการปฏิบัติที่จะขาดปัญญาไม่ได้ เพราะถ้าไม่เข้าใจแล้ว การที่จะออกจากความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโงฐัพพะ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่สั่งได้ หรือบอกได้ หรือคิดจะทำได้ แต่เป็นเรื่องของปัญญาที่จะต้องเข้าใจในเรื่องของเนกขัมมะจริง ๆ

ขุททกนิกาย จูฬนิทเทส ชตุกัณณิมาณวกปัญหานิทเทส ข้อ ๔๐๑
มีข้อความว่า

คำว่า ซึ่งเนกขัมมะ ... ความว่า เห็น คือ เห็นแจ้ง เทียบเคียง พิจารณา เจริญ ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งความปฏิบัติชอบ ความปฏิบัติสมควร ความปฏิบัติไม่เป็น ข้ำศึก ความปฏิบัติเป็นไปตามประโยชน์ ความปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ความทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ การประกอบความเพียรในความเป็นผู้ตื่น สติสัมปชัญญะ สติปฏิฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นิพพาน และข้อปฏิบัติให้ถึงนิพพาน โดยความเกษม คือ โดยเป็นที่ต้านทาน โดยเป็นที่ซ่อนเร้น โดยเป็นสภาวะ โดยเป็นที่พึง โดยไม่มีภัย โดยความไม่เคลื่อนไหว โดยความไม่ตาย โดยเป็นธรรมออกจากตัณหาเครื่องร้อยรัด เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเห็นแล้วซึ่งเนกขัมมะ โดยความเกษม

ที่จะเห็นว่าเนกขัมมะเป็นความเกษม ไม่ง่ายเลย เพราะต้องเข้าใจจริง ๆ ว่า ต้องเป็นปัญญาที่เห็นประโยชน์ และเทียบเคียงพิจารณา และยังจะต้องประพฤติ ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควร ปฏิบัติไม่เป็นข้าศึก ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติ เป็นไปตามประโยชน์ คือ ต้องเห็นประโยชน์ และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม โดยความทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ การประกอบความเพียรในการเป็นผู้ตื่น สติสัมปชัญญะ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔

จะเห็นได้ว่า เนกขัมมะไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ หรือไม่ใช่เรื่องที่คิดว่า จะมีตัวตนทำได้ โดยไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ต้องเป็นปัญญาที่เข้าใจจริง ๆ และรู้ว่า เนกขัมมะที่จะออกจากกามได้จริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ สติสัมปชัญญะ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิปัตถ ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นิพพาน และข้อปฏิบัติให้ถึงนิพพานโดยความเกษม คือ ต้องเห็นโทษเห็นภัยจริง ๆ และเป็นผู้ที่มั่นคงในการอบรมเจริญปัญญาเพื่อจะละความพอใจในกามได้เป็นสมุจเฉท ซึ่งเริ่มจากการฟังและพิจารณาให้เห็นประโยชน์ก่อน เห็นว่าเนกขัมมะเป็นความเกษม ไม่ใช่ว่าเป็นตัวตนที่จะไม่พอใจ แต่ต้องเห็นว่า ถ้าไม่ติดในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะได้ จะมีความสงบ มีความสบายสักแค่ไหน

ถ. ชอบในรสหวาน ก็สมาทานงดเว้น ไม่ดื่มไม่กินในรสหวานนั้น เรียกว่าเป็นเนกขัมมะหรือเปล่า

ส. แล้วแต่ว่าทำไปด้วยกิเลสหรือเปล่า เพราะต้องเป็นเรื่องของปัญญา ที่ถามว่า ถ้าชอบรสหวานก็จะเว้นไม่บริโภครสหวาน อย่างนั้นจะเป็นเนกขัมมะไหม ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า บารมีทั้งหมดจะขาดปัญญาบารมีไม่ได้ ถ้าในขณะนั้น ไม่ต้องการรสหวาน จะเป็นโทษะ หรือจะเป็นโลกะ

การที่สภาพธรรมจะเป็นมัชฌิมาปฏิบัติ เพราะว่าทุกคนก็พูดถึงเรื่องทาง สายกลางจนกระทั่งบางท่านบอกว่า จะเอาอะไรเป็นเครื่องวัดว่าข้อปฏิบัติอย่างไร เป็นทางสายกลาง เพราะผู้ปฏิบัติอย่างนี้และเข้าใจว่าเป็นทางสายกลาง สำหรับ อีกท่านหนึ่งปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง ท่านผู้นั้นก็เข้าใจว่าเป็นทางสายกลางของท่าน

แม้ว่าจะไม่เหมือนกับทางสายกลางของอีกท่านหนึ่ง แต่ตามความเป็นจริง มัชฌิมาปฏิปทาต้องเป็นมรรคมรรค ๘ ต้องเป็นสติปัฏฐาน

แม้แต่ในขณะที่ปริโคตรสรวนและเกิดความยินดีความต้องการ ในขณะนั้น ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดระลึกรู้ลักษณะสภาพของความยินดีพอใจ และรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่เรา ขณะนั้นคือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลาง เพราะปัญญาเกิดขึ้น เมื่อไม่มีเราเป็นแต่เพียงสภาพธรรมเท่านั้น นั่นคือทางสายกลาง ซึ่งขณะนั้นไม่มีอภิขมาและโทมนัสเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ไม่ปริโคตรสรวน แต่สติปัฏฐานไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด ขณะนั้นไม่ชื่อว่าทางสายกลาง แต่ถ้าท่านผู้ใดในขณะนั้นเป็นผู้ที่ชอบรสรวน มีน้ำตาไหลท่านก็ใส่ได้ ปริโคตได้ด้วยสติสัมปชัญญะและสติปัฏฐาน แต่ถ้าไม่มีก็ไม่เดือดร้อน คือ ยังคงรับประทานได้ นั่นคือผู้ที่ค่อยๆ คลายความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส แล้วแต่ว่าขณะนั้นเป็นกาลของการติดในรส หรือไม่ติดในรส ถ้ามีก็ปริโคตตามเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ไม่มีการบังคับ หรือเป็นการทรมานตน เพราะว่าบางท่านที่เข้าใจผิด อาจจะทรมานตน เคยปริโคตรสรวนก็จะไม่ปริโคตรสรวน เคยปริโคตรสเค็มก็จะไม่ปริโคตรสเค็ม แต่ขณะนั้นปัญญาไม่เกิดเลย

แต่ขณะใดก็ตามเมื่อมีรสหวาน ปริโคตรสรวน เป็นการระส่ำระสาย แม้ขณะที่ยินดีพอใจในรสหวาน สติปัฏฐานก็ยังระลึกรู้สภาพที่พอใจว่า ไม่ใช่เรา เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง จึงจะเป็นทางสายกลางได้ เพราะว่าปัญญาเกิด

เมื่อไม่มีตัวตน จึงจะเป็นทางสายกลาง เพราะกำลังเจริญปัญญาที่จะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน แต่ถ้าไม่มี ไม่ชวนชวายเป็นดี ถ้าชวนชวายเป็นทุกข์ลำบากเดือดร้อน

ถ. ถ้าไม่มี ก็ชวนชวายเป็น

สุ. ถ้าไม่มี อย่าชวนชวายเป็นดี ก็ดี เพราะว่าเดือดร้อนในการชวนชวายเป็น แต่ถ้ามีและปริโคตด้วยสติสัมปชัญญะ สติปัฏฐานเกิด ขณะนั้นก็เป็นทางสายกลาง

ถ. จะทำอย่างไรให้สติสัมปชัญญะเกิดขณะที่ปริโคต เพราะว่าปริโคตด้วยความหลงทุกที

ส. คำว่า ซึ่งเนกขัมมะ คือ เห็นแจ้ง ไม่ใช่ไม่มีปัญญา เทียบเคียงให้เข้าใจ พิจารณา เจริญ ทำให้แจ้ง เพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควร ปฏิบัติไปตามประโยชน์ ซึ่งประโยชน์สูงสุด คือ การรู้สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน

ถ. รู้สึกว่า เป็นเราทุกทีที่ตี๋มที่กิน

ส. ไม่มีใครเอาตัวตนออกได้นอกจากจะอบรมเจริญปัญญา พิจารณาลักษณะของรูปธรรมและรู้ว่ารูปธรรมไม่ใช่เรา พิจารณาลักษณะของนามธรรมจนรู้ชัดว่านามธรรมคือสภาพรู้ เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เรา ต้องเป็นการอบรมเป็นจิรกาลยาวนานจริง ๆ ค่อย ๆ อบรมไปพร้อมกับบารมีทั้ง ๑๐

ถ. บางทีรู้สึกว่าร่อยในรสหวานนั้น อย่างนี้เป็นอะไร

ส. เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ขณะนั้นปฏิเสธไม่ได้ เป็นความพอใจชนิดหนึ่งในรส เป็นโลกเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่เมื่อกระทบกับอารมณ์ที่น่ายินดี โลกะก็เกิดขึ้นและดับไป ถ้าไม่รู้จักโลกะตามความเป็นจริงจะดับโลกะไม่ได้เลย

ที่ว่าไม่รู้จักโลกะตามความเป็นจริง คือ ไม่รู้ว่าโลกะเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นและดับไป

พระ ต้องขอขอบคุณโยมอาจารย์ที่ออกรายการทางวิทยุ เมื่อก่อนอาตมาฉันกาแฟวันละ ๔ - ๕ แก้ว หลังจากฟังวิทยุจากอาจารย์ก็เหลือ ๑ แก้ว บางวันก็ไม่ฉันอย่างนี้อยู่ในเนกขัมมะหรือเปล่า คือ ชอบดื่ม ชอบบริโภคในสิ่งที่อร่อย ยังติดอยู่

ส. การติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จะดับเป็นสมุจเฉทเมื่อบรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล แต่บารมีทั้ง ๑๐ จะทำให้เป็นผู้มีขันติ มีความอดทนเมื่อประสบกับอารมณ์ที่พอใจและไม่พอใจได้

เวลาที่อาหารไม่อร่อย บ่นหรือเปล่า ถ้ากำลังจะบ่น ระลึกถึงขันติบารมีได้แล้ว ไม่มีความอดทนเลยถึงกับกล่าวว้าจ๋า ซึ่งขณะนั้นจะพูดหรือไม่พูดอย่างนั้นอาหารก็ยังคงเป็นอย่างนั้น เพราะบางท่านก็ต้องมีการเดินทางไปต่าง ๆ อาหาร

การบริโภคก็เป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งท่านอาจจะไม่คุ้นเคย เพราะฉะนั้น จะบ่นหรือไม่นั่ง ก็ไม่มีประโยชน์อะไร แต่ถ้าบ่น ขณะนั้นก็ควรที่จะระลึกถึงขันติบารมีได้

สำหรับการบำเพ็ญบารมี ทุกบารมีต้องเป็นไปกับปัญญาจึงจะเป็นบารมี ถ้ายังไม่เห็นโทษของอกุศลจริง ๆ หรือยังไม่พิจารณาเห็นประโยชน์ของบารมี บารมีทั้งหลายก็ย่อมเจริญไม่ได้ เพราะว่าปัญญามีกำลังอ่อนมากจนกระทั่งไม่สามารถเห็นประโยชน์ของการเจริญบารมีได้

แต่ท่านที่หวังจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ไม่ใช่ว่าต้องการเจริญแต่เฉพาะปัญญาอย่างเดียว เพราะว่าบารมีทุกบารมีเป็นสิ่งที่เกื้อกูลอุปการะแก่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วย

๑๘๖๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

บางท่านก็สงสัยว่า ทำไมบารมีจึงจำเป็นต้องอบรมพร้อม ๆ กับการเจริญสติปัฏฐาน ก็เพราะเหตุว่าชีวิตประจำวันสติปัฏฐานไม่ได้เกิดตลอดเวลา

ทุกท่านที่เข้าใจเรื่องการเจริญมรรคมีองค์ ๘ ว่า สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏและปัญญาจะค่อย ๆ พิจารณาสังเกตจนกว่าจะรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนเพราะว่าเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม คือ เป็นสภาพรู้หรือเป็นสภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้ แต่เมื่อสติปัฏฐานไม่สามารถเกิดได้ตลอดเวลา การอบรมเจริญสติปัฏฐานก็ดี การฟังพระธรรม การเข้าใจหนทางเท่าที่ได้สะสมมาแล้ว ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้สติขั้นอื่นซึ่งไม่ใช่สติปัฏฐานเกิด และสติขั้นอื่นนั้นก็ไต่เก้บารมีทั้งหลายนั่นเอง

แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มุ่งหวังจะเจริญแต่เฉพาะสติปัฏฐานโดยไม่เห็นว่าต้องเจริญบารมีด้วยนั้น เข้าใจผิด เพราะว่าสติปัฏฐานเจริญตลอดเวลาไม่ได้ แต่เพราะเจริญสติปัฏฐานมาก่อนจึงทำให้สติขั้นอื่นสามารถเกิดระลึกถึงสภาพธรรมในขณะที่เป็นอกุศล และรู้ว่าแม้สติปัฏฐานไม่เกิดในขณะนั้น กุศลจิตขั้นอื่นก็เกิดได้ทุกบารมี

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาทุกบารมี ไม่ว่าจะเป็นทานบารมี หรือศีลบารมี เนกขัมมบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี จะเห็นได้ว่า ต้องเป็นสติที่เกิดอย่างละเอียดจึงสามารถรู้ได้ว่า แม้ทานขณะนั้นเป็นบารมีหรือเปล่า หรือยังมีความต้องการด้วยความเป็นตัวตนในผลของทาน ซึ่งผู้ที่ยังมีกิเลสและไม่ใช่ผู้ละเอียดเวลาที่มีการให้แต่ละครั้งอาจจะไม่ได้พิจารณาว่าขณะนั้นหวังอะไรหรือเปล่า ถ้าหวัง ทาน การให้ในขณะนั้นไม่ใช่บารมี แม้ศีลก็ดี

หรือเนกขัมมะก็ดี โดยเฉพาะสำหรับเนกขัมมะ ต้องเป็นการออกจากกิเลส ไม่ใช่เป็นการไปสู่นิพพานด้วยความไม่รู้

และถ้าพิจารณาชีวิตของผู้ที่เป็นบรรพชิต ซึ่งเป็นนักบวชในศาสนาต่าง ๆ หรือแม้แต่ในพระพุทธศาสนา ก็เห็นได้ว่า ถ้ามีการออกจากเรือนไปสู่นิพพาน หรือแม้แต่คุณุสส ถ้ามีการชักชวนให้ออกจากเรือนไปสู่นักหนึ่งสำนักใด หรือไปสู่นิพพาน ก็จะต้องพิจารณาว่า ถ้าไปโดยไม่มีปัญญา ไม่มีความเข้าใจถูกต้องในมรรคมีองค์ ๘ การไปนั้นก็ไม่ใช่ว่ามี

เรื่องของบารมีทั้งหมดต้องเป็นเรื่องของปัญญาทั้งสิ้น การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้แต่การไปสู่นิพพานที่หนึ่งสถานที่ใดด้วยความไม่รู้จะเป็นบารมีไม่ได้ เพราะฉะนั้น มีหลักที่จะพิจารณาได้ว่า กุศลขณะใดเป็นบารมี และขณะใดไม่เป็นบารมี

และบารมีในวันหนึ่ง ๆ ทุกท่านจะเห็นได้ว่า ถ้าขณะใดไม่สามารถเกิดเมตตา ขณะนั้นก็รู้ได้ว่าเพราะอะไร ก็เพราะว่าสติปัฏฐานที่เจริญมานั้นยังน้อย ยังไม่มีกำลัง ยังไม่สามารถทำให้เมื่อโกรธหรือไม่พอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด สติไม่สามารถระลึกได้ที่จะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล แต่ถ้าเป็นผู้ที่อบรมเจริญบารมีคือสติปัฏฐานมาแล้ว ขณะที่มีความโกรธขุ่นเคืองใจเกิดขึ้น สติจะเกิดทัน และละเอียดพอที่จะเห็นโทษของอกุศล ในขณะนั้น

บารมีทุกบารมีจะขาดสติอย่างละเอียดไม่ได้ และสติอย่างละเอียดนั้น มาจากไหน ก็ต้องมาจากการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน และเมื่อสติปัฏฐาน ไม่สามารถเกิดได้ตลอดเวลา เพราะว่าไม่มีปัจจัยที่สติปัฏฐานจะเกิด แต่ขณะที่ อกุศลจิตเกิด การสะสมสติปัฏฐานมาแล้วก็เป็นปัจจัยให้สติขั้นอื่นเกิดระลึกได้

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ แม้สติปัฏฐานจะเกิดน้อย ก็ขอให้พิจารณาต่อไปว่า กุศลอื่น ๆ เกิดน้อยด้วยหรือเปล่า หรือน้อยทั้งหมด ถ้าน้อยทั้งหมดก็หมายความว่า ต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานพร้อมทั้งบารมี เป็นจิรกาลยาวนาน คือ ต้องอาศัยกาลเวลา ต่อไปอีกนานจึงจะรู้ว่าทั้งสติปัฏฐานก็ค่อย ๆ เจริญขึ้น และบารมีอื่น ๆ ซึ่งก็คือ สติอย่างละเอียดนั่นเองเกิดขึ้นเป็นไป แม้ว่าไม่ใช่ขั้นสติปัฏฐาน

ชีวิตประจำวันจริง ๆ เป็นเรื่องของการอบรมเจริญบารมี และสติปัฏฐานทั้งสิ้น มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน และท่านก็เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่ก็เหมือนทุกท่าน คือ สติปัฏฐานไม่ได้เกิดมากเลยในวันหนึ่ง ๆ และท่านก็รู้อริยาศัยของตนเองตามความเป็นจริง ซึ่งท่านมีการสะสมมาที่จะพอใจในการหัดเดินรำแบบพื้นเมืองของชาวยุโรป นี่เป็นสิ่งธรรมดา ไม่แปลกเลย เพราะแต่ละคนก็มีฉันทะ อริยาศัยต่าง ๆ กัน

และในขณะที่ท่านกำลังฝึกซ้อมการเดินรำแบบนั้นอยู่ ท่านก็จะรู้สึกได้ว่าการติดขัด ความชอบ ความพอใจ ในการเดินรำแบบพื้นเมืองของชาวยุโรปอย่างนี้ ไม่ใช่เพียงแต่ความติดขัด ชอบในการเดินรำ ในการดู หรือในการอยากจะทำเช่นนั้น แต่ขณะนั้นยังมีการติดขัดอีกหลายอย่าง คือ ในขณะที่ท่านกำลังฝึกซ้อมอยู่นั้น ท่านเห็นความติดขัดพอใจในเสียงดนตรีด้วยว่า ต้องมีความพอใจในเสียงเพลง และต้องมีความพอใจในจังหวะต่าง ๆ ของดนตรี เพราะว่าเพลงหนึ่ง ๆ ก็มีหลายจังหวะ นอกจากนั้น ก็ยังมีความพอใจในลีลาการเคลื่อนไหวของร่างกายทุกส่วน ทั้งการตบเท้า ตบมือ หมุนตัว โยกตัว ทอดสายตาไปตามมือ เป็นต้น

แสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นผู้ที่มีสติ ก็ย่อมรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง และเห็นความละเอียดของแม้ขณะที่ทุกท่านอาจจะเดินรำไปด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่บางท่านก็ยังเกิดระลึกได้ถึงความคิดว่า ความติดขัดในขณะนั้นมีมากมายหลายทาง ทั้งในเสียงเพลง ทั้งในจังหวะดนตรี ทั้งในการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพราะฉะนั้น กว่าสติปัฏฐานจะเจริญ และกว่าบารมีทั้งหลายจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เป็นจิรกาลาวนา ท่านผู้นั้นก็พิจารณาว่า การอบรมบารมีไม่ใช่สิ่งที่ง่ายเลย เพราะทั้ง ๆ ที่รู้ว่าบารมีทั้งหลายมีประโยชน์ แต่วันหนึ่ง ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องของบารมีเสียมากมาย ซึ่งก็จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ไม่มีใครสามารถไปฝืนหรือบังคับสภาพธรรมได้ แต่สติปัฏฐานสามารถเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลได้

เพราะฉะนั้น แม้แต่ขณะที่กำลังเดินรำแบบพื้นเมืองของชาวยุโรป หรือจะทำอะไร ที่ไหน อย่างไรก็ตาม ถ้าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมและพิจารณาโดยรู้ว่าเป็นรูปธรรมหรือเป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นเป็นมัชฌิมาปฏิบัติ ไม่ใช่ที่จะต้องจำกัดชีวิตให้ไม่รื่นเริง ไม่สนุกสนาน ไม่ใช่ตัวเอง ทั้ง ๆ ที่พอใจเหลือเกินที่จะเพลิดเพลินไปทางหนึ่งทางใด แต่แม้มีปัจจัยที่จะสนุกสนานเพลิดเพลินสติปัฏฐานก็ยังสามารถเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมขณะใด ขณะนั้นก็เป็หนทางสายกลาง เพราะไม่ใช่ตัวตนที่กำลังระลึก ที่กำลังพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรม แต่เป็นหนทางที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมทุกอย่างในขณะนั้น และรู้ตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม หรือรูปธรรม ก่อนที่จะละคลายความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วไม่มีทางที่จะอบรมเจริญมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งเป็นทางสายกลาง

ถ. อธิษฐานบารมี และสัจจบารมี มีความแตกต่างกันอย่างไร

ส. สัจจะ คือ ความจริงใจ ไม่หลอกลวงตัวเองและบุคคลอื่น ต้องเป็นความจริงใจ เป็นสัจจะ เป็นความจริง ท่านที่ศึกษาพระธรรมมีความจริงใจที่จะศึกษาเพื่อเข้าใจพระธรรม นั่นเป็นสัจจะ เป็นความจริงใจ แต่ถ้าศึกษาเพื่อเหตุอื่น คือเพื่อลาภ เพื่อยศ เพื่อสรรเสริญ หรือเพื่อสักการะ ขณะนั้นไม่ใช่ความจริงใจในการศึกษาพระธรรม เพราะฉะนั้น ไม่เป็นสัจจบารมี

ทุกท่านที่ศึกษาพระธรรมควรพิจารณาจุดประสงค์จริง ๆ ของการศึกษาว่ามีความจริงใจต่อการที่จะเข้าใจพระธรรมเพื่อขัดเกลากิเลส เพื่ออบรมเจริญปัญญาที่จะละกิเลสได้เป็นสมุจเฉทเท่านั้น ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น นี่คือสัจจบารมี

ถ้าเป็นบารมี หมายความว่า ต้องเพื่อให้ถึงฝั่ง คือ การดับกิเลส และเมื่อมีสัจจบารมีแล้ว ก็มีความมั่นคง คือ อธิษฐานบารมี ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นไม่ว่าจะมีสักการะ ก็ไม่ใช่เป็นผู้ที่ติดในสักการะ แต่รู้ว่จุดประสงค์ของการศึกษาว่า

เพื่อละความเป็นตัวตน ไม่ใช่เพิ่มความเป็นตัวตนเพราะมีผู้สักการะ จึงจะเป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหวในสัจจะ ในความจริงใจ

ถ. อธิษฐาน คือ มีการที่จะกระทำ และมีความมั่นคงแน่วแน่ในขณะที่รู้ตัวเองตามความเป็นจริงอย่างนั้น ไม่หวั่นไหวในกรณีที่ทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว สัจจะ คือ ความตรงต่อตัวเอง เช่น ลักษณะของสติปัฏฐาน หรือธรรมต่าง ๆ ที่เริ่มมีความรู้เกิดขึ้น ก็รู้ตรงว่า ตัวเองรู้แค่ไหน เจริญอย่างไร และขัดเกลากิเลสอย่างไร ก็ตรงต่อตัวเองและธรรมนั้น ๆ ก็เป็นสัจจบารมี ใช่ไหม

ส. เป็นผู้ที่จริงใจ

ถ. จริงใจที่จะเจริญธรรมนั้น ๆ

ส. ที่จะประพฤติปฏิบัติตามด้วย ไม่ใช่ว่าโกรธแล้วก็ไม่รู้สีกตัว ไม่ยอมที่จะมีเมตตา และยังคงจะโกรธต่อไป แต่ถ้าขึ้นขึ้นมาได้ขณะใด ขณะนั้นสามารถที่จะเป็นสัจจบารมีได้ตรงที่ว่า ศีลธรรมเพื่อละความโกรธ เห็นโทษของความโกรธ เห็นประโยชน์ของเมตตาบารมี ถ้าไม่มีความเข้าใจอย่างนี้ ไม่สามารถเจริญต่อไปได้ เพราะเหตุว่าศึกษาทำไม ทุกท่านศึกษาทำไม เมื่อความโกรธเกิดขึ้น ความโกรธมีปัจจัยก็เกิด แต่สติอย่างละเอียดพิจารณาได้ใหม่ว่าไม่มีประโยชน์ ความโกรธไม่มีประโยชน์กับใครเลย การรังเกียจในกายวาจาของบุคคลอื่นก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าสติไม่เกิดอย่างละเอียดก็จะไม่เห็น ว่า กายวาจาของบุคคลอื่นซึ่งทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นนั้น ไม่ใช่เหตุอันแท้จริงที่จะทำให้อกุศลจิตเกิด แต่เหตุอันแท้จริง คือ การสะสมอกุศลของตนเองและไม่เห็นโทษของอกุศล ไม่จริงใจที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ถ้าจริงใจที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ละความโกรธทันทีได้ และเมตตาก็เกิดได้ทันที

แต่ถ้ายังไม่เป็นอย่างนี้ ก็จะมี ความโกรธ และไม่สามารถขจัดความโกรธหรือบรรเทาความโกรธนั้นได้ เพราะฉะนั้น เมตตาบารมีก็ไม่มีทางเจริญได้

ถ. เพราะฉะนั้น การเจริญบารมี จึงเป็นปัจจัยให้ถึงฝั่งพระนิพพานโดยตรง

ส. เพราะสติปัฏฐานไม่เกิด แต่สติขั้นอื่นเกิดได้

ถ. และน้อมไปเพื่อการขัดเกลาจริง ๆ จนกว่าสติปัฏฐานจะมีกำลัง

ส. เพราะฉะนั้น การที่แต่ละท่านมีความละเอียดในการที่กุศลจิตจะเกิด แสดงว่าเป็นผู้ที่สะสมสติปัฏฐานมากกว่าผู้ที่ไม่สามารถระลึกได้ เพราะว่าทุกคนก็โกรธ แต่มีใครบ้างที่จะให้อภัย และมีใครบ้างที่จะเห็นโทษของอกุศล แม้แต่เพียงการรังเกียจ ในกายวาจาของบุคคลอื่นก็เป็นอกุศลแล้ว แทนที่จะเป็นมิตร เพราะถ้าเป็นมิตร ต้องเป็นมิตร ไม่มีความรังเกียจ แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีกายวาจาที่ไม่น่าพอใจ ต้องเป็นผู้ที่มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าบุคคลอื่นจะแสดงกิริยาอาการอย่างไรก็ตาม ผู้นั้นก็ยังเห็นประโยชน์ของเมตตาบารมี

ถ. ในวันหนึ่ง ๆ เราอาจจะได้เจริญบารมีบ้างแล้ว แต่ไม่สามารถรู้ได้ เนื่องจากการที่จะรู้ว่าขณะไหนเป็นบารมีนั้น จะต้องเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ส. และเป็นในขณะที่กำลังเห็นโทษของอกุศลจริง ๆ และเห็นประโยชน์ของกุศลด้วย อย่างที่ว่ากำลังโกรธ มีเหตุที่จะทำให้โกรธหรือไม่พอใจ ถ้าสติที่เป็น เมตตาบารมีเกิด หรือเป็นอภัยทาน เป็นทานบารมีเกิด หรือเป็นศีลบารมี คือ สามารถสงบกายวาจา ไม่แสดงการล่วงกายทุจริต วาจาทุจริต ในขณะนั้นก็เป็น ขันติบารมี และในขณะนั้นก็รู้ด้วยว่า เป็นโทษถ้าอกุศลนี้เจริญ ขณะที่กำลังเป็น อย่างนั้นต้องเป็นบารมี ไม่ใช่เรื่องที่ว่าทำอะไรจึงจะไม่โกรธ เพราะว่าไม่ชอบเลย เวลาโกรธนี้ไม่สบายใจ นั่นก็แสดงให้เห็นว่า เป็นตัวเราที่อยากจะสบาย ไม่อยากให้มี ความรู้สึกขุ่นเคืองใจ นั่นคือความรักตัว ไม่อยากให้มีโทษนั้นสเวทนา คือ เวทนาที่ไม่สบาย ซึ่งนั่นไม่ใช่บารมี

บารมีต้องเป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศลจริง ๆ และเห็นประโยชน์ของกุศล และ รู้ด้วยว่า ขณะทีละอกุศลนั้นเพราะเห็นโทษ ขณะนั้นก็เป็นบารมี

ถ. ถ้าไม่สละอกุศล ไม่เห็นโทษ การอบรมเจริญปัญญาจนถึงพระนิพพาน ก็ไม่มีเหตุให้ถึงได้

ส. เป็นไปไม่ได้เลย เพราะว่าการอบรมเจริญปัญญา รู้แจ้งอริยสัจจธรรม เพื่อการเป็นพระโสดาบันบุคคล และเมื่อเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วเหลืออีกเพียง ๗ ชาติเท่านั้นก็จะเป็นพระอรหันต์ หมายความว่ากิเลสทั้งหมดดับไม่เหลือเลย

จากการบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันดับทิฏฐิทั้งหมดไม่เกิดอีกเลย ดับวิจิกิจฉา ความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไม่เกิดอีกเลย และเมื่อเป็นพระโสดาบันแล้วก็เหลืออีกเพียง ๗ ชาติ แต่ถ้ายังคงเป็นผู้ที่ไม่มีบารมีเลย ทำอย่างไรกิเลสที่ยังเหลืออยู่จากการเป็นพระโสดาบันจะดับได้เมื่อถึงความเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเพื่อเป็นพระโสดาบัน ให้ทราบว่า ไม่ใช่เพียงเพื่อความเป็นพระโสดาบันเท่านั้น แต่ให้ถึงความ เป็นพระอรหันต์ด้วย เพราะว่าหลังจากนั้นอีก ๗ ชาติต้องเป็นพระอรหันต์

กิเลสมีมากมายเหลือเกิน ถ้าไม่อาศัยบารมีต่าง ๆ ไม่มีทางที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระโสดาบันเพื่ออีก ๗ ชาติจะเป็นพระอรหันต์ เพราะแม้แต่ผู้มีปัญญาชั้นพระอัครสาวก คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านก็บำเพ็ญบารมีมา ๑ อสงไขยแสนกัปเพื่อที่จะเป็นพระโสดาบัน แต่หลังจากนั้นแล้วเพราะบารมีที่ท่านได้สะสมมาทำให้ท่านได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ๑๕ วัน หลังจากได้เป็นพระโสดาบัน

ถ. พระอริยสาวกทุกองค์สังเกตุจากการบำเพ็ญบารมี ถ้าหากเป็นผู้ที่บำเพ็ญบารมีมานาน ผลจากบารมีที่บำเพ็ญไว้ คือ ความแตกต่างกัน เช่น ท่านพระสารีบุตร ท่านใช้เวลามากกว่าพระสาวกรูปอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นพระสาวกผู้เลิศทางเบื่องขวา เบื่องซ้าย นี่เป็นเหตุเป็นผลที่ตรงกันในการเจริญธรรม ตามที่เข้าใจรู้สึกว่าเป็นเรื่องของเหตุและผลทั้งนั้นเลย

ส. ใช่ เหตุกับผลต้องตรงกันเสมอ

๑๘๖๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ถ. ขณะที่ถูกสลจิตเกิดขึ้นหลังจากทำทาน หรือเจริญกุศลขั้นอื่น ๆ แล้ว และทอ้งในใจว่า ขออธิษฐานให้ผลบุญผลกุศลเหล่านี้เป็นปัจจัยให้ถึงพระนิพพาน อย่างนี้จะเป็นอธิษฐานบารมีไหม

ส. ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจด้วย เพราะว่าบารมีทั้งหมดต้องเกี่ยวเนื่องกับปัญญา ปราศจากปัญญาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่เข้าใจว่า นิพพานคืออะไร และไม่รู้จักหนทาง เพียงแต่เมื่อทำกุศลแล้วก็ปรารถนาขอถึงนิพพาน ผู้นั้นอาจจะเข้าใจว่า นิพพานเป็นสวรรค์ เพราะฉะนั้น ก็อยากจะถึงนิพพานเท่านั้น ซึ่งไม่ถึงนิพพานแน่นอน เพราะไม่รู้ว่านิพพานคืออะไร แต่ผู้ใดก็ตามแม้ว่าอกุศลจะเกิดขึ้น สติก็ระลึกได้ทัน และรู้ว่านี่เป็นโทษ สิ่งที่เป็นอกุศลไม่เป็นปัจจัยทำให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ ในขณะที่นั้น สละอกุศล และมีบารมีหนึ่งบารมีใด เช่น ทานบารมี หรือเมตตาบารมี จึงจะเป็นบารมีได้

สามารถที่จะรู้ได้ แม้แต่การที่จะสละวัตถุให้เพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น การช่วยเหลือ การสงเคราะห์บุคคลอื่นก็รู้ได้ว่า กระทำไปโดยเป็นบารมีหรือว่าไม่ใช่บารมี ถ้ายังหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดตอบแทน ไม่ใช่บารมี เพราะยังมีความเป็นตัวตน ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญาที่รู้ว่า ต้องสละความเป็นตัวตน

ต่อไปเป็นปัญญาบารมี ซึ่งใน **อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ยุทธชยจริยาที่ ๑** แสดงการเริ่มต้นของปัญญาในพระชาติที่พระโพธิสัตว์ทรงเป็น ยุกฺกัณฐกุมาร ข้อความมีว่า

ในพระชาติที่ทรงเป็นยุกฺกัณฐกุมารนั้น ทรงเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ และทรงดำรงตำแหน่งพระอุปราช ทรงให้มหาทานทุกวัน วันหนึ่งเมื่อเสด็จประพาส

พระราชอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นหยาดน้ำค้างที่ค้างอยู่บนยอดไม้ ยอดหญ้า
ปลายกิ่งและใบแมงมุมเป็นต้น มีลักษณะเหมือนข่ายแก้วมุกดา

ทุกคนก็คงจะเห็นอย่างนี้ ถ้าตื่นเช้า ๆ และไปในที่มีต้นไม้ สวนต่าง ๆ

พระองค์ทรงเพลิดเพลिनอยู่ ณ พระราชอุทยาน และเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น
หยาดน้ำค้างทั้งหมดก็สลายละลายไป ทรงดำริว่า หยาดน้ำค้างเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว
สลายไปฉับใด แม้สังขารคือชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็ฉับนั้น เช่นกับหยาดน้ำค้าง
ที่ยอดหญ้า พระองค์ทรงสลดพระทัย ทูลลาพระราชมารดาและพระราชบิดาออกบวช

แสดงให้เห็นถึงปัญญาที่ต่างกัน ทุกคนก็เห็นน้ำค้างบนยอดหญ้า แต่มีใครที่จะ
ถึงกับสลดใจเมื่อเปรียบเทียบกับชีวิตและรู้ว่า ชีวิตก็เหมือนกับหยาดน้ำค้างบน
ยอดหญ้า คือ สั้นมาก เพียงพระอาทิตย์ขึ้นก็หมดไป

พระโพธิสัตว์ทรงกระทำความไม่เที่ยงของหยาดน้ำค้างนั่นเองให้เป็นใหญ่
เป็นหัวหน้า เป็นปุเรจาริก ทรงพอกพูนความสังเวชอันเกิดขึ้นครั้งเดียวนั้นให้เกิดขึ้น
บ่อย ๆ

แสดงให้เห็นว่า เวลาที่ความเห็นถูกหรือความสลดใจเกิดขึ้น ไม่ควรปล่อยให้
ผ่านไป ควรที่จะระลึกถึงเหตุที่ทำให้สลดใจนั้นบ่อย ๆ เช่น ระลึกถึงความตาย หรือ
ความไม่เที่ยง ก็จะทำให้บารมีทั้งหลายเจริญขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่จะระลึกได้ครั้งเดียว
แต่ต้องพิจารณาบ่อย ๆ

อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ยุทธัญชยจริยาที่ ๑ แสดงการเริ่มต้น
ของปัญญาในพระชาตินั้นว่า

การบริจาคมหาทานเมื่อก่อนบวชและการสละราชสมบัติเป็นต้น เป็นทานบารมี

การส่ำรวมกายวาจาเป็นศีลบารมี

การบรรพชาและการบรรลุดมมานเป็นเนกขัมมบารมี

ปัญญาเริ่มต้นด้วยการมนสิการโดยความเป็นของไม่เที่ยง จนบรรลุอุกัญญา
เป็นที่สุด และปัญญากำหนดธรรมเป็นอุปการะและไม่เป็นอุปการะแห่งทานเป็นต้น

เป็นปัญญาบารมี

ความเพียรยังประโยชน์นั้นให้สำเร็จในที่นั้นทั้งปวงเป็นวิริยบารมี

ญาณขันธ์และอริยาสขันธ์เป็นขันธ์บารมี

การไม่พุดผิดจากคำปฏิญญา ชื่อว่าสัจจบารมี

การตั้งใจสมาทานอันไม่หวั่นไหวในที่ทั้งปวง ชื่อว่าอธิฐานบารมี

เพราะจิตคิดแต่ประโยชน์ในสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วยอำนาจแห่งเมตตาพรหมวิหาร ชื่อว่าเมตตาบารมี

ด้วยการวางเฉยในความผิดปกติที่สัตว์และสังขารทำแล้ว และด้วยอุเบกขาพรหมวิหาร ชื่อว่าอุเบกขาบารมี

เป็นอันได้บารมี ๑๐ ด้วยประการฉะนี้ แต่พึงทราบโดยความพิเศษว่าเป็นเนกขัมมบารมี (ในพระชาติที่บรรพชาเป็นบรรพชิต)

เพราะฉะนั้น เนกขัมมะ การสลักถาม เริ่มมีได้ตั้งแต่ในเพศของคฤหัสถ์จนถึงที่สุดคือบวชเป็นบรรพชิต

พระ เนกขัมมบารมี คือ การออกบรรพชาเป็นบรรพชิต เนื่องจากเห็นโทษของกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ อาตมย่อนคิดถึงครั้งที่เริ่มบวชอาตมามีความรู้สึกว่า มีศรัทธาในการออกบวชเท่านั้นเอง แต่ไม่ได้เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะเลย การบรรพชาแบบนี้จัดว่าเป็นเนกขัมมบารมีได้ไหม

สุ. ต้องประกอบด้วยปัญญาจึงจะเป็นเนกขัมมบารมี เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้าเพียงแต่ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา และกุลบุตรในประเทศนั้นนิยมการบวชตามประเพณีโดยที่ยังไม่ได้เข้าใจพระธรรมจริง ๆ นั่นก็เป็นกุศลญาณวิปัสยุดต์ คือ ไม่ประกอบด้วยปัญญา เพียงประกอบด้วยศรัทธาเท่านั้น แต่ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่เสด็จดับขันธปรินิพพานและทรงแสดงพระธรรมผู้ที่ไปเฝ้า ฟังพระธรรมแล้วเข้าใจ จึงพิจารณาตนเองได้ว่า จะอบรมเจริญปัญญา รู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศของคฤหัสถ์หรือในเพศของบรรพชิต เพราะว่าแต่ละคน

สะสมมาไม่เหมือนกัน อย่างท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ท่านก็ได้ฟังพระธรรมและบรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลโดยที่ท่านไม่ได้สะสมมาที่จะเป็นพระภิกษุหรือแม้แต่ท่านวิสาขามิคารมาตา และคฤหัสถ์ทั้งหลายที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมท่านเหล่านั้นก็รู้การสะสมของตนเองว่า พุทธบริษัทไม่จำเป็นต้องออกบวชเป็นพระภิกษุจึงจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ในสมัยนี้โดยมากจะบวชก่อนด้วยศรัทธา และจึงจะศึกษาพระธรรมในภายหลัง

พระ อาตมาเคยสนทนารวมกับเพื่อนบรรพชิตด้วยกันเกี่ยวกับคำพูดของอาจารย์ที่ว่า การบรรลุอริยสัจธรรมนั้น คฤหัสถ์สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ก็มีผู้ตีความว่า โยมอาจารย์ไม่แนะนำและไม่สนับสนุนในการบวช ภายหลังอาตมาศึกษาธรรมและฟังรายการแนวทางเจริญวิปัสสนาแล้วจึงเข้าใจว่า สิ่งต่าง ๆ ที่โยมอาจารย์แสดงนั้น ไม่ใช่ไม่สนับสนุนการบวช แต่แสดงให้เห็นโทษในการไม่รู้จักเทศน์โดยตรงมากกว่า

อาตมาค่อย ๆ เริ่มศึกษาพระวินัยและฟังการบรรยายของโยมอาจารย์สุจินต์ซึ่งได้มีข้อแนะนำในเรื่องศีล และยกพระวินัยปิฎกขึ้นมาแสดงให้ฟัง อาตมาเห็นว่าเป็นประโยชน์ และมีแนวทางที่จะคั่นอรรถกถาและพระวินัยปิฎกว่า การดำรงตนในเพศบรรพชิตนั้น ควรจะดำรงตนอย่างไร รู้สึกว่าการฟังคำแนะนำต่าง ๆ นั้นควรละเอียดในการศึกษาธรรมด้วย และเริ่มมีความอบอุ่นที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุหลายข้อ ยิ่งมีมากเท่าไร ความอยู่ผาสุกก็จะมีมากขึ้น

ที่โยมอาจารย์สุจินต์แนะนำว่า ควรรู้จักตัวเองว่าสะสมมาในทางใดนั้น เป็นการไตร่ตรองตัวเองเรื่อย ๆ ซึ่งอาตมาเองก็ไตร่ตรองตัวเองเหมือนกันว่า การศึกษาธรรมนั้นต้องมีสัจจะคือความตรงต่อตัวเองในการที่จะรู้ตัวว่า เราสมควรอยู่ในเพศใด ถ้าเรารู้ตัวว่าสมควรอยู่ในเพศนี้ เราก็ควรศึกษาธรรมและพระวินัยให้ละเอียดขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนจะได้แค่ไหนนั้น อาตมาคิดว่า ถ้ามีศรัทธาในการเจริญธรรมและพระวินัยเมื่อเข้าใจธรรมแล้ว เหมือนกับคราวแรกที่อาตมาบวชใหม่ ๆ ไม่ได้เป็นบารมี หรือไม่ได้มุ่งเพื่อนิพพาน เพียงแต่บวชเพราะมีความคิดว่าคงจะเป็นการดีเท่านั้นเอง และเมื่อ

เข้ามาอยู่ในเทศน์ใหม่ ๆ ก็ไม่สันทัดในพระวินัยจนรู้สึกว่าจะไม่ต่างกับคฤหัสถ์เลย แต่ภายหลังได้ฟังรายการแนวทางเจริญวิปัสสนา ที่อาตมาพูดนี้ไม่ใช่ว่าจะชมรายการอย่างเดียว แม้เพื่อนภิกษุหรือผู้อื่น ๆ ที่ศึกษาพระวินัยและอรรถกถา เขาก็แนะนำให้ศึกษาวินัยจริง ๆ จนอาตมาารู้สึกว่า พระวินัยนั้นมีประโยชน์มาก และในการบวชเพื่อมุ่งหมายขัดเกลาและเห็นโทษ พร้อมกับเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งขั้นแรกอาจจะไม่เข้าใจ แต่เมื่อบวชเป็นบรรพชิตแล้ว มีความเลื่อมใสในพระวินัย ก็เริ่มศึกษาทั้ง ๓ ปิฎก

การศึกษาแบบนี้จะค่อย ๆ เห็นโทษของกามและกามคุณต่าง ๆ ของเพศคฤหัสถ์นั้นว่า ไม่เหมาะสม ไม่สมควร และศึกษาเพื่อให้เห็นโทษมากขึ้น การเห็นโทษของกามคุณนั้น คือ เห็นโทษของกิเลสอกุศลต่าง ๆ อาตมาคิดว่าที่จะเป็นเนกขัมมบารมีได้ ต้องเริ่มเข้าใจอย่างนี้ก่อนหรือเปล่า

ส. ต้องเป็นไปกับปัญญา หรือต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วไม่ใช่เนกขัมมบารมี เพราะว่าไม่ได้มุ่งหวังที่จะถึงฝั่งคือพระนิพพาน ซึ่งเป็นฝั่งที่ดับกิเลส ต่อเมื่อใดได้เข้าใจจุดประสงค์ เมื่อนั้นจึงจะเป็นบารมี

พระ ขาดปัญญาไม่ได้เลย

ส. ทุกบารมีต้องเป็นไปกับปัญญา ถ้าไม่มีความเห็นถูก ไม่มีความเข้าใจถูก แม้ทานหรือศีลนั้นก็ไม่ใช่บารมี เพราะว่าศีลและทานย่อมมีในคำสอนของศาสดาอื่น และศาสดาอื่นไม่ได้มุ่งหวังที่จะให้ผู้เชื่อและประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของตนรู้แจ้งอริยสัจธรรม

พระ การที่คฤหัสถ์ศึกษาธรรมวินัย และค่อย ๆ ประพฤติปฏิบัติ ก็ชื่อว่าเจริญเนกขัมมบารมีด้วยเช่นกัน

ส. เพราะว่าเป็นการละกาม ตั้งแต่การค่อย ๆ ละ คือ การที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนผู้มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น ก็เพื่อประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะในเพศของคฤหัสถ์ หรือในเพศของบรรพชิต

ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่ได้มีแต่เฉพาะในคฤหัสถ์ แม้บรรพชิตซึ่งยังไม่ใช้พระอริยบุคคลก็ยังมีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และการที่จะเป็นคฤหัสถ์ที่ดี ก็คือ ฟังพระธรรม พิจารณาให้เข้าใจ ประพฤติปฏิบัติตามในเพศของคฤหัสถ์ เพราะว่าเพศของบรรพชิตนั้นต้องเป็นผู้ที่มี อธิยาศัยใหญ่จริง ๆ สามารถสละอาคารบ้านเรือน วงศาคณาญาติ ทรัพย์สมบัติ ทั้งหมด สละ คือ ไม่มีความติดข้อง ไม่ใช่ว่าเมื่อไปแล้วก็ยังติดข้องอยู่

ต้องพิจารณาเห็นความต่างกันระหว่างเพศคฤหัสถ์กับบรรพชิต เพราะฉะนั้น บรรพชิตจึงได้รับสักการะจากคฤหัสถ์ เพราะว่าคฤหัสถ์ไม่สามารถทำตามอย่างนั้นได้

พระ เพราะฉะนั้น พระโพธิสัตว์ที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องบำเพ็ญบารมีใหญ่ด้วย และขณะที่บำเพ็ญเนกขัมมบารมี จึงต้องบำเพ็ญ ในเพศของบรรพชิต ซึ่งไม่ใช่ว่าจะต้องออกบวชทุก ๆ ท่านไป

สุ. การบำเพ็ญบารมีเนื่องจากเป็นจรัลกาลภาวนา แสดงให้เห็นว่า บุคคล ที่ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศใดนั้น ไม่สามารถกำหนดได้ อาจารู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศคฤหัสถ์ หรืออาจารู้แจ้งอริยสัจธรรมใน เพศบรรพชิต แต่ต้องมีบารมีมาพร้อมที่จะรู้แจ้งได้ เพราะว่าบารมีทั้งหลาย คือสตินั่นเอง ขาดสติขั้นหนึ่งขั้นใดไม่ได้เลย รวมทั้งปัญญาบารมีซึ่งจะต้องเป็น การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏด้วย

การบำเพ็ญบารมีโดยตรง ต้องเป็นปัญญาบารมี จุดมุ่งหมายของ การบำเพ็ญบารมี คือ เพื่อบริยาบถบารมีที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เพราะว่า อริยสัจธรรมไม่ใช่สิ่งที่จะรู้ได้โดยเร็ว จึงต้องอาศัยบารมีอื่น ๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ ในชาตินี้ว่า ผู้ใดได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว และผู้ใดยังไม่ได้บำเพ็ญบารมี โดยการที่ ผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญบารมีมา ย่อมไม่เห็นคุณของการอบรมเจริญปัญญา จึงเป็นผู้ที่ ไม่ยอมฟังพระสัทธรรม เพราะถ้าไม่ฟังพระสัทธรรมแล้ว ปัญญาจะเกิดได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ในชาตินี้จะเห็นได้ว่า ใครฟังพระสัทธรรม และใครไม่ยอม แม้เพียงฟังพระสัทธรรม แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ใครจะฟังพระสัทธรรม คือ ผู้ที่

ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว แต่ผู้ที่ยังไม่สนใจ ไม่เห็นประโยชน์ แม้ว่ามีพระสังฆธรรม แต่ก็ไม่ฟัง นั่นคือผู้ที่ยังไม่ได้บำเพ็ญบารมีมา ซึ่งในชีวิตประจำวันก็พอจะเห็นได้ว่า ใครบำเพ็ญบารมีมาแล้ว และใครยังไม่ได้บำเพ็ญบารมี

สำหรับผู้ที่ยังบำเพ็ญบุญบารมีมาแล้ว ไม่ว่าจะเกิด ณ สถานที่ใด ในตระกูล มิจฉาทิฏฐิก็ตาม ก็เป็นผู้ที่ใครจะเข้าใจ ใครที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรม ซึ่งขอให้พิจารณาข้อความใน **ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส ปิงคียมาณวกปัญหานิทเทส ข้อ ๕๑๑** ซึ่งท่านปิงคียพราหมณ์ผู้มีอายุ ๑๒๐ ปี ได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าพระองค์เป็นคนแก่มากำลังน้อย ปราศจากผิวพรรณ นัยน์ตาไม่แจ่มใส หูฟังไม่สะดวก ข้าพระองค์อย่าเป็นคนหลงเสียไปในระหว่างเลย ขอพระองค์โปรด ตรัสบอกธรรมซึ่งข้าพระองค์พึงรู้แจ้ง อันเป็นที่ละชาติและชรา ณ ที่นี้เถิด

ความมีปัญญาของบุคคลในครั้งนั้น ไม่ได้ขออย่างอื่น แต่ขอฟังพระสังฆธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ละชาติและชรา อายุถึง ๑๒๐ ปีแต่ก็ปรารถนาที่จะฟังพระสังฆธรรม เพราะสะสมมามากที่จะเห็นประโยชน์ของการฟังพระธรรม ท่านจึงได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมซึ่งข้าพระองค์พึงรู้แจ้ง อันเป็นที่ ละชาติและชรา ณ ที่นี้เถิด

ท่านผู้ฟังเคยมีใครมาขอให้พูดถึงเรื่องนามธรรม รูปธรรม พูดเรื่องสภาพธรรม พูดเรื่องโลกะ โทสะ โมหะ พูดเรื่องชีวิตตามความเป็นจริงในขณะนี้บ้างไหม ก็คงจะยาก แต่ถ้าเป็นผู้ที่สะสมบุญบารมีมาแล้ว ต้องเป็นผู้ที่ใครต่อใครที่จะเข้าใจ และสามารถรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้ว่าจะมีอายุถึง ๑๒๐ ปี และเป็นผู้ที่ ชรามาก แต่ก็เป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของการที่จะได้ฟังพระสังฆธรรม

เทียบจำนวนของผู้ที่ขอฟังพระสังฆธรรม กับจำนวนของผู้ที่ขอฟังอย่างอื่น จะเห็นได้ว่า ผู้ที่สะสมบุญบารมีมานั้นมีจำนวนไม่มากเลย ซึ่งพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสตอบท่านปิงคียพราหมณ์ว่า

ชนทั้งหลายผู้มัวเมา ย่อมเดือดร้อนในเพราะรูปทั้งหลาย เพราะเห็น
ชนทั้งหลายลำบากอยู่ในเพราะรูปทั้งหลาย ดูกร ปึงคิยะ เพราะเหตุนี้
ท่านจึงเป็นผู้ไม่ประมาท ละรูปเสีย เพื่อความไม่เกิดต่อไป

เพียงเท่านี้ สำหรับผู้ที่อบรมเจริญปัญญามาแล้วฟังแล้วรู้ได้ทันทีว่า ทุกข์
ทั้งหมดเกิดเพราะรูป เพราะฉะนั้น การที่จะดับทุกข์ได้ คือ ควรละความยินดีพอใจ
ในรูปเสีย

จะเห็นได้ว่า ทุกข์ในชีวิตของทุกคนเนื่องมาจากรูปทั้งหมด เพราะว่ามีชีวิต
มีความยินดี มีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะนั่นเอง
จึงเป็นทุกข์ต่าง ๆ

๑๘๖๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

ข้อ ๕๑๘ มีข้อความว่า

คำว่า รูปเปสุ ความว่า มหาภูตรูป ๔ และรูปอันอาศัยมหาภูตรูป ๔
สัตว์ทั้งหลายย่อมเดือดร้อน ลำบาก ถูกเขาเบียดเบียน ถูกเขาฆ่าเพราะเหตุแห่งรูป
เพราะปัจจัยแห่งรูป เพราะการณะแห่งรูป เมื่อรูปมีอยู่ พระราชาทั้งหลายย่อม
ให้ทำกรรมกรณ (ลงโทษ) หลายอย่าง คือ ให้เขียนด้วยแส้บ้าง

ถ้ารูปไม่มี ก็ไม่ต้องถูกตี ถูกเขียน แต่เมื่อรูปมี ผลของการที่จะต้องถูกลงโทษ
ก็คือ

ให้เขียนด้วยแส้บ้าง ให้เขียนด้วยหวายบ้าง ให้ดอกคาง้าง ตัดมือบ้าง
ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง ให้ตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหูและ
จมูกบ้าง ทำให้มีหม้อข้าวเดือดบนศีรษะบ้าง

ฟังดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ แต่ไม่จำกัดเฉพาะมนุษย์ สัตว์ที่เป็นอาหารทั้งหลาย
พิจารณาดูได้ว่า ได้รับโทษอย่างนี้หรือเปล่า

ให้ถลกหนังศีรษะไล่มีสีเขาดังสังข์บ้าง ทำให้มีหน้าเหมือนหน้าราหูบ้าง
ทำให้ถูกเผาทั้งตัวบ้าง ทำให้มีไฟลุกที่มือบ้าง ให้ถลกหนังและผูกเชือกจุดไปบ้าง
ให้ถลกหนังแล้วให้นุ่งเหมือนนุ่งผ้าคากรองบ้าง ทำให้มีห่วงเหล็กที่ศอกและเข่า
แล้วใส่หลาวเหล็กตรึงไว้บ้าง ให้เอาเบ็ดเกี่ยวติดที่เนื้อปากบ้าง ให้ถากด้วยพร้า
ให้ตกไปท่ากหาปณะบ้าง ให้มีตัวถูกถากและทาดด้วยน้ำแสบบ้าง ให้นอนตะแคง
แล้วตอกหลาวเหล็กไว้ในช่องหูบ้าง

เวลารักษาโรคบางครั้งก็ต้องทำอย่างนี้ ใช่ไหม ให้มีตัวถูกถากและทาดด้วย
น้ำแสบบ้าง

ให้ถลกหนังแล้วทูปกระดุกพันไว้เหมือนตังใบไม้บ้าง รดตัวด้วยน้ำมัน
อันร้อนบ้าง ให้สุนัขกัดกินเนื้อที่ตัวบ้าง เอาหลาวเสียบเป็นไว้บ้าง และเอาดาบ
ตัดศีรษะ สัตว์ทั้งหลายย่อมเดือดร้อนลำบาก ถูกเขาเบียดเบียน ถูกเขาฆ่า
เพราะเหตุ ปัจจัย การณะแห่งรูปอย่างนี้ เพราะพบเห็น พิจารณา เทียบเคียง
ให้เจริญ ทำให้กระจ่าง ซึ่งชนทั้งหลายผู้เดือดร้อนลำบากอยู่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น
จึงตรัสว่า เพราะเห็นชนทั้งหลายลำบากอยู่ในเพราะรูปทั้งหลาย

จากโลกนี้ไปไม่ทราบจะไปอยู่โลกไหน และการที่จะถูกลงโทษลงทัณฑ์อย่างนี้
ก็ย่อมมีได้ ตราบใดที่ยังมีรูป ไม่มีใครรู้ว่าจะมีอะไรเกิดกับรูปนี้บ้าง แต่ถ้ามีเหตุที่จะ
ให้ได้รับทุกข์ทรมานต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม รูปก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย
เป็นการณะที่จะทำให้ได้รับทุกข์เวทนาต่าง ๆ เหล่านั้น

ข้อต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อจักขุเสื่อม เสีย เสื่อมไปรอบ เป็นไปต่าง ๆ ปรากฏไป
อันตรธานไป ชนทั้งหลายก็เดือดร้อน ฯลฯ

ทุกคนที่มีตาก็จะต้องมีโรคของตา เมื่อถึงกาลที่จะมีโรคตา เช่น อาจจะเป็น
ต้อเนื้อ หรือต้อกระจกก็ตามแต่ ชนทั้งหลายก็เดือดร้อน นี่เรื่องตา

เมื่อหู จมูก ลิ้น กาย ฯลฯ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

นอกจากนั้น ความเดือดร้อนก็ยังเกิดจาก

สกุณ คณะ อาวาส ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ
คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร เสื่อมเสีย เสื่อมไปรอบ เป็นไปต่าง ๆ ปรากฏไป อันตรธาน
ไป ชนทั้งหลายก็เดือดร้อน ฯลฯ

ทุกข์นี้มากมายเหลือเกิน เมื่อเกิดมาแล้วที่จะเป็นผู้ไม่มีความกังวลใจหรือ
ไม่มีความรำคาญใจ เป็นสิ่งที่ยากจะเป็นไปได้

เพราะเหตุอย่างนี้ ดังนี้ จึงชื่อว่าย่อมเดือดร้อนในเพราะรูปทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น จงละความพอใจในรูป เพื่อที่จะดับรูปในชาตินี้ และสำหรับท่านปึงคิยะก็ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลในขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมจบ

พระ จากการที่พระภิกษุเมื่อสักครู่นี้ได้ออกมาถามปัญหา ทำให้อาตมาใคร่ครวญว่า อาตมาก็บวชตามประเพณี คือ เพิ่งบวชเมื่อเดือนกรกฎาคมปีที่แล้วนี้เอง หลังจากนั้นก็ได้ยินได้ฟังธรรมโดยเฉพาะเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ทำให้เกิดความประหลาดใจ เพราะว่าธรรมลักษณะนี้เป็นการเจริญปัญญาซึ่งเราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน เคยได้ยินแต่เรื่องเล่าทำนองคล้ายนิทาน ซึ่งไม่ทำให้เกิดปัญญาใคร่ครวญเห็นทุกขได้

มีพระภิกษุท่านอื่นเพื่อให้ฟังเทศการเจริญสติปัฏฐาน และจากการศึกษาจากการฟัง จากการถามบ้าง อาตมามีความสงสัยอยู่หลายข้อเกี่ยวกับการเจริญสติปัฏฐาน ขอความอนุเคราะห์จากคุณโยม

คำถามแรก คือ ที่ว่าการเจริญสติปัฏฐานต้องอาศัยความเข้าใจเป็นสำคัญ อาตมาไม่เข้าใจว่า ความเข้าใจอย่างไรจึงเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องในการเจริญสติปัฏฐาน

ส. เพราะเหตุว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น เพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าไม่มีการฟังว่าสภาพธรรมที่ปรากฏไม่ใช่ตัวตนอย่างไร สติก็ไม่สามารถเกิดที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมได้ และปัญญาก็ไม่สามารถสังเกตพิจารณาจนกระทั่งรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพราะว่าปัญญาคือความเข้าใจถูกต้องในลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งมีหลายระดับชั้น เช่น ในขณะนี้ที่กำลังเห็น และมีการฟังให้เข้าใจเรื่องของสภาพที่รู้ที่กำลังเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้เป็นการฟังเรื่องของสภาพธรรมที่ปัญญาจะต้องประจักษ์แจ้งว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ถ้ายังไม่เข้าใจ ขณะที่กำลังเห็นนี้เอง สติปัฏฐานจะเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพที่กำลังปรากฏทางตาเพื่อรู้จริง ๆ ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็ย่อมเป็นไปได้

เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยการศึกษาหรือการฟังให้เข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจว่า สภาพที่เป็นปรมาตมธรรมมีลักษณะอย่างไร เป็นรูปธรรมทางตาอย่างไร ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายอย่างไร

พระ เฉพาะสติปัฏฐานเท่านั้น ไซ้ใหม่ ที่จะทำให้เรารู้นามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่สติขั้นธรรมดา

ส. เพราะถ้ายังไม่ไซ้ขั้นสติปัฏฐาน หมายความว่า กำลังฟังเรื่องการเห็นว่าเป็นนามธรรม เป็นอาการรู้ ไม่ใช่เรา นี่คือการฟังเรื่อง แต่ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ยังเป็นเราที่กำลังเห็น และกำลังฟังเรื่องการเห็น แต่ถ้ามีปัญญาที่อบรมมาแล้วจริง ๆ ในขณะที่กำลังฟังเรื่องการเห็น สติจะระลึกได้ว่า กำลังเห็นเดี๋ยวนี้มี

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เพียงฟังเรื่องของการเห็น ปัญญาต้องรู้จริงในขณะที่เห็นว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่เพียงแต่ฟังให้เข้าใจเท่านั้น แต่ต้องรู้จริง ๆ ว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เราที่เห็น

พระ และหลังจากที่เราเห็นหรือได้ยินเสียง กับการนึกคิดทางใจ มีความแตกต่างกันอย่างไร

ส. สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมเป็นสภาพรู้ ส่วนรูปธรรมนั้นไม่รู้อะไร ไม่ใช่สภาพรู้ เช่น ลักษณะที่อ่อนแข็งไม่ใช่สภาพรู้ เสียงไม่ใช่สภาพรู้ กลิ่นไม่ใช่สภาพรู้ รสไม่ใช่สภาพรู้ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ไม่ใช่สภาพรู้ แต่เป็นธรรมที่ปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาท เพราะฉะนั้น ต้องฟังเรื่องของสภาพธรรมจนกระทั่งเข้าใจขึ้น ๆ โดยประการต่าง ๆ ที่จะเห็นว่า มีจิต มีเจตสิก และก็มีความรู้เพียงชั่วขณะและดับไปอย่างรวดเร็ว นี่เป็นเรื่องของความเข้าใจที่จะต้องประจักษ์แจ้งในภายหลัง

พระ เคยสนทนากับเพื่อนพระภิกษุว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้น แรก ๆ เป็นการคิด ไซ้ใหม่ คิดว่าสิ่งนี้เป็นรูป สิ่งนี้เป็นนาม

ส. ขณะที่กำลังคิด ไม่ใช่สติปัฏฐาน เป็นกุศลจิตขั้นคิด แต่ไม่ใช่ขั้นระลึก ตรงลักษณะของปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด

พระ คิดกับระลึกต่างกัน

ส. ต่างกัน เพราะว่าคิดได้แก่วิตกเจตสิก ซึ่งวิตกเจตสิกมีทั้งที่เกิดกับ อกุศลจิตเป็นอกุศลวิตก และที่เกิดกับกุศลจิตเป็นกุศลวิตกชั้นต่าง ๆ คือ คิดในเรื่อง ทานก็เป็นกุศลวิตกที่เป็นขั้นทาน คิดในเรื่องการวิริยอุตสาหะก็เป็นกุศลวิตกขั้นศีล คิดที่จะให้จิตปราศจากโลภะ โทสะ และอกุศล ในขณะนั้นก็เป็นขั้นสมณะหรือ ขั้นความสงบของจิต แต่ขณะใดที่ได้ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานและเข้าใจ ขณะนั้น สภาพของวิตกเจตสิกไม่ได้คิดเป็นคำ แต่อาศัยการฟังและเข้าใจเป็นปัจจัยให้ วิตกเจตสิกตรึกหรือจรดที่อารมณ์ที่ปรากฏ ซึ่งเป็นรูปธรรมหรือเป็นนามธรรม พร้อมกับ สติที่ระลึกในขณะนั้น เพราะว่าสติเจตสิกที่เป็นสติปัฏฐาน เป็นสภาพที่ระลึกที่ลักษณะ ของสภาพธรรม แต่วิตกเจตสิกจรดในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ

พระ หมายถึงระลึกในสิ่งที่ปรากฏก่อน อย่างนั้นหรือเปล่า

ส. ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา และหลงลืมสติ ต่างกับขณะที่ระลึก เพราะว่ากำลังระลึกที่ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ มีสิ่งที่กำลังปรากฏให้ระลึก ในขณะนี้ทางตากำลังมีสิ่งที่กำลังปรากฏให้ระลึก เพราะฉะนั้น ลักษณะของ สติปัฏฐาน คือ ระลึกที่ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

เมื่อถึงนี้หลงลืม แต่ขณะนี้กำลังระลึกที่ลักษณะที่กำลังปรากฏทางตา และ วิตกเจตสิกเป็นสภาพที่จรดในอารมณ์นั้นแทนที่จะคิดเป็นคำ นี่เป็นความต่างกันของ กุศลจิตขั้นคิดซึ่งเป็นวิตกเจตสิกที่คิดเป็นคำ แต่เมื่อเป็นสติปัฏฐาน วิตกเจตสิก ไม่ได้คิดเป็นคำ แต่จรดในอารมณ์ที่สติระลึก ซึ่งไม่มีการไปพยายามแยกรู้ลักษณะของ วิตกเจตสิก หรือสติเจตสิก หรือเจตสิกอื่น ๆ หรือว่านามธรรมรูปธรรมใด ๆ นอกจาก สติระลึกที่ลักษณะใด ปัญญาที่ศึกษาลักษณะนั้นเท่านั้น โดยการเรียนรู้ว่า ลักษณะนั้น เป็นสภาพรู้ หรือไม่ใช่สภาพรู้ นี่เป็นขั้นต้นที่จะแยกนามธรรมออกจากรูปธรรม เพราะในขณะที่สติปัฏฐานไม่เกิด นามธรรมและรูปธรรมก็เกิดดับสืบต่อกัน

อยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ได้แยกลักษณะของนามธรรมออกจากรูปธรรม จึงเป็นเรา จึงมีความยึดถือว่าเป็นตัวตนในขณะที่กำลังเห็น

ในขณะนี้นามธรรมกำลังเห็น แต่เพราะสติปัฏฐานไม่เกิด จึงเป็นเราเห็น และรูปธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะสติปัฏฐานไม่เกิดจึงเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นสิ่งต่าง ๆ ตามที่วิตกเจตสิกตรึงถึงรูปร่างสัณฐานนั้น ๆ แต่เมื่อสติปัฏฐานเกิดไม่ได้ตรึงถึงรูปร่างสัณฐาน นี่คือความต่างกันของวิตกเจตสิกที่ไม่ใช่สติปัฏฐานและที่เป็นสติปัฏฐาน

เวลาที่เห็นและไม่ใช่สติปัฏฐาน วิตกเจตสิกตรึงถึงรูปร่างสัณฐาน แต่เวลาที่เป็นสติปัฏฐาน วิตกเจตสิกตรึงที่ลักษณะสภาพที่เพียงปรากฏทางตาว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง มีจริง ๆ และที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน เพราะรู้ว่าสภาพเห็นกำลังเห็น เป็นอาการรู้ ไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น จะต้องอาศัยความเข้าใจ มิฉะนั้นแล้วสติปัฏฐานเกิดไม่ได้

พระ จากที่ฟังในเทศน์ที่ว่า สติจะระลึกและปัญญาศึกษา ประโยคนี้ทำให้รู้ว่าไม่มีตัวตน คือ ไม่มีเราเข้าไปรู้ ไม่มีเราเข้าไปศึกษา ปัญญาที่ศึกษานั้นใช้วิตกที่โยมว่าเมื่อไหร่หรือเปล่า

สุ. ไม่ใช่ เพราะว่าปัญญาได้แก่สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเจตสิก และสัมมาสังกัปปะ คือ วิตกเจตสิก เพราะฉะนั้น วิตกเจตสิกเป็นแต่เพียงสภาพที่จรดในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ ไม่ได้ถึงรูปร่างสัณฐาน

ความต่างกันของการที่จะรู้ว่า เป็นสติปัฏฐานที่กำลังระลึกเป็นไปทางตา คือ ในขณะที่เป็นสติปัฏฐาน วิตกเจตสิกไม่ได้ตรึงถึงรูปร่างสัณฐาน นี่จึงจะเริ่มเข้าใจว่าขณะที่สติปัฏฐานเกิดระลึกเป็นไปทางตานั่นเป็นอย่างไร

ระลึก มีสภาพธรรมปรากฏให้รู้ และวิตกเจตสิกไม่ได้ตรึงถึงรูปร่างสัณฐาน แต่รู้ว่าสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง มีจริง ๆ เพื่อปัญญาจะได้รู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ถอดความเป็นบุคคล เป็นวัตถุสิ่งของออกจากสิ่งที่ปรากฏทางตา นั่นคือกิจของปัญญา

ที่จะต้องพิจารณาจนกระทั่งรู้จริง ๆ ว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนในสิ่งที่กำลังปรากฏ

สิ่งใดที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา สิ่งนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งคนตาบอดไม่เห็น และมีอยู่ในกลุ่มของรูปทุกกลุ่ม ไม่ว่ากลุ่มของรูปจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม จะเกิดจากอตุ จะเป็นตัวไม้ใบหญ้า หรือวัตถุสิ่งของ แก้ว ไม้ โต๊ะ หรือจะเป็นกลุ่มของรูปที่เกิดจากกรรม เกิดจากจิต เกิดจากอตุ เกิดจากอาหารซึ่งเป็นสัตว์มีชีวิตก็ตาม สิ่งปรากฏทางตาก็เป็นรูป ๆ หนึ่ง ซึ่งรวมอยู่ในกลุ่มของรูปนั้น จึงปรากฏได้เมื่อกระทบกับจักขุปสาท เพราะฉะนั้น ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลในรูปที่ปรากฏทางตา เพราะว่าเป็นเพียงรูป ๆ หนึ่งซึ่งกระทบกับจักขุปสาทได้

พระ และทั้งรูปและตัวที่รู้นั้นก็ดับด้วย

ส. แต่เมื่อปัญญายังไม่แยกรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ก็ยังไม่ต้องห่วงคำนึงถึงการที่จะประจักษ์การเกิดดับ เพราะว่าปัญญาต้องอบรมเจริญเป็นขั้น ๆ ขั้นแรกคือสามารถพิจารณาชัดแยกขาดลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน

พระ นี่เป็นความเข้าใจขั้นต้นทีเดียว ใช่ไหม

ส. ต้องค่อย ๆ อบรมไป จนกว่าจะประจักษ์แจ้งในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่แยกขาดจากกัน

พระ การศึกษาการเจริญสติปัฏฐาน ถ้ามีความเข้าใจในเรื่องอภิธรรมบ้าง จะทำให้รู้เรื่องของจิตเจตสิกละเอียดยิ่งขึ้น แต่สืบสนว่า ถ้าเราไม่เข้าใจชื่อเรียกของสิ่งนั้น ๆ จะเป็นนามหรือรูปใดก็แล้วแต่ เราจะเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานได้อย่างไร

ส. ไม่ใช่ไม่เข้าใจชื่อเรียก การฟังพระธรรมต้องอาศัยชื่อ ชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ที่ใช้คำว่า จิต และเจตสิก ก็ต้องเป็นชื่อที่แสดงลักษณะของปรมัตถธรรมที่ต่างกัน คือ ไม่ใช่คำเดียวกันเพราะสภาพธรรมต่างกัน

แสดงให้เห็นว่า เมื่อใช้คำว่า จิต หรือจิตตะ หรือจิตตังก็ตามแต่ ต้องเข้าใจความหมายของชื่อนั้นว่าหมายความว่าความถึงปรมาัตถธรรมอะไร คือ เป็นสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้

ในขณะที่กำลังเห็นนี่เองเป็นจิต ขณะที่กำลังได้ยินนี้เป็นจิต แต่เมื่อพูดถึงคำอื่น เช่น คำว่า เจตสิก ก็ต้องเข้าใจว่าเจตสิกหมายถึงสภาพปรมาัตถธรรมอะไร ไม่ใช่ไม่ให้อำนาจใจ ต้องเข้าใจจริง ๆ ให้ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ต้องสมบูรณ์ทั้งพยัญชนะและอรรถ

แต่การอบรมเจริญปัญญาที่จะประจักษ์ในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้น ไม่ใช่เพียงเข้าใจคำ หรือเรื่องของสภาพธรรม แต่ต้องประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมโดยขณะนั้นไม่ได้คิดเรื่องคำ และถ้าเกิดการคิดนึกขึ้นในขณะนั้นก็เป็นปรมาัตถธรรม เป็นจิตที่คิดคำ

เพราะฉะนั้น ปัญญาต้องละเอียดที่จะรู้ว่า ในขณะที่กำลังคิดเป็นคำ ๆ ก็ไม่ใช่เรา จึงสามารถหมดวิจิกิจฉา ความสงสัย ในนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวงได้ เพราะถ้ายังมีความสงสัย ยังมีความข้องใจว่า ขณะนี้เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรมที่กำลังคิดนึกนี้เป็นนามธรรมอย่างไร ถ้ายังสงสัยอยู่ ก็ไม่สามารถดับวิจิกิจฉาได้

แม้แต่ขณะที่กำลังคิดนึก สติปัฏฐานเกิด ก็จะต้องระลึกถึงลักษณะของสภาพคิดซึ่งกำลังมีคำเป็นอารมณ์ในขณะนั้นว่า ไม่ใช่เราที่คิด และความคิดนั้นก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

พระ สติปัฏฐาน ไม่เลือกในการที่จะระลึกศึกษาเลย

สุ. ต้องมีปรมาัตถธรรมเป็นอารมณ์ มีสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ซึ่งเกิดดับ เพราะว่าสภาพธรรมที่เกิดดับเป็นปรมาัตถธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าไม่มีตัวตนในปรมาัตถธรรม เช่น แฉ่ง ไม่มีเรา ไม่มีใครในแฉ่ง แฉ่งเป็นแฉ่งอย่างเดียว เป็นอย่างอื่นไม่ได้ จะเป็นเราในแฉ่งไม่ได้ เป็นแฉ่งอย่างเดียว เสียงก็เหมือนกัน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลในเสียง เสียงเป็นเสียงเท่านั้น จะเป็นอื่นจากเสียงไปไม่ได้ สภาพที่ร้อนจะเป็นเราร้อนก็ไม่ได้ เราเย็นก็ไม่ได้ เพราะว่าสภาพร้อนเป็นร้อนเท่านั้น จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น จิตที่เห็นเป็นสภาพที่รู้ คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา จะรู้อารมณ์
อื่นไม่ได้เลย จึงไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลในสภาพธรรมแต่อย่างใด ซึ่งปัญญา
จะต้องประจักษ์แจ้งจริงๆ ว่า ไม่ใช่เรา จึงจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

๑๘๖๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

พระ จากการศึกษาดำรงได้ทราบว่า ทางปัญจทวารวิถิจิตมี ๑๗ ขณะ ถ้ามีสิ่งที่ปรากฏให้เห็นหรือได้ยิน จะมีจิตทำกิจนั้น ๆ คือ เห็นหรือได้ยินอย่างเดียว ไม่มีหน้าที่อื่น และในวิถิจิตหนึ่ง เช่น การเห็น จะมีจิตที่เห็น สำหรับจิตที่เหลือ หลังจากนั้นและก่อนนั้นไม่ใช่การเห็น

สุ. ต้องเป็นอย่างนั้น วาระหนึ่งซึ่งมีการเห็น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงการเกิดดับของจิตอย่างละเอียดเพื่ออะไร ก็เพื่อให้เห็นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล โดยเข้าใจให้ถูกต้องว่า ขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ และเกิดความยินดีพอใจขึ้น สภาพของจิตเห็นไม่ใช่จิตที่ยินดีพอใจ และก่อนที่จะเกิดความยินดีพอใจ ในสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็ต้องมีจิตซึ่งเกิดก่อน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลำดับของการเกิดดับของจิตในแต่ละวาระที่มีการเห็น การได้ยิน โดยละเอียด แต่ไม่ใช่จะทำให้ผู้ฟังไปพิจารณาสัมปฏิจจันนะ ปัญจทวาราวชชนะ หรืออะไร แต่สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ ก็ต้องศึกษาให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมนั้น เสียก่อน

เช่น ทุกคนเห็นทุกวัน แต่ที่จริง ๆ ว่า เห็นในขณะนี้ไม่ใช่เราเห็น ขณะนั้น ต้องอาศัยการศึกษาโดยละเอียดว่า วาระหนึ่งซึ่งมีการเห็นเกิดขึ้นจิตจะต้องเกิดดับ สืบต่อกันอย่างไร เป็นปัจจัยที่จะเห็นความเป็นอนัตตา เกื้อกูลให้เกิดการระลึกได้ในขณะที่เห็นและพิจารณาสภาพที่ปรากฏ คือ ขณะนี้ โดยไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องของ ปัญจทวาราวชชนจิต จักขุวิญญาณ สัมปฏิจจันนจิต สันตிரณจิต โวฏฐัพพนจิต หรือชวนจิต เพราะว่าสภาพธรรมใดปรากฏ สติก็ระลึกเพื่อที่จะค่อย ๆ รู้ขึ้น บ่อย ๆ เนือง ๆ

พระ ถ้าสติปัฏฐานเกิดระลึกรู้ ในวิถิจิตนั้น สติที่ระลึกรู้ ระลึกตรงไหน อย่างไร เริ่มตั้งแต่กิจที่ ๑ จนถึงลำดับที่ ๑๗ หรือเปล่า

สุ. มิได้ ขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็ว ทางตาที่เห็น ไม่ทราบวาก็ขณะแล้ว และรูปที่กำลังปรากฏสลับต่อกันเหมือนไม่ดับ ซึ่งความจริงก็ดับอย่างรวดเร็วทุกขณะ เพราะว่า ๑๗ ขณะจิตนี้เร็วมาก แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรม เพราะว่ายังไม่ได้พิจารณาลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม แต่การศึกษาปริยัติธรรมจะทำให้เข้าใจถูกในความเป็นอนัตตาของสภาพธรรม ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดระลึกได้ แต่แม้กระนั้นเพียงพระอภิธรรมก็ยังไม่พอ ยังจะต้องอาศัยบารมีที่ได้อบรมมา ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงถึงการอบรมพุทธานุภาพของพระองค์ว่าที่เจ้าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นสาวก คือ ผู้ฟังที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ต้องขาดบารมีไม่ได้ด้วย เพราะว่าการศึกษาพระธรรมโดยไม่เข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ หรือยังเป็นไปเพื่อลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จะไม่ทำให้ดับกิเลสได้

พระ ขออนุโมทนาคุณโยม อย่างน้อยก็เป็นเหตุปัจจัยให้อาตมาได้อยู่ในเพศของบรรพชิตต่อไป ทั้ง ๆ ที่สามารถจะสละเพศนี้ไปครองฆราวาสได้ เนื่องจากศึกษาธรรมแล้วทำให้เข้าใจว่า ชีวิตของเราแต่ละคนไม่ว่าเป็นหญิงชาย เกิดในฐานะอย่างไร ต่างก็วนเวียนข้องติดอยู่ในวิถิของโลก คือ ต้องเกิด ต้องแก่ และก็ต้องตายดับสูญไป ภพชาติที่มีมาแล้วก็นับไม่ได้ ต่อไปก็คงจะมากอีกถ้าไม่เจริญปัญญา รู้สภาพธรรม ก็จะทำให้ภพชาติเกิดขึ้นอีกมากมาย และไม่แน่ว่าเมื่อเราแตกสลายไปจากภพนี้แล้ว จะไปเกิดในภพไหนก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น ต้องขออนุโมทนาคุณโยมที่เป็นเหตุปัจจัยให้อาตมามีศรัทธาศึกษาธรรมอยู่ต่อไป

สุ. ขอกราบนมัสการพระคุณเจ้าอย่างสูง

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แม้ท่านเป็นผู้ที่สะสมบารมีมาแล้วในการฟังพระธรรม ก็ยังต้องมีวิริยบารมี ขันติบารมีด้วย เพราะว่าการที่ปัญญาจะค่อย ๆ เจริญขึ้นนั้น เป็นไปโดยไม่ง่ายเลย การฟังก็ต้องอาศัยสัจจบารมี และอธิษฐานบารมี ไม่ว่า

เหตุการณ์จะเป็นอย่างไรก็ไม่หวั่นไหวที่จะฟัง เพราะว่าบางท่าน อย่างรายการวิทยุ มี ๒ เวลา คือ ๖ โมงเช้า กับ ๓ทุ่ม บางท่านก็ตื่นสาย เพราะท่านอาจจะเห็นว่า ท่านฟังมาแล้วอย่างหนึ่ง หรือท่านฟังเฉพาะตอนกลางคืนก็พอ ก็เห็นได้ว่าวิริยบารมี มีไหม แต่ถ้าท่านเคยฟังเวลา ๓ทุ่ม ๖ โมงเช้าไม่ฟัง และรู้ว่าการที่ปัญญาจะเจริญขึ้น วันหนึ่งเพียงฟังครั้งเดียวแค่ ๓๐ นาทีไม่พอ ควรที่จะได้ฟังมากกว่านั้นเมื่อมีโอกาส ก็จะเป็นปัจจัยทำให้วิริยบารมีเกิด คือ ตื่นเช้าขึ้น เพื่อที่จะได้ฟังธรรมอีกครั้งชั่วโมง ในวันหนึ่ง

หรือบางท่านที่ท่านอาจจะฟังตอนเช้า แต่ตอนกลางคืนมีรายการผลิตเพลินต่าง ๆ ที่สนุก เพราะฉะนั้น ท่านก็คิดว่า ท่านฟังตอนเช้าแล้ว ตอนกลางคืนก็ไม่ต้องฟัง นี่แสดงให้เห็นว่า วิริยบารมีเป็นสิ่งที่จะต้องเจริญขึ้น เพื่อความเป็นผู้ไม่ประมาท และยังมีขันติบารมี และอธิษฐานบารมีอื่น ๆ ด้วย

๓. การให้ทานโดยที่ผู้ให้นั้นไม่ได้ปรารถนาให้ได้ขึ้นสวรรค์ หรือให้มีรูปงาม แต่ให้ทานโดยมีความกรุณา ถือว่าเป็นบารมีหรือเปล่า

๔. บารมีทั้งหมดต้องเป็นไปกับปัญญา หมายความว่าผู้ให้นั้นไม่ได้ต้องการผลอื่นเลย นอกจากการรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ใครก็ตามที่ให้ทาน แต่ไม่มีความปรารถนาที่จะถึงพระนิพพาน หรือดับกิเลส ทานนั้นไม่เป็นบารมี

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การให้ทานมีอยู่มากในโลกนี้ และผู้ให้ย่อมรู้ว่า ให้เพื่ออะไร ถ้าไม่มีความเข้าใจในเรื่องการรู้แจ้งอริยสัจจธรรม การอบรมเจริญปัญญา ผู้นั้นก็เพียงแต่ให้ หรืออาจจะเป็นผู้ที่หวังผลจากการให้ แล้วแต่ว่าจะหวังอะไร แต่ผู้รู้เรื่องของสภาพธรรม รู้ว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน รู้ว่าชีวิตในวันหนึ่ง ๆ มีปัญหามากทุกชาติที่เกิด คนที่เกิดมาแล้วที่จะไม่มีปัญหานั้น ไม่มีเลย ไม่ว่าจะเป็นชาติหนึ่งชาติใด ก็แล้วแต่ว่าจะเป็นปัญหาประเภทใด เมื่อเห็นว่าวันหนึ่ง ๆ ที่เกิดมามีแต่สภาพธรรมที่ปรากฏ ชาติแล้วชาติเล่า คือ สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่เพียงปรากฏชั่วขณะและกดับ เสียงที่ปรากฏทางหูก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรม

อย่างหนึ่งซึ่งปรากฏและกีดกัน เพราะฉะนั้น ทุกขณะก็เป็นสภาพที่ว่างเปล่าจากสาระ จากความเที่ยง จากความสุข และจากความเป็นตัวตน

ถ้าเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ แล้ว จะมีความเห็นว่า เมื่อไหร่จะจบ คือ ดับหมดสิ้น ไม่ต้องมีทุกข์ คือ ไม่ต้องมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น และปัญหาต่าง ๆ เพราะว่าคนที่จะไม่ประสบกับปัญหาไม่มี และสภาพธรรมที่ปรากฏในชาติก่อน หรือในชาตินี้ หรือในชาติต่อไป ทางตาก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏให้เห็น เสียงก็ปรากฏทางหูให้ได้ยิน แต่เรื่องราวต่าง ๆ ของชาติหนึ่ง ๆ ก็เปลี่ยนไป ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่เปลี่ยนสภาพ คือ สิ่งที่ปรากฏทางตาที่กำลังปรากฏในขณะนี้ โดยสภาวะที่แท้จริงแล้วหาความเป็นสัตว์ เป็นบุคคลในสิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ได้ แต่ความนึกคิดเรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตาแต่ละชาติเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ เพราะฉะนั้น ก็ทำให้เกิดสุข เกิดทุกข์ต่าง ๆ ไม่รู้จบ

เมื่อเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ ก็จะมีคำว่า การรู้แจ้งอริยสัจจธรรม เป็นการที่จะต้องอบรมเจริญกุศลเพื่อดับกิเลสทั้งหมดเป็นสมุจเฉท เพราะว่าเมื่อเป็นพระโสดาบันแล้ว อีกเพียง ๗ ชาติก็จะเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีสติปัญญาอย่างละเอียด ในวันหนึ่ง ๆ ย่อมจะเห็นว่า กิเลสมีมาก และกิเลสก็นานาชนิดทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตลอดมาจนกระทั่งถึงในขณะนี้ ตั้งแต่เข้ามา และจะดับหมดไม่มีกิเลส เหลือเลย ย่อมไม่ง่าย ยากแสนยากทีเดียว เพราะฉะนั้น ก็จะต้องอบรมเจริญกุศล ทุกประการที่เป็นบารมี เพื่อที่จะสามารถดับกิเลสได้ ถ้าเป็นผู้ที่มีปัญญาอย่างนี้ ในขณะที่ให้ทานก็ไม่ได้มุ่งหวังสิ่งอื่น นอกจากการรู้แจ้งอริยสัจจธรรม เพื่อดับกิเลส เป็นสมุจเฉท

บารมีหรือไม่บารมี เป็นเรื่องเฉพาะตัวซึ่งแต่ละท่านย่อมทราบ แต่ถ้าผู้นั้น ไม่มีปัญญา ไม่รู้เรื่องการที่จะดับกิเลส ทานของบุคคลนั้นก็ไม่เป็นบารมี แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญาแล้ว และเห็นกิเลสแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับว่า ในขณะนั้นปัญญากำลังพอ หรือไม่ เพราะบางคนก็เริ่มฟังใหม่ ๆ ก็บอกว่า ยังไม่ต้องการถึงนิพพาน

ยังไม่ต้องการเหลือการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ เพราะรู้สึกว่ ๗ ชาติ นั้นน้อยไป ยังอยากจะมีมากกว่า ๗ ชาติ นี่ก็เป็นไปได้

แสดงให้เห็นว่า ปัญญาขั้นการฟังเป็นปัญญาที่มีกำลังอ่อน แม้ได้ยินได้ฟังว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ก็ยังดับกิเลสไม่ได้ ยังมีความยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏ และยังคงต้องการที่จะมีขั้นที่ ๕ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นไปตามระดับขั้นของปัญญา ถ้าปัญญาไม่เห็นประโยชน์ของการบำเพ็ญบารมีจริง ๆ บารมีทั้งหลายก็เจริญไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี หรือบารมีอื่น ๆ

บางท่านอาจจะยังไม่ได้พิจารณาว่า กิเลสและทุกข์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในชาตินี้ อยู่ที่อัฐภาพ คือ นามธรรมและรูปธรรมที่ยึดถือว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นตัวตนนั่นเอง เพราะฉะนั้น การที่จะดับทุกข์จริง ๆ ก็คือ นามธรรมและรูปธรรมต้องไม่เกิดอีก

ขุททกนิกาย มหานิทเทส อตฺตทัณฺทสุตฺตนิทเทสที่ ๑๕ ข้อ ๘๒๖
มีข้อความว่า

คำว่า นรชนพึงเป็นผู้มีใจน้อมไปในนิพพาน ความว่า นรชนบางคนในโลกนี้ ให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถกรรม เข้าไปตั้งไว้ซึ่งน้ำดื่ม น้ำใช้ กวาดบริเวณ ให้ว้พระเจดีย์ บูชาด้วยเครื่องหอมและดอกไม้ที่พระเจดีย์ ทำประทักษิณพระเจดีย์ บำเพ็ญกุศลที่ควรบำเพ็ญอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นไตรธาดู ก็ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งคติ ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งอุปบัติ ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งปฏิสนธิ ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งภพ ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งสังสาระ ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งวัฏฏะ เป็นผู้มีความประสงค์ในอันปรากออกจากทุกข์ มีใจน้อมโน้มโอนไปในนิพพาน ย่อมบำเพ็ญกุศลทั้งปวงนั้น แม้เพราะเหตุอย่างนี้ ดังนี้ จึงชื่อว่า นรชนพึงเป็นผู้มีใจน้อมไปในนิพพาน

ใครที่คิดน้อมไปในนิพพานแล้ว ต้องเป็นผู้ที่จริงใจ ชีวิตวันหนึ่ง ๆ ก็สุขสบาย รื่นเริง และก็มีสิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ น้อมไปในนิพพานหรือยัง

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า นรชนบางคนในโลกนี้ให้ทาน ก็เป็นปกติของโลก สมาทานศีล บางท่านก็รักษาศูโบสถกรรม บางท่านก็เจริญกุศลโดยตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ หรือกวาดบริเวณ ไหว้พระเจดีย์ บำเพ็ญกุศลที่ควรบำเพ็ญอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นผู้ที่ไม่บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งคติ เพราะเหตุแห่งภพ เพราะเหตุแห่งสังสาระ เพราะเหตุแห่งวิภวภูติ มีความประสงค์ในอันพรากออกจากทุกข์ แต่ไม่ใช่เพื่อหวังแต่ว่า จะหมดทุกข์ที่ประสบกับสิ่งที่ไม่ต้องการ คือ ใครก็ตามที่กำลังมีทุกข์ก็อยากจะหมดทุกข์เท่านั้นเอง นั่นไม่พอ ทุกข์ในที่นี้ต้องหมายความว่า มีความประสงค์ในอันพรากออกจากทุกข์ คือ โน้มไป น้อมไปในนิพพาน ซึ่งต้องอาศัยการฟังพระธรรม และเห็นโทษของอกุศลจริง ๆ เห็นโทษทุกข์ภัยของชาติ การเกิดขึ้นของนามธรรมและรูปธรรม และยังต้องเห็นประโยชน์ของการบำเพ็ญกุศล ซึ่งไม่ใช่ง่าย เพราะว่าส่วนใหญ่แล้วมีอกุศลที่สะสมมาเป็นปัจจัยให้อกุศลธรรมเกิด

เรื่องของการบำเพ็ญบารมี เป็นเรื่องที่ทุกท่านควรจะเริ่มคิดได้แล้วว่า ชีวิตประจำวันกุศลเกิดน้อยหรือมาก และกุศลนั้นเพิ่มความมั่นคงที่จะให้เป็นบารมีขึ้นบ้างหรือยัง ซึ่งแต่ก่อนนี้อาจจะทำกุศลไปเรื่อย ๆ แต่เมื่อได้ฟังเรื่องของการรู้แจ้ง อริยสัจธรรมที่จะต้องอาศัยบารมีต่าง ๆ ก็เพิ่มความจริงใจ ความมั่นคงไม่หวั่นไหวในการเจริญกุศลยิ่งขึ้น

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งปรารภถึงการเจริญบารมีว่า เป็นสิ่งที่แม้รู้ก็ทำไม่ได้ง่าย เช่น เรื่องของการไปเที่ยวสกุณ ๆ หรือการจะไปฟังธรรม นี่ก็เป็นปัญหาประจำวันสำหรับทุกคนที่ยังคงมีโลภะ มีความติดข้องในความเพลิดเพลิน เพราะฉะนั้น ระหว่างการไปเที่ยวกับการฟังพระธรรมจะเลือกอย่างไร ทั้ง ๆ ที่รู้เรื่องบารมี นี่เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ซึ่งท่านผู้นั้นก็พิจารณาไตร่ตรองกำลังของท่านว่า ถ้าการไปเที่ยวนั้นเป็นแต่เพียงการไปซื้อของตามสถานที่ต่าง ๆ กับการมาฟังพระธรรม ท่านก็เลือกมาฟังพระธรรม แต่ถ้าการไปเที่ยวนั้น ไปเที่ยวในที่ที่ท่านยังไม่เคยไป และมีสิ่งที่น่าสนใจมาก ท่านก็ขอเลือกไปเที่ยวก่อน และงดการฟังพระธรรมในวันนั้น

นี่เป็นชีวิตจริง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กว่าจะบรรลุถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม จะต้องมีการอบรมเจริญบารมี ไม่ใช่แต่เฉพาะทาน ไม่ใช่แต่เฉพาะศีล เพราะว่า ท่านผู้นั้นก็เป็นผู้ที่สละวัตถุเพื่อเป็นทานไม่ยาก และปกติท่านก็เป็นผู้มีศีล แต่ว่า เนกขัมมะ การออกจากความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจะเห็นได้ว่า ต้องอาศัยวิริยบารมีและขันติบารมีด้วย คือ ต้องเป็นผู้ที่อดทน ไม่หวั่นไหวในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจะทั้งที่นำปารัตนและไม่นำปารัตนด้วย เพราะฉะนั้น ถ้ามีกำลังที่จะมาฟังพระธรรม ก็หมายความว่าขณะนั้นเป็นขณะที่ กุศลสะสมกำลังขึ้น แต่ไม่ใช่ว่าจะจะได้บ่อย บางครั้งก็ได้ บางครั้งก็ไม่ได้ นี่คือชีวิตตามความเป็นจริง

อีกท่านหนึ่ง ท่านเป็นผู้ละเอียดที่จะรู้ว่า ท่านต้องเริ่มบำเพ็ญบารมีทั้งหลาย โดยการที่จะต้องพิจารณาว่า ถ้าขณะใดจิตเป็นอกุศล ขณะนั้นก็ควรที่จะเห็นโทษ และเจริญกุศล เพราะฉะนั้น ท่านก็แสวงทำความดี ทางกาย ทางวาจา

ที่ท่านใช้คำว่า แสวงทำความดี หมายความว่า ท่านรู้ว่าขณะนั้นยังไม่ใช่เป็นกุศลที่มีกำลังจริง ๆ แต่ท่านก็มีวิริยะอุตสาหะที่จะทำความดี แม้ว่าเป็นเพียงการฝืนที่จะทำในระยะแรก ซึ่งท่านก็เป็นผู้ที่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง และรู้ว่า เมื่อฝืนทำไปบ่อย ๆ ในที่สุดก็จะชิน และการฝืนทำนั้นจะหายไปจนกระทั่งเป็นการกระทำกุศลด้วยความจริงใจ ไม่ต้องฝืนอีกต่อไป

เพราะฉะนั้น ใจใคร่คนนั้นที่รู้ดีเรื่องของการขัดเกลากิเลสของตนเอง ซึ่ง จะเห็นได้ว่า ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ

ไม่ทราบท่านผู้ฟังจะมีตัวอย่างของท่านเองที่พอจะ让您ผู้อื่นได้รับฟังและเป็นประโยชน์บ้างไหม ในเรื่องของการบำเพ็ญบารมี ซึ่งผู้ฟังทั้งหลายจะรู้สึกอนุโมทนาจริง ๆ ที่ได้ทราบว่า มีผู้ที่พิจารณาจิตใจของตนเองอย่างละเอียด และเป็นจุดเริ่มที่จะ ขัดเกลากิเลส เพราะว่าขณะนั้นสติเกิดจึงเห็นว่าอกุศลเป็นสิ่งที่ไม่ควรปล่อยให้เจริญขึ้น

พระ อาตมาติดใจเรื่องวิริยบารมี อาตมาไม่เข้าใจธรรมลึกซึ้ง ตั้งแต่บวช ก็เพิ่งจะได้ศึกษาบารมี นี่ก็ ๓ อาทิตยแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจบารมีขั้นละเอียด เข้าใจ

บารมีขั้นต่ำ ๆ อาตมาเปิดเทปของท่านอาจารย์สุจินต์ก่อนทำวัตร ตีสี่ครึ่ง ฟังครึ่งชั่วโมง กลับจากบิณฑบาต ฉ้นประมาณ ๑๐ โมง ก็เอาเทปอีกม้วนหนึ่ง ฉ้นข้าวแล้วก็เอาอีกม้วนหนึ่ง เป็นเทปที่อัดจากวิทยุ เรามีบารมีขั้นข้างนอก หยาบ ๆ อย่างนี้ ก็เพื่อจะไปหาบารมีขั้นข้างใน อาจารย์ว่าถูกไหม

ส. บารมี หมายความว่าผู้นั้นเห็นโทษของอกุศล และมีความต้องการที่จะ ละคลายเพื่อดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เวลานี้ทุกคนมีอกุศล แต่ผู้ใดที่เห็นโทษจริง ๆ และ ต้องการที่จะดับอกุศลนั้นเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นบารมี คือ อกุศล ประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้นและจะขาดสติไม่ได้เลย เช่น เวลาที่อกุศลจิตเกิด ความโกรธเกิดขึ้น ขณะนั้นสติเกิดและรู้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศลธรรม ก็มีวิริยบารมี มีความเพียรที่จะเป็นกุศล คือ มีเมตตาแทนอกุศล

ทุกคนก็ต้องโกรธ ไม่มีใครที่ไม่โกรธ แต่ใครที่โกรธและมีสติระลึกได้ เมื่อระลึกได้และยังเห็นว่าเป็นโทษ บารมีก็คือไม่ใช่ความโกรธ แต่ต้องเป็นเมตตา เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังมีวิริยะที่จะไม่โกรธ มีวิริยะที่จะเป็นเมตตา ขณะนั้น รู้ได้จริง ๆ ว่า กำลังเป็นบารมี เพราะว่าผู้นั้นเห็นโทษ และต้องการละคลายอกุศล เพื่อที่จะดับอกุศลเป็นสมุจเฉท

๑๘๖๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

เพราะฉะนั้น สติจะต้องละเอียดขึ้นสำหรับผู้ที่จะเจริญบารมี ไม่ว่าจะเป็นมานะ ความสำคัญตน เพราะตามธรรมดาถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่ฟังพระธรรมมาก ไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน สติย่อมไม่มีกำลังพอที่จะเกิดระลึกได้ในขณะที่กำลังเป็นมานะ แต่ถ้าเกิดมีความรู้สึกกว่า กาย วาจาในขณะนั้นเป็นความสำคัญตน วิริยบารมีก็เกิด เพียรที่จะเห็นโทษ เพียรที่จะเป็นกุศลในขณะนั้น คือ มีเมตตาได้แทนที่จะเป็นมานะ และแม้ในขณะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีกำลังในการเจริญสติปัฏฐาน มีการเจริญสติปัฏฐาน บ่อย ๆ เนือง ๆ สติก็จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนที่เป็นนามธรรม หรือรูปธรรมในขณะนั้นสลับกันก็ได้

แสดงให้เห็นว่า กุศลมีหลายขั้นที่จะเกิดสลับกับอกุศลในวันหนึ่ง ๆ ได้ ซึ่งถ้าไม่เป็นอย่างนี้ จะให้กุศลมีกำลังได้อย่างไรในการที่จะเห็นอกุศลของตนเอง อย่างละเอียด และมีแม้วิริยบารมีที่จะเพียรเป็นกุศลขั้นหนึ่งขั้นใดที่จะละคลายอกุศล เพราะฉะนั้น เรื่องของบารมี คือ ผู้ที่เห็นโทษของอกุศล เจริญกุศล เพื่อที่จะดับอกุศล เป็นสมุจเฉदनั่นเอง

ถ. การเจริญศีลบารมีนั้น คำว่า ศีล หมายถึงปกติ ทำไมเราจะต้องไป รักษาศีลด้วยเล่า ในเมื่อเป็นปกติอยู่แล้ว

ส. มีศีล ๒ อย่าง คือ อกุศลศีลและกุศลศีล ทุกวันชีวิตเป็นไปในเรื่องของ อกุศลทั้งนั้น ขณะนั้นก็เป็นอกุศลศีล ถ้าปกติเป็นผู้ที่มีกายวาจาสุจริต นั่นก็เป็น กุศลศีล เพราะฉะนั้น ปกติจริง แต่ปกติเป็นอกุศลศีล หรือปกติเป็นกุศลศีล

ถ. ศีลจริง ๆ แล้ว หมายถึงปกติ ใช่ไหม

ส. ปกติ ความประพฤติทางกาย ทางวาจา

ถ. ทำไมเราต้องไปรักษาศีล ในเมื่อเป็นปกติอยู่แล้ว

ส. ก็เพราะว่าปกติเป็นอกุศล เมื่อเห็นโทษของอกุศล จึงเพียรที่จะเป็นปกติ เป็นกุศลศีล ไม่ใช่เป็นปกติเป็นอกุศลศีล

ถ. แสดงว่า ถ้าศีลเป็นอกุศล เราจะรักษาให้เป็นกุศล

ส. โดยกุศลเกิด และวิริตฺตํ

ถ. ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เรา เขา เรามายึด สมมติกันว่า นี่คือตัวเรา นี่คือตัวของเรา แต่ทำไมพระพุทธองค์จึงตรัสว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งของตน

ส. ถ้าไม่ใช่คำที่จะให้ชาวโลกเข้าใจ จะใช้คำว่า ชันธ ๕ ที่นั่งอยู่ที่นี้ แถวที่ ๑ หรือแถวที่ ๑๐ หรือแถวที่ ๒๐ ทางโน้น ก็ลำบาก เพราะฉะนั้น จะต้องมีความที่เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าหมายถึงความถึงกลุ่มของชันธ ๕ กลุ่มไหน

ถ. แสดงว่าที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ตนแหละเป็นที่พึ่งของตนนั้น เราบัญญัติ สมมติ ใช่มั้ย

ส. แน่นนอน

ถ. คำว่า ปัญญา กับ มนสิการ ต่างกันอย่างไร

ส. โดยเจตสิก มนสิการ ได้แก่ มนสิการเจตสิก ปัญญา ได้แก่ ปัญญาเจตสิก

ถ. แสดงว่า ถ้าตัวเราพิจารณาธรรมนั้น เป็นมนสิการเจตสิก ใช่มั้ย

ส. มนสิการเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง แต่ปัญญาเจตสิกเกิดกับโสภณจิต บางประเภท ไม่ใช่เกิดกับโสภณจิตทุกประเภท

ถ. แสดงว่า มนสิการหมายถึงตัวที่พิจารณา ใช่มั้ย

ส. มนสิการ เป็นสภาพที่ใส่ใจในอารมณ์ อย่างเวลาที่เราเห็นอะไรแล้ว ไม่สนใจเลย เพราะว่าความสนใจของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนสนใจในการ เย็บปักถักร้อย บางคนสนใจในการเล่นดนตรี บางคนสนใจในวิชาการต่าง ๆ

บางคนสนใจในการเพาะปลูก เพราะฉะนั้น ถ้าไม่สนใจในเรื่องไหน ก็ไม่มี
ความสามารถในเรื่องนั้น

มนสิการเป็นสภาพธรรมที่ใส่ใจในอารมณ์ที่ปรากฏ เท่าที่พอจะสังเกตได้
แต่ตามธรรมดาแล้วมนสิการเกิดกับจิตทุกดวง ทุกประเภท

ถ. ที่กล่าวว่า บารมีทั้งหลายคือสติ

ส. ขอประทานโทษ บารมีทุกบารมีขาดสติไม่ได้

ถ. สติกับปัญญามีความหมายอย่างเดียวกันหรือเปล่า

ส. สติ ได้แก่ สติเจตสิก ปัญญา เป็นปัญญาเจตสิก ไม่ใช่เจตสิกเดียวกัน
สติเจตสิกเกิดกับโสภณจิตทุกประเภท แต่ปัญญาเจตสิกเกิดกับโสภณจิตบางประเภท
ไม่ใช่เกิดกับโสภณจิตทุกประเภท

เรื่องของสภาพธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด และเกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตประจำวัน
ตามปกติ แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดง ไม่มีใครสามารถรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลได้

สำหรับผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสมากมายเหลือเกิน ถ้าสติ
เกิดระลึกจริง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ จะเห็นความหนาแน่นของกิเลสซึ่งเป็นไป

ขุททกนิกาย จุฬนิกาย อรรถกถาโมฆราชมาณวกปัญหานิทเทศที่ ๑๕
ได้เคยกล่าวถึงแล้ว แต่ขอกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ทราบว่า ผู้ที่เป็นปุถุชนต่างกับ
ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลอย่างไร

ข้อความมีว่า

จริงอยู่ ชื่อว่าปุถุชนด้วยเหตุทั้งหลาย มีการยังกิเลสหนา คือมีประการต่าง ๆ
ให้เกิดขึ้น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวว่า ชื่อว่าปุถุชน เพราะยังกิเลสหนาให้เกิด

ใครว่ากิเลสของท่านเองไม่หนาบ้าง

ขณะใดที่กิเลสมีกำลังแรง และเป็นไปมากมายในเรื่องต่าง ๆ วิจิตรพิสดาร
จะเห็นได้ว่า กิเลสหนาจริง ๆ และที่หนามากก็เพราะว่าละไม่ได้ ถ้ากิเลสบาง

ได้ง่ายมาก แต่เพราะกิเลสหนาแม้แต่จะบรรเทาก็ยังยาก ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าอกุศลทั้งหลายไม่ดี แต่เวลาโทสะเกิด บางคนยังไม่แม้แต่จะคิดที่จะละโทสะนั้น หรือแม้แต่ความริษยา โลภะต่าง ๆ เกิดขึ้น เพราะว่าเป็นผู้ที่หนาด้วยกิเลสอย่างมาก เพราะฉะนั้น จึงยังคงเป็นผู้ที่แสวงหารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะด้วยความยินดีพอใจอย่างมากทีเดียว

ผู้ที่เห็นว่า สติปัฏฐานเกิดยาก ผู้ที่เห็นว่า เวลาที่อกุศลธรรมเกิดละไม่ได้ นั่นคือผู้ที่รู้ว่า กิเลสหนา

ชื่อว่าปุถุชน เพราะยังกิเลสหนาให้เกิด เพราะไม่กำจัดสักกายทิฏฐิหนา

ที่เป็นปุถุชนที่กิเลสหนาเกิด เพราะไม่กำจัดสักกายทิฏฐิหนา

การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลหนาเหลือเกิน เพราะฉะนั้น จึงยังเป็นปุถุชนอยู่ ในเมื่อพระอริยบุคคลทุกท่านดับสักกายทิฏฐิเป็นสมุจเฉท ไม่ว่าสักกายทิฏฐิที่ปุถุชนมีหนาเพียงไร ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลดับได้หมดเป็นสมุจเฉท นี่คือความต่างกันของปุถุชนและพระอริยบุคคล

สำหรับปุถุชนนั้น

เพราะมองดูหน้าของพระศาสดาทั้งหลายหนา(มาก)

คือ เป็นผู้ไม่รู้แจ้งในสภาพธรรมจริง ๆ เพราะฉะนั้น บางคนก็ติดตามผู้ที่เป็นครูอาจารย์โดยไม่พิจารณาในคำที่ได้ยินได้ฟังเลย จึงเป็นผู้ที่ มองดูหน้าของพระศาสดาทั้งหลายหนา คือ ต้องมองอยู่เรื่อย ๆ ต้องถามอยู่เรื่อย ๆ โดยที่ไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองธรรมจนกระทั่งเป็นปัญญาของตนเองจริง ๆ

เพราะจมอยู่ด้วยคติทั้งปวงหนา

นี่คือสภาพธรรมทุก ๆ วัน

เพราะปรุงแต่งอภิสังขารต่าง ๆ หนา เพราะลอยไปด้วยโอฆะต่าง ๆ หนา เพราะเดือดร้อนด้วยความเดือดร้อนต่าง ๆ หนา เพราะถูกเผาด้วยความร้อนต่าง ๆ หนา เพราะยินดี ยอยาก กำหนด สยบ ถึงทัฬหี ติด คล้อง ผูกพันในกามคุณ

๕ หนา เพราะร้อยรัด ครอบงำ ถูกต้อง ปิด ปกปิด ครอบไว้ด้วยนิรณ ๕ หนา เพราะเป็นผู้ล่วงเลยคลองธรรม หันหลังให้อริยธรรม ประพฤติธรรมต่ำ หยั่งลงในภายในหนา

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าปุณฺณ เพราะชนนี้ผู้ถึงการนับแยกกัน ไม่ปะปนกับ พระอริยบุคคลผู้ประกอบด้วยคุณมีศีลและสุตะเป็นต้นหนา

สำหรับพระอริยบุคคล ประกอบด้วยคุณมีศีลและสุตะเป็นต้นหนา คือ หนากันคนละอย่าง สำหรับปุณฺณหนาดด้วยสักกายทิฏฐิ แต่พระอริยบุคคลต้อง หนาดด้วยศีลและสุตะ

ถ. มีพระรูปหนึ่งท่านให้ความหมายของสักกายทิฏฐิว่า มีความอยากใหญ่ กายมันใหญ่ อยากใหญ่ อาจารย์ช่วยอธิบายอีกสักครั้งหนึ่งเรื่องสักกายทิฏฐิ

สุ. ขอความกรุณาอาจารย์สมพร ช่วยให้ความหมายภาษาบาลีด้วย

สมพร สักกายทิฏฐิ คือ มีความเห็นว่า ชันธ ๕ เป็นของตน หรือชันธ ๕ บังคับบัญชาได้ มีความหมายอย่างนี้ เพราะแยกออกเป็นคำว่า สะ - กายะ - ทิฏฐิ คือ เห็นว่าชันธ ๕ เป็นกายของตน และชันธ ๕ บังคับบัญชาได้

สุ. ถ้ายังมีความยึดมั่นในสักกายทิฏฐิ ก็จะต้อง อาจารย์ท่านนี้ ว่าสักกายทิฏฐิคืออย่างนั้น อาจารย์ท่านนี้ว่าสักกายทิฏฐิคืออย่างนี้ อาจารย์ท่านนี้ ว่าสักกายทิฏฐิคืออย่างนั้น เพราะว่ายังไม่ได้ศึกษาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดง

เมื่อฟังศาสดาอื่น ก็มองดูหน้าของศาสดาทั้งหลายหนามาก คือ ติดตามฟัง และต้องอ้างคำของศาสดาอื่น แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นต่างกับ ศาสดาที่ไม่ได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรม จะต้องฟังอย่างละเอียด รอบคอบ และพิจารณาในเหตุในผล จึงจะเข้าใจถูกต้องได้

ขุททกนิกาย จุฬนิกาย โสฬสมาณวกปัฏหานิกาย แสดงความต่างกัน ของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับคำสอนอื่น ๆ

ข้อ ๕๘๘ มีข้อความว่า

ในกาลก่อน (อื่นแต่ศาสนาของพระโคตม) อาจารย์เหล่าใดพยากรณ์ว่า เรื่องนี้มีแล้วดังนี้ เรื่องนี้จักมีดังนี้ คำนั้นทั้งหมดเป็นคำกล่าวสืบ ๆ กันมา คำนั้นทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องยังความตริภักให้เจริญ

ข้อนี้จะเทียบได้ว่า คำไหนเป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และคำไหนไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งผู้ฟังพระธรรม เมื่อพิจารณาแล้วจะเข้าใจได้จริง ๆ เช่น สักกายทิฏฐิ การยึดถือขั้น ๕ ว่าเป็นตัวตน

กำลังเห็นในขณะนี้ ขั้น ๕ คือ จักขุสภาพเป็นรูปขั้น ๕ รูปารมณ์ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นรูปขั้น ๕ จักขุวิญญาณเป็นวิญญาณขั้น ๕ ความรู้สึกในขณะนี้เห็น เป็นเวทนาขั้น ๕ ความจำในสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสัญญาขั้น ๕ เจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดพร้อมกับจิตแต่ละประภะนั้นเป็นสังขารขั้น ๕

เพราะฉะนั้น ขั้น ๕ คือ ทุกขณะที่เกิดมาในภูมิที่มีรูป ก็ต้องมีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาณ ครบทั้ง ๕ ขั้น

ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขั้นตามความเป็นจริง คือ ไม่รู้ว่าเป็นรูปขั้น ๕ เป็นเพียงรูป เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ฉันทะ เวทนา ความรู้สึก ก็เกิดพร้อมกับจิตแต่ละขณะตามเหตุตามปัจจัย และก่อกำเนิดไปพร้อมกับจิต แม้สัญญาเจตสิกหรือเจตสิกอื่น ๆ ซึ่งเป็นสังขารขั้น ๕ ก็เกิดพร้อมกับจิต เพราะฉะนั้น นามขั้น ๕ เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน นี่คือขั้นจริง ๆ แต่เพราะไม่รู้ความจริงของขั้นทั้งหลายจึงยึดถือขั้นทั้ง ๕ ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน รวมกันเป็นเรา นี่คือ สักกายทิฏฐิ

เพราะฉะนั้น คำสอน ในกาลก่อน (อื่นแต่ศาสนาของพระโคตม) อาจารย์เหล่าใดพยากรณ์ว่า เรื่องนี้มีแล้วดังนี้ เรื่องนี้จักมีดังนี้ คำนั้นทั้งหมดเป็นคำกล่าวสืบ ๆ กันมา คำนั้นทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องยังความตริภักให้เจริญ คือ เพียงแต่ทำให้เกิดการคิดตามไป ถูกบ้าง ผิดบ้างอยู่เรื่อย ๆ แล้วแต่ว่าจะได้ยินได้ฟังมาอย่างไรก็คิดตาม คำที่ได้ยินได้ฟังไปอย่างนั้น แต่ไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญาที่จะให้เข้าใจสภาพธรรมที่

กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายจริง ๆ เหมือนอย่างคำสอนของ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงสามารถแยกได้ว่า คำสอนใดเป็นคำสอน ของพระผู้มีพระภาค และคำสอนใดไม่ใช่คำสอนของพระผู้มีพระภาค

ข้อ ๕๙๒ มีข้อความว่า

คำว่า คำทั้งหมดนั้นเป็นคำกล่าวสืบ ๆ กันมา ความว่า คำนั้นทั้งสิ้น เป็นคำกล่าวสืบ ๆ กันมา คือ อาจารย์เหล่านั้นกล่าวธรรมอันไม่ประจักษ์แก่ตน ที่ตนไม่ได้รู้มาเอง ตามที่ได้ยินกันมาตามลำดับสืบ ๆ กันมา ตามความอ้างตำรา ตามเหตุที่นึกเดาเอาเอง ตามเหตุที่คาดคะเนเอาเอง ด้วยความตรึกตามอาการ ด้วยความชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า คำทั้งหมดนั้น เป็นคำกล่าวสืบ ๆ กันมา

ต่อไปนี้ก็จะทราบ เวลาได้ยินได้ฟัง ไม่ว่าจะเรื่องสักกายทิฐิ หรือเรื่องใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ใช่เรื่องของสภาพธรรมที่สามารถเข้าใจได้พิสูจน์ได้เพราะว่ากำลังปรากฏ คำสอนนั้น ๆ ก็นึกเดาเอาเอง หรือได้ยินกันมาตามลำดับสืบ ๆ กันมา ด้วยความตรึก ตามอาการ ด้วยความชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน

เวลาที่ได้ยินคำใด พิจารณาแล้วไม่ได้เหตุผล ก็ไม่ยึดถือในคำนั้น และ ไม่กล่าวตาม ๆ คำนั้นอีกต่อไป เพราะเป็นคำที่ไม่มีสาระ แต่คำใดที่มีประโยชน์ ทำให้ปัญญาเกิดขึ้น พิจารณาแล้วสามารถเข้าใจชีวิตทุกขณะตั้งแต่เกิดจนตาย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ คำนั้นก็จะเป็นสิ่งที่มีสาระ ที่ควรจะต้องศึกษาให้เข้าใจยิ่งขึ้น

ข้อ ๕๙๓ มีข้อความว่า

คำว่า คำทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องยังความตรึกให้เจริญ

เวลาที่ได้ยินได้ฟังแล้ว ทุกคนจะอดคิดไม่ได้เลย ไม่ว่าจะได้ฟังความเห็น อย่างไร ไม่ว่าจะอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมประเภทใดก็ตาม ก็ทำให้เกิดความคิดนึก ตรึกไปตามข้อความที่ได้ยินได้ฟังนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าคำนั้นไม่ใช่คำจริง ถ้าคำนั้น ไม่ใช่คำถูก คำนั้นก็ไม่สามารถทำให้เกิดปัญญาที่จะละกิเลส

คำทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องยังความตรึกให้เจริญ ความว่า คำนั้นทั้งสี่นั้น เป็นเครื่องยังความตรึกให้เจริญ คือ เป็นเครื่องยังวิตกให้เจริญ เป็นเครื่องยังความ ดำริให้เจริญ เป็นเครื่องยังกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกให้เจริญ เป็นเครื่องยัง ความตรึกถึงญาติให้เจริญ เป็นเครื่องยังความตรึกถึงชนบทให้เจริญ เป็นเครื่องยัง ความตรึกถึงเทวดาให้เจริญ เป็นเครื่องยังวิตกอันปฏิสังขตด้วยความเอ็นดูผู้อื่น ให้เจริญ เป็นเครื่องยังวิตกอันปฏิสังขตด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญ ให้เจริญ เป็นเครื่องยังวิตกอันปฏิสังขตด้วยความไม่ปรารถนาให้ใครดูหมิ่นตนให้เจริญ

นี่คือความละเอียดของความคิดว่า วันหนึ่ง ๆ คิดอะไรบ้าง ซึ่งไม่พ้นจาก ความคิดเรื่องของตัวเองด้วยความเป็นตัวตน เช่น ยังกามวิตกให้เจริญ คิดถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และยังความตรึกถึงญาติให้เจริญ ยังความตรึกถึงชนบทให้เจริญ ตลอดไปจนกระทั่งถึงยังวิตกอันเป็นไปด้วยลาภ สักการะ และความสรรเสริญให้เจริญ เป็นเครื่องยังวิตกอันเป็นไปด้วยความไม่ปรารถนาให้ใครดูหมิ่นตนให้เจริญ

เป็นความจริงไหม ท่านที่ต้องการลาภสักการะ จะเห็นได้ว่า ในขณะที่นั้น ไม่ปรารถนาให้ใครดูหมิ่นตน เพราะฉะนั้น คำสอนนั้นไม่ทำให้ละคลายความสำคัญตน ที่จะเป็นผู้ที่อดทนไม่ว่าต่อสักการะหรือคำดูหมิ่น

๑๘๖๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

พระ อาตมาคุยกับพระรูปหนึ่ง แนะนำให้ท่านฟังธรรมที่อาจารย์บรรยาย เรื่องสติปัฏฐาน ท่านบอกว่า เมื่อก่อนผมก็เคยฟัง อาจารย์ก็ยังไม่บรรลुอะไรสักที เพราะเขาเห็นอาจารย์ยังแต่งตัวอยู่ อาตมาก็บอกว่า เป็นเรื่องของท่าน ก็ไม่เห็น ท่านจะแต่งตัวอะไร ท่านก็อยู่ธรรมดาของท่าน

สุ. ถ้าบรรลुแล้วจะเป็นอย่างไร ถ้าเป็นพระโสดาบันแล้วเป็นอย่างไร

พระ เขาบอกว่า ไม่มีสักกายทิฏฐิ ไม่มีวิจิกิจฉา ไม่มีสีลัพพตปรามาส

สุ. พระโสดาบันบุคคลต่างจากพระอรหันต์ ต่างจากพระอนาคามี ต่างจากพระสกทาคามีหรือเปล่า หรือพระโสดาบันบุคคลก็เหมือนพระอรหันต์ เหมือนพระอนาคามีบุคคล เหมือนพระสกทาคามีบุคคล

นี่คือการไม่เข้าใจสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง

เรื่องของความเลื่อมใสในบุคคลที่มีข้อประพฤติปฏิบัติผิด เพราะว่ามี ความไม่เข้าใจในธรรม และไม่ใช้มีแต่เฉพาะในสมัยนี้ แม้แต่ในสมัยก่อนนานแสนนาน มาแล้วก็มี ตามข้อความในอรรถกถา **ปกิณณกนิบาต อุททาลกชาดกที่ ๔** ท่านปุโรหิตทูลพระราชาผู้ทรงเลื่อมใสในฐานะอันไม่ควรเลื่อมใส โดยกล่าวคาถาว่า

ข้าแต่พระราชา ถ้าบุคคลเป็นพหูสูต ไม่ประพฤติธรรม ก็จะพึงกระทำความ อันลามกทั้งหลายได้ แม้จะมีเวทตั้งพันอาศัยแต่ความเป็นพหูสูต ยังไม่บรรลุ จรณธรรม จะพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้เลย

พระผู้มีพระภาคตรัสชาดกเรื่องนี้ เมื่อภิกษุรูปหนึ่งบวชในพระศาสนา อันประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์เห็นปานนี้ แล้วยังอาศัยการหลอกลวง เพื่อต้องการปัจจัย ๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในครั้งก่อน เธอก็หลอกลวงเหมือนกัน

ไม่มีปัญญา จะเป็นพระโสดาบันได้อย่างไร แต่ก็ยังกล่าวว่าเป็นพระโสดาบัน เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะกล่าวว่าเป็นพระโสดาบัน แต่เป็นเรื่องที่จะต้องแสดงหนทางข้อปฏิบัติที่ทำให้ปัญญาเจริญขึ้น รู้ลักษณะของสภาพธรรมจนกระทั่งประจักษ์แจ้งการเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น เรื่องของความเข้าใจผิด หรือการไม่พิจารณาไตร่ตรอง และมีความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส นั้น ก็ไม่ใช่แต่ในสมัยนี้ แม้แต่ในสมัยก่อนก็มีมานานแล้ว

ถ. คำว่า สักกายทิฏฐิ แปลว่าการยึดมั่น ๕ เป็นของตน ใช่ไหม เวลาที่เรา นั่งเฉย ๆ บางครั้งจิตเรานึกถึง นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ นึกไปโดยที่เราไม่ตั้งใจ อย่างนี้เป็นสัญญาหรือเปล่า เป็นสักกายทิฏฐิ หรือเปล่า

ส. สัญญาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง

ถ. ก็เป็นสักกายทิฏฐิชนิดหนึ่ง ใช่ไหม

ส. สัญญาเป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง เป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก เกิดกับจิตทุกดวง ส่วนมิจฉาทิฏฐิเป็นอกุศลเจตสิกเกิดกับอกุศลจิต

ถ. ที่หนูยกตัวอย่าง เป็นสักกายทิฏฐิหรือเปล่า

ส. สักกายทิฏฐิ คือ ในขณะนั้นมีความเห็นเกิดขึ้นยึดถือว่าเป็นเรา ในขณะที่กำลังฟังพระธรรมและมีความเข้าใจว่า ขณะที่กำลังเห็นเป็นธาตุรู้ ไม่ใช่ตัวตน มีความเข้าใจอย่างนี้หรือเปล่า การที่จะกล่าวว่าขณะใดเป็นสักกายทิฏฐิ หรือขณะใดไม่เป็นสักกายทิฏฐิ ขอให้เป็นความเข้าใจของท่านผู้ฟังเอง

การที่จะไปถามใคร ๆ ว่า อันนี้เป็นไหม อันนั้นเป็นไหม นี่เป็นกุศลไหม หรือนั่นเป็นอกุศลไหม คนอื่นไม่สามารถตอบได้ เพราะว่าเขาไม่รู้สภาพจิตของบุคคลอื่น แต่ทุกคนสามารถรู้สภาพจิตของตนเองได้ทุก ๆ ขณะ

จะต้องมีหลัก คือ มีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ขณะใดเป็นสัkkายาทิฏฐิ และขณะใดไม่ใช่สัkkายาทิฏฐิ เพราะว่าจิตเกิดดับสับต่อกันเร็วมาก ถ้าไม่ศึกษาเรื่องของจิตโดยละเอียดก็จะปะปนกัน ไม่สามารถแยกได้ว่า จิตขณะไหนเป็นกุศล และจิตขณะไหนเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องทราบว่า อกุศลจิตมีกี่ประเภท และอะไรบ้าง เช่น ความเห็นผิดทั้งหมด ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก เกิดกับเฉพาะโลภมูลจิต ในขณะที่มีความเห็นเกิดขึ้นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ้าสนทนากับหลายท่านที่ยังไม่เคยฟังพระธรรมเลย ทุกท่านจะบอกว่า เป็นตัวตนแน่ ๆ ตายแล้วก็เกิด คนนี้เป็นคนนี้ สัตว์เป็นสัตว์ แต่ตามความเป็นจริง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล แต่มีสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ซึ่งเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เกิดกับรูปธรรมในภูมิที่มีขั้น ๕

นามธรรมและรูปธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป และก็มีปัจจัยให้เกิดขึ้น และดับไป สับต่อกันอยู่เรื่อย ๆ โดยที่ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ เช่น ได้ยินในขณะนี้ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป ขณะที่ได้ยินไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงจิตประเภทหนึ่งเกิดขึ้นรู้เสียงคือได้ยินเท่านั้นและดับไป จึงกล่าววว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน

สิ่งใดที่เกิดขึ้น มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น และสิ่งนั้นก็ดับไป เพราะฉะนั้น ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลที่เที่ยง แต่ผู้ที่ยังไม่เคยได้ยินได้ฟังพระธรรมเลยก็เข้าใจว่า มีสัตว์ มีบุคคลที่เที่ยง เมื่อตายก็สิ้นสภาพ และก็เกิดเป็นบุคคลใหม่ หรือเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งประเภทใด ถ้าเห็นอย่างนี้ เป็นสัkkายาทิฏฐิ

ถ. แต่เมื่อกันที่หนูลถาม ก็ไม่ได้เป็นสัkkายาทิฏฐิ คิดว่าไม่ใช่

ส. ฟังให้เป็นความเข้าใจของตัวเองก่อน จะได้พิจารณาและสามารถรู้ได้ว่า
ขณะใดเป็น ขณะใดไม่เป็น เวลาเห็นดอกไม้สวย ๆ ชอบไหม

ถ. ชอบ

ส. ทันทีเลยหรือเปล่า

ถ. ใช่

ส. ไม่ต้องรอเลยหรือ

ถ. ใช่

ส. ไม่มีความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่เห็นก็ชอบแล้ว ใช่ไหม นั่นคือ
โลกมุขจิตทวิปิณฑะวิปยุตต์ ไม่มีความเห็นใด ๆ เกิดขึ้นในขณะนั้น ไม่ต้องมานั่ง
พิจารณาวิชันตามกันเรื่องสักกายทวิปิณฑะ เรื่องความมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน

ความพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
แม้พระโสดาบันก็ยังมี เพราะว่าท่านเป็นพระอริยบุคคลที่ยังไม่ได้ดับความยินดีพอใจ
ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ท่านดับความเห็นผิดเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้โดยเทียบกับพระอริยบุคคลว่า เมื่อพระอริยบุคคล
ชั้นพระโสดาบันและพระสกทาคามี ยังมีความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส
ในโผฏฐัพพะ ยังมีโลกมุขจิตทวิปิณฑะวิปยุตต์คือไม่มีทวิปิณฑะเกิดร่วมด้วย ๔ ดวง
แต่สำหรับปุถุชนผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคลมีโลกมุขจิต ๘ ดวง คือ เพิ่มโลกมุขจิตที่เกิด
ร่วมกับทวิปิณฑะ เป็นทวิปิณฑะวิปยุตต์อีก ๔ ดวง

แสดงให้เห็นว่า ถ้ามีความยินดีพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ได้คิดถึง
ความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะนั้นก็ไม่มีมิจฉาทวิปิณฑะเกิดร่วมด้วย เพราะฉะนั้น ตอบ
ตัวเองได้ไหมในขณะนั้น

ถ. อีกร้อยอย่าง หนุสงฆ์มานานแล้ว เวลาหนุให้พระเสร็จ หนุชอบคิดว่า
ขอบาร์มีขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้ถูกรอดพ้นจาก
ภัยอันตรายทั้งปวง อาจารย์คิดว่า เป็นการติดชนิดหนึ่งหรือเปล่า คงจะติด ใช่ไหม

ส. ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสัจจะ ท่านพระองค์ใดมาลก็แสดงสัจจะ

ถ. อย่างนี้เป็นการแสดงสัจจะหรือ

ส. ในขณะนั้นคิดอย่างไร คนอื่นตอบให้ไม่ได้ ต้องเป็นปัญญาของตัวเองที่ฟังและเข้าใจว่า สัจจะ คือ การกล่าวคำจริง แม้คำนั้นจะเป็นสิ่งซึ่งอาจจะไม่มีใครรู้ แต่ผู้ที่สามารถกล่าวถึงความจริงนั้นให้คนอื่นรู้ได้ ก็เป็นผู้ที่มีความมั่นคงในสัจจะ เพราะฉะนั้น ก็ขออำนาจของสัจจะ ความจริงนี้ ซึ่งเป็นกุศลในการที่จะกล่าวคำจริงเพื่อที่จะให้ แล้วแต่ว่าขณะนั้นมีเหตุจำเป็นเฉพาะหน้าอะไร ซึ่งก็ต้องเป็นกุศลเท่านั้นจึงจะช่วยให้ อย่างอื่นช่วยไม่ได้ และต้องเป็นกุศลของตนเองด้วย ไม่ใช่กุศลของบุคคลอื่น ถ้ากุศลของบุคคลอื่นช่วยได้ สัตว์ทั้งหลายจะไม่มีความทุกข์เลย เพราะว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณา

ถ. สักกายทิฐิกับมิจฉาทิฐิ อย่างเดียวกันหรือเปล่า

ส. ขึ้นชื่อว่าทิฐิ เป็นความเห็นผิดทั้งนั้น แล้วแต่ว่าจะเป็นความเห็นผิดในข้อไหน ถ้ากล่าวถึงสักกายทิฐิ ก็เป็นมูลของความเห็นผิดอื่น ๆ ทั้งหมด ถ้าดับสักกายทิฐิแล้ว ทิฐิอื่น ๆ จะมีไม่ได้เลย มิจฉาทิฐิอื่น ๆ จะต้องดับหมดด้วย

ถ. มิจฉาทิฐิที่ท่านแสดงไว้ว่ามี ๑๐ อย่าง ท่านที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล บิดาไม่มี มารดาไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี ก็ถือว่า เป็นมิจฉาทิฐิ

ส. เป็นมิจฉาทิฐิ

ถ. ต่างจากสักกายทิฐิอย่างไร

ส. สักกายทิฐิ คือ ยึดถือขั้น ๕ ว่า เป็นตัวตน

ถ. แต่ผู้ที่ยังมีสักกายทิฐิอยู่ ถือว่าเป็นมิจฉาทิฐิ

ส. ถ้าเป็นความเห็นผิดแล้ว ก็เป็นความเห็นผิด มิจฉาในภาษาบาลีก็แปลว่า ผิด เท่านั้นเอง

ถ. ถ้าอย่างนั้น ทุกคนที่ยังมีโลกทวิฏฐิตตสัมปยุตต์อยู่ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิตตสัมปยุตต์

ส. ขณะใดที่โลกมูลจิตทวิฏฐิตตสัมปยุตต์เกิด ขณะนั้นเป็นอกุศลที่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย

ถ. เป็นมิจฉาทิฏฐิ

ส. ก็ภาษาบาลีธรรมดา มิจฉา แปลว่า ผิด ทิฏฐิ แปลว่า ความเห็น เพราะฉะนั้น ภาษาไทยก็ใช้คำว่า ความเห็นผิด ธรรมดา

ถ. ในโลกทวิฏฐิตตสัมปยุตต์ ท่านใช้คำว่า ทิฏฐิ เฉย ๆ ไม่มีคำว่า มิจฉาทิฏฐิ

ส. เพราะว่าเป็นหมวดของอกุศลจิต จึงไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า มิจฉาทิฏฐิ แม้แต่ในอกุศลเจตสิก ๑๔ ดวง ก็ใช้คำว่า ทิฏฐิเจตสิก เพราะว่าเป็นอกุศลอยู่แล้ว

ถ. คิดว่า ถ้าเป็นสักกายทิฏฐิ รู้สึกว่าจะเบา ๆ หน่อย แต่ถ้าพูดว่า มิจฉาทิฏฐิ รู้สึกว่ารุนแรงเหลือเกิน

ส. ก็แล้วแต่ หมายความว่า เข้าใจมิจฉาทิฏฐิว่าอย่างไร ถ้าเข้าใจ คำแปลตรง คือ มิจฉา แปลว่า ผิด ทิฏฐิ แปลว่า ความเห็น เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะ เป็นสักกายทิฏฐิหรือทิฏฐิอื่นทั้งหมดที่ผิด ก็คือ มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดนั่นเอง แล้วแต่ว่าจะเป็นความเห็นผิดขั้นรุนแรง ร้ายแรง เช่น เห็นว่ากรรมไม่มี ผลของกรรม ไม่มี เป็นต้น ถ้าเห็นอย่างนั้นก็จะมีการทำทุจริตกรรมอย่างมาก เพราะคิดว่ ากกรรมไม่มีผล นั่นก็เป็นความเห็นผิดที่มีกำลัง

ถ. เป็นมิจฉาทิฏฐิที่มีกำลัง

ส. แน่นนอน

ถ. ถ้าสักกายทิฏฐิ ธรรมดา ถือว่าเป็นความเห็นผิดที่ไม่ถึงขั้น ปฏิเสธนุญ ปฏิเสธบาป ยังไม่ถึงขั้นรุนแรง

ส. ไม่ถึงมิจฉาทิฏฐิประเภทอื่น แต่เป็นมูลของมิจฉาทิฏฐิทั้งหลาย ตราบใดที่สักกายทิฏฐิยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ก็เป็นเหตุให้มิจฉาทิฏฐิอื่น ๆ เกิดขึ้นได้

สำหรับผู้ที่ไม่ชีวิตประจำวันไม่ได้แสวงหาปัญญา เพียงแต่แสวงหารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทรัพย์สมบัติ เพราะว่ายังไม่เห็นประโยชน์ และยังไม่เห็นคุณค่าของปัญญานั้นเอง เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้พิจารณาว่า นอกจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งที่ท่านผู้ฟังคงจะได้ยินบ่อย ๆ ว่า กามทั้งหลายเปรียบเสมือนของที่ยืมเขามา ท่านกล่าวว่า เหมือนกับบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งขอยืมของของคนอื่นมามากมายแล้วก็ใส่รถ และเล่นไปเรื่อย ๆ

นี่คือชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เหมือนกับรถที่เคลื่อนไปทุกขณะ และสิ่งที่ได้รับในชาติหนึ่ง ๆ ก็เหมือนกับของที่ขอยืมเขามาทั้งหมด เพราะฉะนั้น เวลาที่รถเล่นไปพบเจ้าของของทรัพย์สมบัติที่ขอยืมเขามาคนใด เจ้าของนั้นก็เอาของนั้นคืนไป แสดงให้เห็นว่า ในชีวิตของทุกคนไม่ใช่ว่าจะมีแต่ได้ลาภหรือสมบัติ แต่ต้องมีการเสียสมบัติ และเสียลาภ เสียมลาภด้วย

ถ้ามีความเข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในโลกเลย ตลอดชาติเป็นแต่ของที่ขอยืมมเท่านั้น ในระหว่างที่นั่งรถเล่นไปเรื่อย ๆ เมื่อพบปะเจ้าของทรัพย์ผู้ใด เขาก็เอาของนั้นคืนไป ก็จะไม่เดือดร้อนใจ เพราะว่าทุกชาติก็เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้จริง ๆ แล้ว สิ่งที่จะต้องแสวงหา คือ ปัญญาที่ทำให้รู้ความจริงของสภาพธรรมจนกระทั่งสามารถละคลายความติด ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ได้ ถ้าได้รู้ลักษณะของปัญญาก็จะทำให้แสวงหาปัญญาด้วย ไม่ใช่เพียงแต่แสวงหารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และทรัพย์สมบัติเท่านั้น

ขุททกนิกาย มหานิทเทส อรรถกถา อัญญกวรรค คุณัญญกสูตรนิกาย
ที่ ๒ แสดงลักษณะของปัญญาซึ่งตรงกันข้ามกับอวิชชาว่า

ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่ว

รู้ทั่วอะไร รู้ทั่วอริยสัจทั้งหลายโดยนัยว่า นี่ทุกข์ เป็นต้น

แค่นี้ท่านผู้ฟังก็พอจะพิจารณาได้ว่า ท่านพิจารณาข้อความนี้จนกระทั่งเข้าใจชัดเจนขึ้นหรือยัง

ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่ว

ไม่ใช่รู้เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ก็เข้าใจว่ารู้แล้ว หรือว่าเพียงได้ยิน คำหนึ่งคำใดในพระไตรปิฎกก็คิดว่าเข้าใจแล้ว โดยที่ไม่ได้ศึกษาจริง ๆ ว่า คำนั้นหมายความว่าอะไร แม้แต่คำว่าปัญญาที่ว่ารู้ทั่ว ก็ยังมีคำอธิบายว่า รู้ทั่วอะไร คือ รู้ทั่วอริยสัจทั้งหลาย โดยนัยว่า นี่ทุกข์ เป็นต้น

ทุกข์ที่เป็นอริยสัจจะ ไม่ใช่ทุกข์ปัญหาชีวิต ไม่ใช่ทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ใช่ทุกข์ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา เป็นต้น แต่เป็นทุกข์ที่รู้ว่า ไม่มีสิ่งใดเลย ที่เที่ยง เห็นชั่วขณะแล้วก็ดับ ได้ยินชั่วขณะแล้วก็ดับ คิดนึกชั่วขณะแล้วก็ดับ สุขชั่วขณะแล้วก็ดับ ทุกข์ชั่วขณะแล้วก็ดับ จึงรู้ว่า นี่ทุกข์ คือ สิ่งที่เกิดแล้วดับนั่นเอง เป็นทุกข์

ปัญญานั้น ชื่อว่าอินทรีย์ ด้วยอรรถว่า เป็นใหญ่ เพราะครอบงำอวิชชา เสียได้

แสดงให้เห็นว่า ขณะใดที่ปัญญาไม่เกิด ถูกครอบงำด้วยอวิชชามากมาย สักแค่ไหนในวันหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้น ลักษณะของปัญญา เป็นสภาพธรรมที่ ตรงกันข้ามกับอวิชชา เพราะว่าครอบงำอวิชชาได้ในขณะที่ปัญญาเกิด

ก็ปัญญานั้นมีความสว่างเป็นลักษณะ และมีความรู้ทั่วเป็นลักษณะ เหมือนอย่างว่า ในเรือนมีฝา ๔ ด้าน เวลากลางคืน เมื่อจุดประทีป ความมืดย่อม หายไป ความสว่างย่อมปรากฏ ฉะนั้น ปัญญามีความสว่างเป็นลักษณะก็ฉนั้น

กำลังฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม กำลังฟังเรื่องเห็นเป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ ในขณะที่กำลังเห็น สว่างหรือยัง เป็นความสว่าง หรือว่า ยังเป็นความมืดอยู่ เพราะฟังแล้วก็เริ่มจะเข้าใจว่า มีสภาพธรรมที่กำลังเห็นในขณะนี้ และสภาพนี้ก็เห็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นเพียงลักษณะสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ขณะใดที่ยังไม่ประจักษ์ ขณะนั้นจะชื่อว่าสว่างยังไม่ได้ เพราะว่าเพียงเริ่มรู้ เริ่มเข้าใจ แต่สว่าง คือ สามารถประจักษ์ในขณะที่ธาตุรู้ปรากฏทางมนทวาร

ซึ่งไม่มีลักษณะของรูปหนึ่งรูปใดเข้าไปเจือปนในลักษณะอาการของธาตุรู้ นั่นเลย
นั่นจึงจะเป็นความสว่างที่ว่า ปัญญามีความสว่างเป็นลักษณะก็ฉนั้น

ข้อความต่อไป มีอยู่ตอนหนึ่งที่ว่า

ก็เมื่อผู้มีปัญญานั่งโดยบัลลังก์เดียว หมีนโลกธาตุย่อมมีแสงสว่าง
เป็นอันเดียวกัน

บางท่านที่ไม่เข้าใจเรื่องความรู้ ก็เข้าใจว่าปัญญามีลักษณะเหมือนรูป
ที่ส่องสว่าง แต่ตามความจริงแล้วไม่ใช่ เพราะถ้าเป็นแสงสว่างต้องเป็นรูปธรรม ไม่ใช่
นามธรรม ปัญญาเป็นความสว่างที่เป็นนามธรรม เพราะว่าเป็นความรู้ที่ประจักษ์แจ้ง
ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่เคยประจักษ์แจ้ง เพียงแต่เคยฟัง เคยเข้าใจ แต่ยังไม่
ประจักษ์

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญญาสามารถเจริญขึ้นจนกระทั่งเปรียบเหมือน
ความสว่าง หรือมีความสว่างเป็นลักษณะ แม้ว่าจะนั่งอยู่ ณ ที่หนึ่งใด หมีนโลกธาตุ
ย่อมมีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน หมายความว่า ปัญญาแทงตลอดหมดในลักษณะของ
นามธรรมเมื่อนามธรรมปรากฏ

นามธรรมในภูมิที่มีขั้น ๕ หรือนามธรรมในสววรรค์ หรือนามธรรมของ
รูปพรหมบุคคล หรือแม้นามธรรมของอรูปพรหมบุคคล ก็มีลักษณะเดียวกัน คือ
เป็นแต่เพียงธาตุรู้ สภาพรู้ ไม่ว่าจะเป็โลกธาตุก็โลกธาตุ ถึงหมีนโลกธาตุใน
แสนโกฏิจักรวาล ลักษณะของนามธรรมก็เป็นนามธรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้น ขณะที่
ปัญญาประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม หมีนโลกธาตุย่อมมีแสงสว่าง
เป็นอันเดียวกัน คือ ปัญญาสามารถรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมไม่ว่าจะอยู่
ณ ที่ใด ก็เป็สภาพธรรมอย่างนั้น

บุรุษถือประทีปน้ำมันเข้าไปในเรือนที่มีมืด ประทีปย่อมกำจัดความมืดให้เกิด
แสงสว่าง ทำรูปทั้งหลายให้ปรากฏได้ ฉนั้นใด ปัญญาก็ฉนั้นเหมือนกัน เมื่อเกิดขึ้น
ย่อมกำจัดความมืดคืออวิชชา ให้เกิดแสงสว่างคือวิชชา ส่องแสงแห่งญาณ
ทำอริยสัจ ๔ ให้ปรากฏได้ ปัญญามีความสว่างเป็นลักษณะอย่างนี้ที่เดียวแล

ทุกท่านที่กำลังฟังพระธรรมในขณะนี้ กำลังอบรมปัญญาบารมี พร้อมด้วย
วิริยบารมี และขันติบารมี เพื่อที่วันหนึ่งปัญญาที่เป็นความสว่างที่รู้แจ้งสภาพธรรม
จะปรากฏ จะเกิดขึ้นได้

๑๘๖๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

อีกอย่างหนึ่ง เหมือนแพทย์ผู้ฉลาด ย่อมรู้โรคชนะเป็นต้นที่เป็นสัปปายะ และไม่เป็นสัปปายะของผู้ป่วยไข้ทั้งหลาย ฉันท

นี้เห็นปัญญาในชีวิตประจำวันที่จะต้องอบรมจนกระทั่งแทงตลอดลักษณะของ สภาธรรมจริง ๆ

ปัญญาก็คงนั้น เมื่อเกิดขึ้น ย่อมรู้ทั่วซึ่งธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่ควรเสพและไม่ควรเสพ ที่เลวและประณีต ที่ดำและขาว และมีส่วนเปรียบ สมจริงดังคำที่ท่านพระธรรมเสนาบติกล่าวไว้ว่า เพราะอรรถว่า ย่อมรู้ทั่ว ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาทั่วอะไร รู้ทั่วว่า นี้ทุกข ดังนี้

อีกนัยหนึ่ง ปัญญามีการแทงตลอดตามภาวะเป็นลักษณะ หรือมีการแทงตลอดไม่ผิดพลาดเป็นลักษณะ ดูการแทงตลอดของลูกธนูของผู้ฉลาด มีความสว่าง ในอารมณ์เป็นรส ดูประทีป มีความไม่ลุ่มหลงเป็นปัจจุบันฐาน (คือ อากาโรปการภู) ดูคนชำนาญป่าไปป่า ฉะนั้น

นี่คือลักษณะของปัญญาที่จะเห็นทุกสิ่งทุกอย่างตรงตามความเป็นจริง

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เวลาที่สติปัฏฐานไม่เกิด วันหนึ่ง ๆ ผ่านไปโดยไม่รู้เลยว่า อกุศลจิตชนิดใดเกิด เป็นโลภะระดับไหน เป็นไปในทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เพราะว่าทางตาเวลาเห็นสิ่งที่น่าพอใจ ยินดี แต่ทางใจก็ยังคิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ของสิ่งนั้นและก็เกิดความยินดีขึ้น แสดงให้เห็นว่า ในวันหนึ่ง ๆ ที่อกุศลธรรมเกิดและสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่สามารถแยก เห็นชัดจนกระทั่งว่า นี่เป็นความยินดีพอใจทางตา นี่เป็นความยินดีพอใจทางใจ

หรือนี้เป็นความยินดีพอใจทางหู นี่เป็นความยินดีพอใจทางใจ เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ก็ผ่านไปโดยไม่รู้ความจริงของสภาพธรรม

แต่เมื่อปัญญาเกิดขึ้น ย่อมรู้ทั่วซึ่งสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ไม่ต้องถามใครเลยว่าขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เพราะขณะนั้นปัญญาสามารถรู้ได้และรู้ว่า เป็นธรรมที่ควรเสพหรือไม่ควรเสพ ถ้าเป็นอกุศล ปัญญารู้ เห็นโทษด้วย และรู้ด้วยว่า ไม่ควรจะให้ธรรมนั้นเจริญขึ้น เพราะฉะนั้น เวลาที่อกุศลจิตเกิด ปัญญารู้ชัดและเห็นโทษ เวลาที่กุศลจิตเกิด ปัญญารู้ชัดและเห็นประโยชน์

รู้ลักษณะของสภาพธรรม ที่เลวและประณีต ที่ดำและขาว และมีส่วนเปรียบเทียบ สามารถเปรียบเทียบความละเอียดขึ้นของจิตใจได้ อย่างท่านที่บอกว่า เหมือนเป็นอุบายที่ว่า ความจริงใจในการเป็นกุศลยังไม่สมบูรณ์ทีเดียว แต่ท่านรู้ว่า ถ้าท่านมีวิริยะที่จะทำสิ่งที่ เป็นกุศล ก็จะเป็นการทำให้กุศลสมบูรณ์ขึ้นในภายหลังได้ ซึ่งขณะนั้น ถ้าสติเกิดพร้อมด้วยปัญญาก็สามารถรู้ความต่างกันที่เปรียบเทียบได้ว่า ก่อนที่จะเป็นกุศลจิตที่สมบูรณ์จริง ๆ กับขณะที่กำลังพยายามที่จะเป็นกุศลแม้ว่าจะมีอกุศลเกิดคั่น แต่ความพยายามและกุศลก็เริ่มมีกำลังที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะของความเจริญของกุศลนั้นต่างกัน แสดงให้เห็นได้ว่า ปัญญาสามารถรู้ได้ในธรรม ที่เลวและประณีต ที่ดำและขาว และมีส่วนเปรียบเทียบ

ขุททกนิกาย มหานิทเทส กามสูตรตนิทเทส และอรรถกถา มีข้อความตอนหนึ่งว่า

การอบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมจนถึงความเป็นพระอรหันต์นั้น เป็นการไปสู่ทิศคือนิพพาน ซึ่งไม่เคยไปแม้ในความฝัน เป็นการก้าวล่วงทางไกล คือสังสารวัฏฏ์

ถ้ามีปัญญาเกิดขึ้นจริง ๆ จะรู้ว่า สังสารวัฏฏ์ที่ผ่านมาแล้วยาวนานมาก เหลือเกิน และถ้าปัญญายังไม่สมบูรณ์ สังสารวัฏฏ์ข้างหน้าก็ต้องต่อไปอีกแสนไกล เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมจนถึงความเป็น

เป็นพระอรหันต์นั้น เป็นการไปสู่ทิศคือนิพพาน ซึ่งไม่เคยไปแม้ในความฝัน
เป็นการก้าวล่วงทางไกลคือสังสารวัฏ

ฝันถึงอะไรก็คงฝันถึงได้ทั้งหมด เว้นฝันถึงนิพพาน ไม่มีทางที่จะฝันได้เลย
เพราะฉะนั้น จึงมีข้อความว่า เป็นการไปสู่ทิศคือนิพพาน ซึ่งไม่เคยไปแม้ในความฝัน

ลักษณะของคนที่ชำนาญป่า กับคนที่ไม่ชำนาญป่านั้นก็ต่างกัน เพราะฉะนั้น
ถ้าปัญญาเกิดขึ้นก็สามารถที่จะไต่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า
สภาพธรรมขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลด้วยความชำนาญ เพราะว่าได้อบรมมาแล้ว

ถ. ธรรม ๕ อย่างนี้ คือ ศีล วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ให้สำเร็จ
ประโยชน์อย่างเดียวกันหรือไม่

ส. แล้วแต่ความเข้าใจของบุคคลนั้น

ถ. เข้าใจในแง่ไหน

ส. เข้าใจว่า จะเจริญศีล วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาเพื่ออะไร

ถ. เพื่อละคลายกิเลส

ส. ในขณะที่สติปัญญาเกิด พร้อมกันได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. ทำไมจะแยกกัน

ถ. เพราะว่าศีลเป็นแค่เกราะกำบังเท่านั้น

ส. ศีลมีหลายอย่าง ถ้าเป็นปาฏิโมกขสังวรศีล ก็เป็นระเบียบวินัย
ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับพระภิกษุ ซึ่งเป็นอาทิพรหมจรรย์เบื้องต้นที่จะทำให้
ขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้นจนกระทั่งถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่จะปราศจากอริยศีลสิกขา
หรือปราศจากสังวรศีลไม่ได้ เพราะถ้าเพียงแต่รักษาปาฏิโมกขสังวรศีล โดยไม่มี
สังวรศีลทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ปัญญาก็เจริญไม่ได้

ถ. แสดงว่า ธรรมที่กล่าวนี้ สำเร็จประโยชน์อย่างเดียวกัน ใช่ไหม

ส. แล้วแต่ความเข้าใจ ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เข้าใจ ก็แค่เพียงแต่รักษาศีลก่อน
เพราะคิดว่าต้องรักษาศีลก่อน แต่ความจริงแล้วศีลมีหลายประเภท หลายชั้น

แต่ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องในเรื่องของการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ จะไม่ปราศจากทั้งศีล วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

ถ. แสดงว่า การที่จะเจริญศีล สมาธิ ปัญญานั้น ต้องเจริญพร้อม ๆ กันใช่ไหม

ส. ขณะที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม ในขณะนั้นเป็นอริศีล เอกัคคตาเจตสิกในขณะนั้นก็เป็นอริจิต และปัญญาที่กำลังศึกษาพิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมก็เป็นอริปัญญา จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ที่เป็นวิปัสสนาญาณ

เพราะเหตุว่าการฟังพระธรรม คือ การเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไม่ใช่ทรงแสดงเพื่อให้เราไปรู้สิ่งอื่น แต่เป็นความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าใจไม่ง่ายเลย แม้ในขั้นของการฟัง ในขั้นของการพิจารณา ในขั้นที่จะระลึกได้และศึกษา คือ สังเกต พิจารณาจนกระทั่งเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อได้ทราบเรื่องของบารมี ๑๐ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อริยฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี บารมีทั้ง ๑๐ จะขาดบารมีหนึ่งบารมีใดไม่ได้เลย คือ จะเจริญเพียงปัญญาบารมีอย่างเดียวก็นับไม่ได้ เพราะว่ากิเลสมีมาก ถ้าไม่เข้าใจเรื่องของบารมี ๑๐ และไม่พิจารณาตนเองเพื่อที่จะเจริญบารมีทั้ง ๑๐ ก็ย่อมเป็นเพียงความหวังที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม โดยที่ไม่รู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า จะต้องอาศัยบารมีที่เป็นกุศลละคลายอกุศลธรรม

และสำหรับบารมีที่ทุกท่านประพฤติปฏิบัติกันอยู่หลังจากที่เมื่อเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ก็คงจะมีทานบารมี การสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น ศีลบารมี การวิริยอุตสาหะ เนกขัมมบารมี การละคลายความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น

รส โภฏฐัพพะ แม้ว่าเพียงทีละเล็กทีละน้อย แต่ก็ยังสังเกตได้ว่า ยังมีช่วงเวลาที่นึก
ละคลาย มีความรู้จักพอในรูป เสียง กลิ่น รส โภฏฐัพพะ โดยไม่ติดข้องจนไม่สมควร
สำหรับปัญญาบารมี เป็นสิ่งที่ทุกคนเมื่อได้ยินชื่อก็ยอมปรารถนาที่จะมีอย่าง
มาก ๆ ที่เดียว แต่ปัญญาบารมีหรือปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น เป็นสิ่งซึ่ง
ไม่ใช่ว่าทุกคนมีอยู่แล้ว แต่เป็นสิ่งที่จะต้องอบรมให้เกิดขึ้น เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ
คนส่วนใหญ่ต้องการที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมใหม่

ในขณะที่กำลังมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบ
สัมผัส การคิดนึก ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า มีฉันทะ ความพอใจที่ต้องการจะรู้
ต้องการจะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้หรือไม่

สำหรับบางท่านเมื่อไม่เห็นประโยชน์ของปัญญา ก็ไม่อบรมเจริญปัญญา
บางท่านก็พอใจที่จะศึกษาพระธรรมเพียงขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความสบายใจ
ในวันหนึ่ง ๆ คิดว่าพอแล้ว แต่เมื่อเป็นเรื่องของสภาพธรรมที่ละเอียดขึ้นก็บอกว่า
ยากไป และก็ล้มเลิกความคิดที่จะศึกษาพระธรรม

แสดงให้เห็นว่า การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะเห็นประโยชน์ของปัญญาจริง ๆ
ต้องอาศัยวิริยะ ความอดทนด้วย เพราะว่าปัญญาที่จะเกิดเพิ่มขึ้นนั้นไม่ใช่ของง่าย
ถ้าเพียงแต่สบาย ๆ ไปวันหนึ่ง ๆ ในชีวิตประจำวัน ฟังพระธรรมเพียงพื้นฐาน
ก็ไม่ใช่ปัญญาบารมีที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะปัญญาบารมีจริง ๆ
ต้องเป็นไปในการเจริญความรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้ในขั้นของ
การฟัง หรือการพิจารณา หรือการระลึกได้ในขณะนี้

ขุททกนิกาย จุฬนิกาย อจิตตมาณวกปัญหานิทเทส ข้อ ๙๗ มีข้อความ
ว่า

คำว่า กุสโล สัพพะธัมมานัง ความว่า เป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง

ขณะนี้ มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ และปัญญา คือ ความรู้ ความฉลาด
ในธรรมทั้งปวง ไม่ใช่ความไม่รู้ ทั้ง ๆ ที่มีการเห็น การได้ยินเกิด แต่เมื่อไม่รู้
ก็ไม่ใช่ปัญญา ไม่ใช่ความฉลาด เพราะฉะนั้น เป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง คือ รู้ว่า

สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร ฯลฯ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา พึงเป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง แม้ด้วยอาการอย่างนี้

ถ้าจะให้เข้าใจจนกระทั่งประจักษ์แจ้งจริง ๆ ต้องศึกษาโดยละเอียด จึงจะเข้าใจได้ว่า สังขารทั้งปวง ต้องทุกอย่างที่กำลังปรากฏในขณะนี้ไม่เที่ยง คือ เกิดดับ และสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ และธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา

ถ้าเป็นคนที่ได้อบรมเจริญปัญญาบารมีมากในอดีต เพียงฟังเท่านั้นสามารถที่จะประจักษ์การเกิดดับของสังขารธรรมในขณะนี้ได้จริง ๆ แต่สำหรับผู้ที่ยังอบรมมาไม่พอ ฟังแล้วต้องฟังอีก และต้องฟังโดยละเอียดเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง พึงเป็นผู้ฉลาดในขันธ ธาตุ อายตนะ ปฏิจจสมุปบาท สติปัฏฐาน สัมมปปธาน อิทธิบาท อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ มรรค ผล นิพพาน พึงเป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวงแม้ด้วยอาการอย่างนี้

เพิ่มความฉลาดขึ้นอีก เมื่อก็เป็น สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง แต่เมื่อได้ยินอย่างนี้ ก็ยังไม่สามารถประจักษ์ความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลายได้ เพราะฉะนั้น ต้องจำแนกให้ละเอียดต่อไปอีก ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับวิริยะ ความพากเพียร ความอดทนของผู้ที่จะศึกษา ให้เข้าใจจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วไม่สามารถเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้ เช่น ข้อความต่อไปที่ว่า อีกอย่างหนึ่ง พึงเป็นผู้ฉลาดในขันธ ซึ่งได้แก่ ขันธ ๕ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ซึ่งกำลังมีในขณะนี้ และใน ธาตุ อายตนะ ปฏิจจสมุปบาท สติปัฏฐาน เป็นชื่อภาษาบาลีทั้งนั้น แต่ให้ทราบว่า หมายถึงสภาพธรรมที่ละเอียดและเป็นปัจจัยแก่กันและกัน เกิดขึ้นนั่นเอง สัมมปปธาน อิทธิบาท อินทรีย์ พละ นี่ก็เป็นเรื่องของปัญญาที่เจริญขึ้น ๆ พร้อมกับการเป็นผู้เพียรที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

โพชฌงค์ คือ องค์ของการตรัสรู้หรือริยสัจจธรรม

มรรค ผล นิพพาน พึงเป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวงแม้ด้วยอาการอย่างนี้
ก็ยังไม่เป็นผู้ฉลาด ถ้าเพียงได้ฟังสั้น ๆ ย่อ ๆ อย่างนี้

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง อายุตนะ ๑๒ คือ จักขุและรูป หูและเสียง จมูกและกลิ่น
ลิ้นและรส กายและโผฏฐัพพะ ใจและธัมมายตนะ เรียกว่า ธรรมทั้งปวง

ขณะที่ฟังพระธรรมและเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามไปด้วย
ขณะนั้นผู้ที่ได้อบรมปัญญามาแล้วสามารถที่จะประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรม
ได้จริง ๆ เช่น เป็นผู้ฉลาดในอายุตนะ คือ จักขุและรูป คือ ตาหรือจักขุวิญญาณ
ที่กำลังเห็น และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้เอง

เพราะฉะนั้น ธรรมมีให้พิสูจน์ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ขอให้ย้อนกลับมา
ที่ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐาน คือ ในขณะที่กำลังเห็น จะเข้าใจลักษณะของ
สภาพธรรมที่ปรากฏได้อย่างไร ก็มีทางเดียว คือ เมื่อได้ฟังแล้วก็ระลึกได้ที่จะเข้าใจ
ลักษณะของเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้ หรือเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏในขณะนี้

ในขณะที่กำลังเข้าใจ ขณะนั้นสติปัฏฐานคือพร้อมด้วยสติที่ระลึกที่ลักษณะของ
สภาพรู้ที่กำลังเห็น และปัญญาสามารถรู้ในลักษณะรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่
ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะฉะนั้น แทนที่จะคิดถึงคำหรือความหมาย
หรือติดที่พยัญชนะคือการเจริญสติปัฏฐาน ก็เปลี่ยนมาที่กำลังเห็น จะเข้าใจลักษณะ
ของสภาพธรรมที่เห็นโดยอย่างไร ก็โดยเมื่อฟังแล้วมีวิริยะที่จะรู้ว่า ขณะที่เห็น
ในขณะนี้ เป็นสภาพรู้

ในขณะนี้เอง ขอให้ทุกคนที่กำลังเห็น เข้าใจลักษณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่า
เป็นสภาพรู้ นั่นคือสติปัฏฐานแล้ว

หรือในขณะที่กำลังได้ยิน ซึ่งทุกคนกำลังได้ยินในขณะนี้ เพราะฉะนั้น
ขณะใดที่กำลังรู้ว่า กำลังได้ยินเป็นสภาพรู้ เข้าใจลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังได้ยิน

ถูกต้องว่า ลักษณะที่กำลังได้ยินนี้เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง ในขณะนั้นเป็นสติปัฏฐานแล้ว พร้อมด้วยสติและปัญญา

เพราะฉะนั้น ขณะไหนก็ได้ที่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การคิดนึก และรู้อายตนะ คือ จักขุและรูป หูและเสียง จมูกและกลิ่น ลิ้นและรส กายและโผฏฐัพพะ ใจและธัมมายตนะ ขณะนั้นชื่อว่า กำลังอบรมเจริญปัญญา โดยกำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้

ถ้าจะไม่ใช่คำว่า สติปัฏฐาน แต่ใช้คำว่า กำลังเห็น ก็เข้าใจ เริ่มเข้าใจ ลักษณะของเห็น กำลังได้ยิน ก็เริ่มเข้าใจลักษณะของได้ยิน กำลังได้กลิ่น เริ่มเข้าใจ ลักษณะที่กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก

๑๘๖๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๒

ถ. สภาพธรรมมีอยู่ตลอดเวลา เห็นก็มี ได้ยินก็มี ผมรู้สึกตัว ตัวผมเอง
ช่างโง่เหลือเกิน เห็นก็ยังไม่รู้ ได้ยินก็ยังไม่รู้ คือ ยังไม่เข้าใจว่าเห็นมีหน้าที่ควรรู้เพียงใด
แต่เมื่อเจริญสติปัฏฐานไปบ้างแล้วก็มีความรู้สึกตัว ขณะเห็นก็ดี หรือขณะได้ยินก็ดี
มีสภาพธรรมที่ลึกซึ้งของคำว่าเห็นมาก จากการฟังบ่อย ๆ เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิด
สติระลึกรู้ในสภาพธรรมนั้น แต่ก็เคยคิดว่า ที่อาจารย์บรรยายจะเป็นไปได้หรือ
อย่างเช่นสติที่ระลึกรู้ในกลิ่น หรือในรสทางลิ้น ก็เคยนึกว่า ชาตินี้คงไม่มีทาง
ฟัง ๆ ไปก็ระลึกรู้ทางตาบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางหูบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ระยะหนึ่งเคย
ระลึกได้ทางลิ้น เป็นอยู่ระยะหนึ่งหลายเดือน แต่ขณะนี้ได้หายไป สำหรับทางจมูกนั้น
แทบจะไม่เคยระลึกเลย นึกว่าชาตินี้ก็คงจะไม่ได้ระลึกทั่วทั้ง ๖ ทวาร

แต่สภาพธรรมเป็นอนัตตาจริง ๆ ในระยะที่อาจารย์ไม่ได้บรรยายอยู่ประมาณ
๒ เดือน สติระลึกรู้ที่จมูกมากกว่าทางตา ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ก็เป็นไปได้แล้ว
หรือจะเป็นเพราะว่าระยะนี้ผมเดินผ่านกองขยะบ่อย และมักจะไปได้ที่กองขยะเสมอ ๆ
เพราะเป็นสภาพธรรมที่รุนแรงกว่าสภาพธรรมที่พื้น ๆ แต่สิ่งที่ปรากฏทางลิ้นคือรส
ได้หายไป ได้แต่การคิดนึกเรื่องรส

สำหรับสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ ฐัมมารมณฺ ทาใจ ขณะนี้กำลัง
คิดนึก ซึ่งการคิดนึกอาจารย์พูดเสมอ ๆ ว่า ทางตาแล้วก็มาทางใจ ทางหูแล้วก็ต้อง
ทางใจ เพราะฉะนั้น ทางใจจะมีสภาพธรรมมากกว่าเพื่อน ซึ่งก็ได้ระลึกแล้วบ้างแล้ว
สรุปแล้วเวลานี้สภาพธรรมทั้ง ๖ ทวาร ได้เริ่มระลึกแล้วทุกทวาร คิดว่าไม่หมดหวัง
คงจะต้องเจริญสติต่อไป

มีคำถามถามอาจารย์ว่า อะไรจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อไป และเราก็ไม่รู้ว่าจะได้อะไรอีกที่จะมาข้างหน้าทีสติปัฏฐานจะระลึกรู้ในสภาพธรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นอนัตตาก็พอเข้าใจ แต่สำหรับท่านผู้อื่นไม่ทราบว่าจะเป็นอย่างไร คงต้องให้อาจารย์ขยายความต่อไป

ส. ที่พูดเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจบ่อย ๆ ก็เพื่อให้เห็นว่า การศึกษาพระธรรม การฟังพระธรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะฟังพระธรรมในระดับขั้นใด การศึกษาทั้งพระวินัยปิฎกก็ดี หรือพระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎกก็ดี การศึกษาเรื่องจิตประเภทต่าง ๆ เจตสิกประเภทต่าง ๆ รูปประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้งปัจจัยของจิตเจตสิก รูป ซึ่งอาศัยกันและกันเกิดขึ้นก็ดี เราคงไม่ได้ฟังมาแต่เฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว แต่ผู้ที่มีความสนใจในพระธรรมที่ฟังในชาตินี้ก็แสดงให้เห็นว่า ได้เคยมีความสนใจศึกษาและฟังพระธรรมในชาติก่อน ๆ มาแล้ว แต่เมื่อถึงชาตินี้ล้มหมดถ้าไม่มีโอกาสได้ฟังซ้ำอีก

เมื่อมีโอกาสได้ฟังพระธรรม ก็จะได้รู้ได้ว่า เป็นผู้ที่ได้เคยศึกษา เข้าใจและอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรมในชาติก่อน ๆ มากน้อยแค่ไหน ซึ่งท่านพระสารีบุตรเพียงฟังท่านพระอัสสชิ ท่านก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเพียงท่านพระอัสสชิกล่าวคาถาสั้น ๆ ว่า ธรรมทั้งหลายย่อมเกิดจากเหตุเท่านั้น ท่านไม่มีความสงสัยในคำว่า ธรรม เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมของแต่ละบุคคลในแต่ละชาติ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการอบรมเจริญสติและปัญญาในขั้นของการฟัง การพิจารณา และสติปัฏฐานในชาติก่อน ๆ ด้วย เพราะว่าการฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมทั้งหมดเพื่อให้รู้ว่า ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นธรรมไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ที่กล่าวถึงเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจทุกครั้ง ก็เพราะว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริงกำลังปรากฏ และธรรมที่ได้ยินได้ฟังทั้งหมดจะเกื้อกูลให้รู้ให้เข้าใจในขณะที่กำลังเห็นว่า เป็นเพียงสภาพรู้ เพื่อจะถ่ายถอนความเป็นตัวตนว่า ไม่ใช่เราที่เห็น เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงมากมายทีเดียวที่ได้มีการศึกษามาแล้วในชาติก่อน ๆ

และในชาตินี้ ซึ่งในชาตินี้ทุกคนก็ต้องจากโลกนี้ไปอีก และเมื่อเกิดใหม่ ก็แล้วแต่ว่า จะมีความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจากการฟังในชาตินี้เท่าไร และเมื่อได้ฟัง พระธรรมอีกในชาติต่อไป จะสามารถเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขั้นของการฟัง หรือในขั้นของการระลึกรู้ลักษณะของเห็น ลักษณะของได้ยิน ลักษณะของได้กลิ่น ลักษณะของลิ้มรส ลักษณะของสภาพธรรมที่คิดนึก ทั้งนามธรรม และรูปธรรม และจะสามารถอบรมเจริญปัญญาเพื่อประจักษ์แจ้งลักษณะของ สภาพธรรมได้เพิ่มขึ้นแค่ไหน

การศึกษาธรรมต้องทราบประโยชน์ว่า เพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏนั่นเอง เพราะฉะนั้น แต่ละคนก็รู้ด้วยตัวเองว่า มีความเข้าใจลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพียงใด เป็นการทดสอบผลของการศึกษาพระธรรมทั้งหมด ทั้งในชาติก่อน ๆ และในปัจจุบันชาตินี้ด้วย

สามารถตอบได้ ใช่ไหม ผลของการศึกษาธรรมในชาติก่อน ๆ และในชาตินี้ เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพียงใด

ไม่ได้ถามว่า เป็นจิตอะไร เป็นเหตุจิตหรือมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยก็ดวง ไม่ได้ถามว่า นามธรรมและรูปธรรมเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันอย่างไร แต่เข้าใจลักษณะ ของสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่า เป็นแต่เพียงธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้เท่านั้น นี่คือผลจากการศึกษา

เพราะฉะนั้น ทุกท่านที่ได้อบรมเจริญปัญญามาบ้างแล้ว ก็มีสิ่งที่จะ สอบปัญญาของตนเองได้ เช่น มีกิเลสมาก หรือมีกิเลสน้อยตามความเป็นจริง เมื่อได้ฟังพระธรรมเข้าใจแล้วก็รู้ว่า เป็นผู้ที่มีกิเลสคือความไม่รู้อย่างมากทีเดียว และเมื่อรู้ว่ากิเลสมากอย่างนี้แล้วจะทำอย่างไรต่อไป นี่ก็เป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งผู้ที่เข้าใจหนทางประพฤติปฏิบัติถูกต้องก็รู้ว่า เพียรเพื่อเข้าใจลักษณะของ สภาพธรรมโดยการฟัง และโดยการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม แต่ไม่ใช่อยาก ที่จะหมดกิเลสโดยวิธีอื่น

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งกล่าวว่า เวลาว่างท่านคิดที่จะทำสมาธิ เคยคิดอย่างนี้ไหม

ถ้ามีความเข้าใจเรื่องของปัญญาบารมี คือ การรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ขณะนั้นจะรู้ว่า ไม่ว่างเลย

มีใครว่างบ้าง

ท่านที่คิดว่า ว่าง ๆ ไม่รู้จะทำอะไรก็จะทำสมาธิเพราะว่ากำลังว่างอยู่ แต่ความจริงแล้วถ้าเข้าใจธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่ว่างเลยสักขณะเดียว

กำลังเห็น ว่างหรือเปล่า กำลังได้ยิน ว่างหรือเปล่า ในขณะที่ท่านอาจจะเข้าใจว่า ท่านไม่ได้ทำกิจธุระการงาน ก็ไม่รู้อะไรจะทำอะไร แต่ถ้าระลึกได้ว่า ไม่ว่าง เพราะกำลังเห็นจะว่างอย่างไร กำลังได้ยินจะว่างอย่างไร เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ว่าง ปัญญาควรพิจารณาเข้าใจลักษณะของเห็นว่าเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ แทนที่จะทำสมาธิ เพราะการทำสมาธิไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา

ทุกท่านคงเคยทำสมาธิ หรือเคยบรรลุถึงขั้นฌานจิตมาแล้วในชาติก่อน ๆ ก็ได้ แต่เมื่อไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ถึงแม้ว่าชาติก่อนจะได้สมาธิถึงขั้นฌาน แต่เมื่อไม่ได้อบรมเจริญปัญญา ก็ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะฉะนั้น ชาตินี้ก็เหมือนชาติก่อน ถ้าคิดที่จะทำสมาธิหรือคิดที่จะให้ฌานจิตเกิด โดยไม่อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทุกชาติก็ย่อมเป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้น แทนที่จะเพียรเพื่อให้เกิดสมาธิ ก็ควรเพียรเข้าใจลักษณะของเห็นที่กำลังเห็น ซึ่งเป็นปกติ ถ้าทำสมาธิ ต้องใช้ความเพียรเพื่อทำให้จิตจดจ้องอยู่ที่อารมณ์เดียว เพื่อให้ตั้งมั่นที่อารมณ์นั้น ต้องอาศัยความเพียรสมาธิจึงจะเกิด แต่ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน และมีความเข้าใจถูกต้องกว่า ควรที่จะอบรมเจริญปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเห็น ขณะนั้นก็เพียร แต่ไม่ใช่เพียรให้จิตตั้งมั่นที่อารมณ์เดียว แต่เพียรโดยพยายามที่จะพิจารณา หรือเริ่มที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

จะเห็นได้ว่า แม้วิริยะ ความเพียรที่เป็นบารมี ก็ต้องเกิดร่วมกับปัญญา มิฉะนั้นแล้วจะเพียรทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่เพียรรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน

ธรรมทั้งหมดต้องสอดคล้องกัน เช่น ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมรณสติ การระลึกถึงความตาย และทรงแสดงเรื่องของมรณะ ๓ อย่าง คือ ขณิกมรณะ สมมติมรณะ และสมุจเฉทมรณะ สำหรับขณิกมรณะ คือ ความตายทุกขณะ ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังจะเข้าใจจริง ๆ ว่า ชีวิตของทุกคนดำรงอยู่เพียงชั่วขณะจิตเดียว ที่ว่าชีวิตยาว อายุยืนมาก ความจริงแล้วก็เป็นการเกิดดับสืบต่อของจิตแต่ละขณะนั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าทอนอายุของชีวิตที่ท่านคิดว่ายาวมากให้สั้นลง เป็นชั่วขณะจิต จะเห็นได้ว่า ชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่วขณะที่เห็น ในขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นชีวิตขณะหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเห็น ถ้าไม่เห็น ไม่ใช่ชีวิตแน่ แต่ในขณะที่มีชีวิตคือเห็น เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดขึ้นเห็นขณะหนึ่งแล้วตาย สั้นมากทีเดียว และขณะที่กำลังได้ยินนี้เอง ก็เป็นชีวิตชั่วขณะที่ได้ยินนั้น ชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่วขณะที่ได้ยินแล้วก็ตาย

เพราะฉะนั้น ขณิกมรณะ คือ ผู้ที่เจริญมรณสติที่เป็นปัญญาบารมีจะไม่เพียงระลึกถึงความตายที่เป็นสมมติมรณะและก็เกิดการละคลายเพียงเล็กน้อยว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีใครสามารถเป็นเจ้าของได้ตลอดไป เพราะจะต้องมีการพลัดพราก ต้องมีการสูญเสียจากสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา หรือเป็นของเรา ซึ่งถ้ารู้เพียงเท่านั้น ไม่สามารถจะดับกิเลสได้ แต่ถ้าผู้นั้นสามารถเข้าใจขณิกมรณะว่า คือ ความตายทุก ๆ ขณะ ชั่วขณะที่เห็น เกิดขึ้นเห็นแล้วก็ตาย เกิดขึ้นได้ยินแล้วก็ตาย เกิดขึ้นได้กลิ่นแล้วก็ตาย เกิดขึ้นคิดนึกแล้วก็ตาย ถ้าเข้าใจขณิกมรณะอย่างนี้จะสามารถพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้จริง ๆ ซึ่งเป็นมรณสตินั่นเอง

เพราะฉะนั้น มรณสติจึงมีตามระดับขั้นของผู้ที่เข้าใจมรณสติ คือ ในขั้นของการอบรมเจริญความสงบ และในขั้นที่จะพิจารณาเพื่อรู้ลักษณะของความตายที่มีอยู่ทุกขณะ

ทุกอย่างในชีวิต จะทราบได้ว่า ขณะใดที่ปัญญาเกิดและขณะใดที่ปัญญาไม่เกิด และขณะใดที่ความเข้าใจผิดในข้อปฏิบัติอาจเกิดแทรกก็ได้ เช่น บางคนบอกว่า วันหนึ่ง ๆ ต้องเดินจงกรมด้วย คือ เป็นผู้ที่พากเพียรจะปฏิบัติธรรม และจะอบรมทุกอย่าง แม้แต่ได้ยินคำว่า จงกรม ก็คิดว่า วันหนึ่ง ๆ การประพฤติปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องจงกรมด้วย

แต่ถ้าเข้าใจถูกว่า ตามปกติที่นั่งบ้าง นอนบ้าง และเมื่อย จึงต้องเดินเพื่อเปลี่ยนอิริยาบถ ซึ่งหลายท่านเห็นว่า วันหนึ่ง ๆ ท่านไม่ค่อยจะมีโอกาสได้เดิน เพราะปกติท่านก็นั่งบ้างนอนบ้างเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น ควรที่จะเดินเพื่อผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ และเมื่อเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน แม้ขณะที่เดินก็เป็นผู้มีสติ แต่ไม่ใช่มีความเห็นผิดว่า ตั้งใจจงกรมเพื่อให้เป็นสมาธิ ถ้ามีความเห็นอย่างนั้น ขณะนั้นจะเห็นได้ว่า มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในการอบรมเจริญปัญญา

สำหรับเรื่องของการอบรมเจริญสมาธิ หรือบางท่านที่เคยทำสมาธิมาแล้ว จะรู้ได้ว่า เป็นมิชฌาสมาธิ หรือเป็นสัมมาสมาธิ ถ้าเป็นสัมมาสมาธิก็เป็นเรื่องกุศล แต่กุศลขั้นสมาธิหรือสมถภาวนาไม่สามารถทำให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ในชีวิตจึงควรเป็นการอบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งอริยสัจจธรรม แต่เมื่อใดที่ท่านผู้ใดรู้แจ้งอริยสัจจธรรมด้วยจิตที่สงบถึงขั้นฌาน นั่นก็เป็นการสะสมเครื่องประกอบของการรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเท่านั้น แต่การรู้แจ้งอริยสัจจธรรมสามารถเกิดขึ้นได้โดยที่จิตไม่ต้องสงบถึงขั้นฌานจิต

ขอเล่าถึงการสนทนากับท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ซึ่งท่านบอกว่า ครั้งหนึ่งท่านอยากทำสมถภาวนา ก็ได้เรียนถามท่านว่า ท่านจะทำสมถภาวนาโดยใช้อารมณ์อะไร ท่านก็เล่าให้ฟังว่า ตอนแรกท่านคิดที่จะใช้ปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ แต่ว่ายุ่งยาก เพราะจะต้องไปหาดินสีอรุณมาพ่ง และจะต้องมาทำเป็นกสิณ ท่านจึงดูพระอาทิตย์ เพราะว่าสะดวก แต่ในขณะที่ท่านดูพระอาทิตย์ ท่านก็เห็นแสงของพระอาทิตย์สวยดี เพราะฉะนั้น ก็ได้ทักท้วงท่านผู้ฟังท่านนั้นทันทีว่า ขณะที่ใช้แสงพระอาทิตย์เป็นกสิณ คือวณณกสิณและเกิดความรู้สึกว่า แสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณนั้นสวยดี ขณะนั้น

จิตสงบหรือเปล่า ในเมื่อใช้คำว่า สวยดี ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ขณะนั้นต้องเป็นจิตที่ยินดีพอใจในสิ่งที่สวยงามนั้น

ตอนหลังเมื่อท่านผู้นั้นเข้าใจเรื่องสมถภาวนา ท่านก็กล่าวว่า เวลาที่ท่านดูพระอาทิตย์ ท่านไม่สามารถรู้ได้ว่าจิตที่สงบเป็นอย่างไร ซึ่งตามความเป็นจริงเหตุที่ท่านไม่สามารถรู้ได้ว่าจิตที่สงบเป็นอย่างไร ก็เพราะว่าในขณะที่จิตไม่สงบ

ผู้ที่สามารถรู้ลักษณะของจิตที่สงบ ก็ต่อเมื่อจิตที่สงบเกิดขึ้น ขณะใดที่กุศลจิตเกิดขึ้น ขณะนั้นสงบ และถ้าเป็นผู้ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะเริ่มที่จะพิจารณาสภาพของจิตที่ต่าง ๆ กัน ก็จะรู้ว่า จิตขณะที่เป็นกุศลสงบจากขณะที่จิตเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้ามีความติด มีความชอบ มีความพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้จะคิดว่าตนเองกำลังเจริญสมถภาวนา กำลังดูสีของแสงพระอาทิตย์เป็นอารมณ์ แต่ถ้าขณะนั้นกุศลจิตไม่เกิด ความสงบไม่มี ผู้นั้นก็กล่าวว่า ไม่สามารถรู้ได้ว่าจิตที่สงบเป็นอย่างไร

และภายหลังเมื่อท่านผู้นั้นเข้าใจเรื่องการเจริญสมถภาวนาแล้ว ท่านก็ได้เล่าต่อไปว่า ตามปกติท่านขึ้นรถประจำทาง ซึ่งเป็นระยะทางที่ไกล เวลาที่ท่านเห็นเด็กนักเรียนบ้าง หรือคนที่มีอายุแล้วบ้าง ท่านก็หลับตา จะได้ไม่ต้องลูกให้เด็กหรือคนที่มีอายุแล้วบ้าง แต่ภายหลังท่านเกิดเมตตา ท่านก็ถือกระเป๋าของเด็กบ้าง หรือให้ที่นั่งแก่ผู้ที่ควรจะให้บ้าง ขณะนั้นท่านสามารถรู้ลักษณะของจิตที่ประกอบด้วยเมตตาว่า ต่างกับขณะที่ท่านไม่มีเมตตาเลย เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดมีสติสัมปชัญญะจะพิจารณาลักษณะสภาพของจิตที่สงบเป็นกุศล ย่อมรู้ความต่างกันของขณะที่เป็นกุศลจิตซึ่งสงบกับขณะที่เป็นอกุศล

๑๘๗๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๒

ด้วยเหตุนี้สมถกัมมัฏฐานทั้งหมดที่ควรเจริญในชีวิตประจำวันจึงได้แก่ สัพพัตถกัมมัฏฐาน คือ เมตตา กัมมัฏฐาน และมรณสติ ซึ่งทุกท่านจะพิจารณา เห็นได้ว่า การที่จะให้จิตสงบโดยวิธีอื่น ๆ ในชีวิตประจำวันนั้นไม่ง่าย และไม่ได้มี บ่อยทุกโอกาสเท่ากับการที่จะระลึกถึงความตาย คือ มรณสติ หรือการเป็นผู้มีปกติ มีเมตตา เพราะว่าทุกท่านต้องพบกับบุคคลอื่น ๆ และในขณะที่พบกับบุคคลอื่น บางครั้งอาจจะเกิดโลภะ บางครั้งอาจจะเกิดโทสะ ในขณะที่นั้นถ้าสติสัมปชัญญะเกิด กุศลจิตที่เมตตาเกิด ขณะนั้นก็มีความสงบ ซึ่งจะสังเกตและรู้ได้ และเมื่อรู้ลักษณะ ของจิตที่สงบแล้ว จึงจะเจริญความสงบเพิ่มขึ้นจนกระทั่งความสงบนั้นสามารถปรากฏ เป็นความสงบที่มั่นคง เป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ ได้

นี่คือการอบรมเจริญสมถภาวนาจริง ๆ ไม่ใช่ว่าเป็นผู้ที่อยากจะทำสมถภาวนา และพยายามหาอารมณ์ของสมถภาวนา แต่ความสงบก็ไม่เกิด

จะเห็นได้ว่า ช่องทางที่โลภะซึ่งเป็นธรรมเครื่องเน่นเข้าจะเกิดในขณะที่ สติปัฏฐานไม่เกิดย่อมมีมาก ถ้าความคิดและการกระทำในชีวิตประจำวันของ แต่ละท่านยังไม่เป็นไปตามคลองของธรรมที่ถูกที่ควร ก็แสดงว่า ท่านยังไม่ได้สะสม สติขั้นการฟังพระธรรมและสติปัฏฐานเพียงพอที่ใกล้ต่อการที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ซึ่งบางคนอาจจะอยากรู้แจ้งอริยสัจจธรรมจนลืมพิจารณาความคิดและการกระทำ ทางกาย ทางวาจา ของตนเองในวันหนึ่ง ๆ ว่า เป็นไปในคลองของธรรมที่ถูกที่ควร หรือไม่

ถ้าทุกท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาและดำรงชีวิตในทางที่ถูกที่ควรตามคลอง ของธรรม เพราะเมื่อปัญญาเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นเหตุทำให้ชีวิตประจำวันของท่าน

ดำเนินไปในคลองของพระธรรม ถ้าแต่ละชาติ ๆ เป็นอย่างนี้ ไม่ต้องห่วง และไม่ต้องหวังว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อไร เพราะเมื่อเหตุสมควรแก่ผล ผลก็ต้องเกิดขึ้น แต่ถ้าเหตุยังไม่สมควรแก่ผล ที่จะหวังที่จะนั่งจนกระทั่งเลือดเนื้อแห้งเพื่อจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็เป็นไปไม่ได้ เพราะเจตนาไม่ใช่มรรคมือองค์ ๘ ไม่ได้เป็นเหตุให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญา ความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทั่วทั้ง ๖ ทาง

ขอกล่าวถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเหตุสมควรแก่ผล โดยไม่มีใครรู้จริง ๆ ว่าเกิดขึ้นในขณะไหน เช่น การรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง

**ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อรุณวรรค ชัคคvisaณสูตร
คาถาที่ ๒** มีข้อความโดยย่อว่า

พระปัจเจกโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญสมณธรรมในศาสนาของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปะ ตลอดสองหมื่นปี

เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก และเป็นการแสดงเพียงชาติที่ท่านเกิดในสมัยของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปะ แต่แม้กระนั้นท่านก็บำเพ็ญสมณธรรมตลอดสองหมื่นปี

ท่านทั้งบรรลุมาน และพิจารณานามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่บรรลุมรรคผล ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เมื่อสิ้นชีวิตแล้วท่านก็เกิดในพรหมโลก เมื่อจุติจากพรหมโลก ก็เกิดในครรภ์ของพระอัครมเหสีของพระเจ้ากรุงพาราณสี พระองค์ไม่ทรงยินดีในสัมผัสของสตรีทั้งหลาย เพราะฉะนั้น พวกบุรุษเท่านั้นเป็นผู้เลี้ยงดูพระราชกุมารนั้น ด้วยเหตุนี้พระญาติทั้งหลายจึงขนานพระนามพระราชกุมารว่า อนิตถิคันโธ

เมื่อพระราชกุมารมีพระชันษาได้ ๑๖ พระชันษา พระราชบิดาก็ใคร่ให้พระราชกุมารดำรงวงศ์ตระกูล พระราชกุมารก็ตรัสสั่งให้พวกช่างทองทำรูปสตรีให้งามเลิศราวเนรมิต และตรัสให้แสวงหาสตรีที่งามประดุจรูปทองนั้นมาถวายพระองค์

เพราะไม่ทรงยินดีในการสัมผัสของหญิง จึงคิดว่าหนทางเดียวที่จะไม่ทำตามพระประสงค์ของพระราชบิดา คือ ให้ช่างทองทำรูปสตรีที่งามเลิศราวเนรมิตด้วยคิดว่าคงไม่มีสตรีที่งามเลิศอย่างนี้

พวกอำมาตย์ได้นำรูปทองคำไปตามชนบทใหญ่ ๆ ๑๖ แห่ง เว้นมัทธรัฐเพียงรัฐเดียว เพราะเห็นว่าเป็นเพียงรัฐเล็ก ๆ เมื่อหาสตรีที่งามประดุจรูปทองคำนั้นไม่ได้ในชนบทใหญ่ ๆ ๑๖ แห่ง ก็ได้สู่มัทธรัฐ เพราะไม่อยากกลับไปก่อนและให้พระราชาส่งกลับไปใหม่

เมื่อพวกอำมาตย์ไปสู่ศาลนครในมัทธรัฐก็ได้ทราบข่าวว่า พระธิดาของพระเจ้ามัททวะนั้นสวยงามยิ่งกว่ารูปทองคำ จึงได้เข้าไปเฝ้าและทูลขอพระราชธิดา ซึ่งพระราชาก็พระราชทานให้ พวกอำมาตย์ได้ส่งข่าวทูลพระเจ้าพาราณสีให้ทรงทราบ และทูลถามว่า พระองค์จะเสด็จมาเอง หรือให้พวกอำมาตย์แทนนั้นรับพระธิดาไป

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงส่งข่าวไปว่า เมื่อพระองค์เสด็จไป จะเป็นการเบียดเบียนชนบท เพราะเหตุว่าพระองค์เป็นใหญ่กว่าชนบทนั้น ๆ ฉะนั้นก็ให้พวกอำมาตย์นำธิดาไป ซึ่งเมื่อพระราชกุมารได้สดับข่าวนั้นก็ทรงถูกราชคณะครอบงำ พระองค์ทรงส่งทูตคนอื่นไปอีกเพื่อให้นำพระธิดามาเร็ว ๆ พวกอำมาตย์ก็รีบนำพระธิดาไปสู่กรุงพาราณสี โดยพักเพียงคืนเดียวเท่านั้น

เมื่อถึงภายนอกพระนครก็ส่งข่าวไปถวายพระราชว่า จะทรงโปรดให้นำพระธิดาเข้าสู่พระนครในวันนี้หรือไม่ พระเจ้ากรุงพาราณสีตรัสให้นำพระธิดาไปที่พระราชอุทยานก่อน เพื่อทำมงคลกิริยา แล้วจึงจะให้เข้ามาด้วยสักการะใหญ่สมควรแก่ตระกูลอันประเสริฐที่สุด อำมาตย์เหล่านั้นก็ได้ทำตามพระราชโองการ

พระธิดาบอบช้ำแล้วเพราะการกระทบกระแทกแห่งยาน ทำให้มีโรคลมเกิดขึ้น เพราะความเมื่อยล้าจากการเดินทางไกลจึงได้ทำกาละ (คือ ลิ่นพระชนม) ในคืนนั้นเอง ดุจดอกไม้ที่เหี่ยวไปฉนั้น

เมื่อพระราชกุมารทรงสดับเช่นนั้น ทรงโศกเศร้าอย่างยิ่ง ต่อแต่นั้นก็ทรงดำริว่า ธรรมดาความโศกนี้ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด แต่ย่อมมีแก่ผู้เกิดแล้ว เพราะฉะนั้น ความโศกมี เพราะอาศัยชาติ กิชาติมีเพราะอาศัยอะไรเล่า แต่นั้นทรง

มนสิการโดยแยบคายด้วยอานุภาพแห่งภาวนาในกาลก่อนอย่างนี้ว่า ชาตินี้มี เพราะอาศัยภพ (คือ กัมมภพ) ทรงเห็นปฏิจสุมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลม ทรงพิจารณาสังขารทั้งหลาย ประทับนั่ง ณ ที่นั้นนั้นแล ก็ทรงกระทำให้แจ้งซึ่ง ปัจเจกโพธิญาณ

เพราะฉะนั้น ทุกท่าน ทุกชาติ ไม่มีใครรู้ว่าเหตุการณ์อะไรจะเกิดขึ้น

การเป็นผู้ที่เข้าใจพระธรรม และเป็นผู้ที่เคยอบรมเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของ สภาพธรรม และเข้าใจสภาพของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น ๆ จนกระทั่งในชาติ สุดท้ายที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่มีใครสามารถทราบวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายของ ชาตินั้นว่าจะประสบกับเหตุการณ์อะไรบ้าง ซึ่งก็ดูเป็นชีวิตธรรมดาไม่ต่างกัน ชาติก่อน หรือชาตินี้ หรือชาติหน้าต่อ ๆ ไปอีกทุก ๆ ชาติ ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ แม้จะเคยได้ฌาน ฌานเสื่อม เคยเจริญสติปัฏฐาน เคยระลึกรู้พิจารณาลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรม แต่ทราบได้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็เหมือนกับผู้มีชีวิตตามปกติธรรมดา ตามกำลังของกุศลและอกุศล เพราะว่าในกาลช่วงหนึ่งก็อาจจะเป็นผู้ที่ดูเสมือนมี กิเลสน้อย แต่ความจริงแล้วยังไม่ได้ดับกิเลส จะชื่อน้อยไม่ได้

มีท่านผู้ฟัง ๒ ท่านสนทนากัน ท่านผู้หนึ่งบอกว่า ตั้งแต่ท่านศึกษาพระธรรม รู้สึกว่า กุศลของท่านเกิดมาก และชีวิตของท่านก็เปลี่ยนแปลง คือ เป็นผู้ที่ดีขึ้นมาก ท่านพิจารณาสังเกตจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งถ้าเป็นในครั้งก่อนที่ยังไม่ได้ เข้าใจพระธรรม ท่านจะมีความประพฤตินทางอกุศล แต่เมื่อได้ศึกษาพระธรรม เข้าใจแล้ว แทนที่จะเป็นอกุศล ท่านก็เป็นกุศลเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น ท่านก็กล่าวว่า ท่านรู้สึกชีวิตของท่านเปลี่ยนแปลง

อีกท่านหนึ่งก็ศึกษาพระธรรม พิจารณาพระธรรมเหมือนกัน ท่านบอกว่า สำหรับตัวท่าน ยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง ซึ่งก็เป็นไปได้ เพราะว่าท่านหนึ่ง เป็นผู้พิจารณาเหตุการณ์ใหญ่ ๆ บางเหตุการณ์ แต่อีกท่านหนึ่งเป็นผู้พิจารณา ความละเอียดของจิต

เพราะฉะนั้น ทั้ง ๒ ท่านก็ถกเถียงกันและมาเล่าให้ฟัง ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนให้ทั้งสองท่านทราบว่า สำหรับท่านที่พิจารณาเห็นว่าชีวิตของท่านเปลี่ยน ก็เป็นความจริง จากประสบการณ์ในชีวิตของท่าน ซึ่งท่านสามารถเปลี่ยนอกุศลในเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเคยเป็นอกุศล ให้เป็นกุศลแทนที่จะเป็นอกุศล เช่น แต่ก่อนท่านอาจจะเคยฆ่าสัตว์เล็กสัตว์น้อย และภายหลังท่านก็เลิก ไม่ฆ่า เพราะฉะนั้นท่านก็บอกว่า ท่านเห็นว่าชีวิตของท่านเปลี่ยนเมื่อได้เข้าใจพระธรรมแล้ว

แต่อีกท่านหนึ่งก็เล่าให้ฟังว่า ท่านเป็นชาวต่างประเทศ ครั้งหนึ่งท่านอยู่บ้านเช่าที่ฝั่งธนเดือนละ ๕๐๐ บาท ไม่มีอะไรเลย ด้วยความสงบ ด้วยความพอใจด้วยความสันโดษ แต่เวลาก็กว้างไปจนกระทั่งในขณะนี้ท่านมีบุตร มีภรรยา มีบ้าน มีรถยนต์ มีทุกสิ่งทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก เพราะฉะนั้น ท่านพิจารณาแล้วไม่เห็นชีวิตของท่านได้เปลี่ยนไปมากเท่าไร เพราะว่าในครั้งหนึ่งเคยเป็นผู้ที่เหมือนกับมีความพอใจ มีความสันโดษในชีวิตที่สงบ แต่แล้วในเวลาไม่นาน ท่านก็เป็นผู้ที่มีภาระ ต้องมีธุรกิจการงานต่างๆ มากมาย เพราะฉะนั้นสำหรับท่านก็เห็นลึกลงไปถึงกิเลสซึ่งยังไม่ได้ดับว่า ตราบใดกิเลสที่ยังไม่ได้ดับยังมีอยู่ ตราบนั้นกิเลสนั้นจะเป็นปัจจัยให้เหตุการณ์ในชีวิตของท่านซึ่งบางคนเข้าใจว่าได้เปลี่ยนไปบ้าง แต่สำหรับตัวท่านเองเมื่อพิจารณาถึงกิเลสที่ละเอียดยังไม่รู้ว่ายังไม่ได้ดับ

เพราะฉะนั้น ทั้ง ๒ ท่านก็ถก คือ ท่านหนึ่งเป็นผู้ที่พิจารณาเหตุการณ์ใหญ่ในชีวิต ซึ่งท่านเห็นความเปลี่ยนแปลง แต่อีกท่านหนึ่ง ท่านพิจารณาความละเอียดของกิเลส ซึ่งตราบใดที่ยังไม่ได้ดับ ชีวิตของท่านที่เคยสงบ เคยมีความสันโดษก็เปลี่ยนไปตามกำลังของกิเลส ซึ่งจะเกิดขึ้นมากน้อยเมื่อไรก็ไม่มีใครสามารถทราบได้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละชาติ ก็เป็นเครื่องที่จะสอบปัญญาได้ว่าอบรมมาในขั้นใด ถ้ายังไม่ถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ต้องมีชีวิตดำเนินไปทั้งทางโลกและทางธรรมตามความเป็นจริง จนกว่าจะถึงชาติที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะว่าสัจธรรมเป็นจริงทุกขณะ คือ สภาพธรรมเกิดขึ้นเพราะ

เหตุปัจจัยและดับไป แต่ยังไม่เป็นอริยสังขารมตราบใดที่ปัญญายังไม่ได้อบรม จนกระทั่งสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของสภาพธรรมนั้น ๆ แต่การอบรมปัญญา ในทุกชาติไม่สูญ ไม่หายไป พร้อมทั้งจะถึงกาลที่จะรู้แจ้งอริยสังขารมได้ แต่ไม่มีใคร สามารถรู้ว่าเมื่อไร บางคนก็เมื่อสูญเสียบุตร จึงได้รู้แจ้งอริยสังขารม

อีกเรื่องหนึ่ง

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อุดคฺควรรค ชัคควิสาลสูตร
คาถาที่ ๗ มีข้อความว่า

ในกรุงพาราณสี มีพระราชาทรงพระนามว่า เอกปุตติกพรหมทัต พระราชโอรสพระองค์เดียว นั้น เป็นที่รักที่พอพระทัยเสมอด้วยชีวิตของพระองค์ พระองค์ทรงพาพระราชโอรสไปในพระอิริยาบถทั้งปวง

คือ ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดินที่ไหน ก็ทรงนำพระราชโอรสไปด้วย

วันหนึ่งเมื่อพระองค์เสด็จไปสู่พระราชอุทยาน ไม่ทรงพาพระราชโอรสนั้น เสด็จไป วันนั้นพระราชโอรสทรงประจักษ์และสิ้นพระชนม์ในวันนั้นเอง อำมาตย์ทั้งหลายได้ถวายพระเพลิงพระราชโอรสนั้น โดยมีได้ทูลให้พระราชาทรงทราบ เพราะคิดว่า เมื่อทรงทราบ แม้พระหทัยของพระราชา ก็พึงแตกสลาย

ภายหลังเมื่อพระราชาทรงทราบ และภายหลังที่ทรงถูกความโศกครอบงำแล้ว ได้ทรงกระทำในพระทัยโดยแยบคายว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ก็เกิด ดังนี้ พระองค์ทรงพิจารณาปัจจุสมุปบาททั้งปฏิโลมและอนุโลมโดยลำดับ อย่างนี้ ทรงกระทำให้แจ้งซึ่งปัจเจกสัมโพธิญาณ

ดูเหมือนไม่ยาก เมื่อถึงเวลาที่จะพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ถ้าปัญญายังไม่ได้อบรมพอ ก็ไม่สามารถที่จะพิจารณาได้อย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ทั้ง ๆ ที่ชีวิตเป็นธรรมดาอย่างนี้ และได้ยินได้ฟังอย่างนี้ แม้ในเรื่องของปัจจุสมุปบาท เริ่มตั้งแต่วิขาเป็นปัจจัยแก่สังขาร สังขารเป็นปัจจัย แก่วิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยแก่นามรูป นามรูปเป็นปัจจัยแก่สฬายตนะ

สพ่ายตนะเป็นปัจจัยแก่ผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยแก่เวทนา เวทนาเป็นปัจจัยแก่ตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยแก่อุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยแก่ภพ ภพเป็นปัจจัยแก่ชาติ ชาติเป็นปัจจัยแก่ชรา และมรณะ โสกะ ปริเทวะ

ก็ได้ยินอย่างนี้ทุกชาติ ๆ และได้ศึกษา ได้ฟังพระธรรมโดยละเอียดยิ่งกว่านี้ แต่เมื่อยังไม่ถึงกาลที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ต้องเป็นอย่างนี้ไป และการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ใช่โดยความหวัง แต่โดยการอบรมเจริญเหตุจนสมควรแก่ผล ผลจึงจะเกิดขึ้นได้

ขณะนี้อาจจะมีผู้หนึ่งผู้ใดที่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าเหตุสมควรแก่ผล

ถ้าเป็นในครั้งที่เป็กาลสมบัติ ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม และมีผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาามาก เพียงได้ฟังพระธรรมเพียงสั้น ๆ บางท่านก็สามารถเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ได้ แต่สำหรับแต่ละท่านที่ยังไม่ถึงขณะนั้น ก็ต้องอบรมเจริญต่อไป

ถ. ที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงได้มี หมายถึงปฏิจจสมุปบาทหรือเปล่า

ส. แน่แน่นอน

ถ. สิ่งนี้มี หมายถึงอะไร

ส. อวิชขามี สังขารก็มี

ถ. แต่ฟังแล้ว อวิชขามีจึงเป็นเหตุให้มีสังขาร ก็รู้ขู่่าอวิชขามี แต่ที่จะรู้จริง ๆ ว่า อวิชขามีขนาดไหน ก็ไม่ค่อยจะรู้

ส. ถ้าโกรธ เป็นอกุศล สามารถรู้ได้ใหม่ว่า เพราะมีอวิชชาจึงโกรธ หรือเวลาโกรธก็ยิ่งโกรธขึ้น เพราะปัญญาไม่ได้เกิดเลย ไม่พิจารณาเลยว่า ความโกรธที่เกิดขึ้นนั้นมาจากอะไร มีอะไรเป็นมูล มีอะไรเป็นเหตุให้เกิด มีอะไรเป็นปัจจัยให้เกิด

ถ้ารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ถ้าโกรธเกิด โกรธคนซึ่งเป็นสมมติบัญญัติ โกรธชื่อ หรือโกรธรูปขันธ์ หรือโกรธ

เวทนาชั้น หรือโกธสัญญาชั้น หรือโกธสังขารชั้น หรือโกธวิญญาณชั้น
ซึ่งเกิดและดับไปทันที ไม่มีตัวตน ไม่มีบุคคลนั้นเลยจริงๆ

แต่เวลาที่ความโกรธเกิดขึ้น เมื่อไม่ได้พิจารณาก็โกรธคนนั้น หรือไม่พอใจ
คนนี้ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ขณะนั้นที่ความโกรธเกิดขึ้น เพราะไม่รู้สภาพธรรม
ตามความเป็นจริงว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน แม้ความโกรธที่เกิดก็เป็น
แต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง
จนดับกิเลสได้ จึงยังต้องโกรธอยู่

